

VALTIO-OPPI
YHTEISKUNTATIETEIDEN TIEDEKUNTA
LAPIN YLIOPISTO

”Venäjän tärkein tavoite arktisessa politiikassa keskipitkällä aikavälillä on säilyttää oma asema johtavana arktisena valtiona.”

Pro gradu –tutkielma Venäjän arktisesta identiteetistä

Katja Mäkeläinen (0393982)

Pro gradu-tutkielma

2019

Tutkielman ohjaaja: Petri Koikkalainen

Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: ”Venäjän tärkein tavoite arktisessa politiikassa keskipitkällä aikavälillä on säilyttää oma asema johtavana arktisena valtiona.” Pro gradu –tutkielma Venäjän arktisesta identiteetistä

Tekijä: Katja Mäkeläinen

Koulutusohjelma/oppiaine: Valtio-oppi/Politiikkatieteet

Työn laji: Pro gradu –työ

Sivumäärä: 72

Vuosi: 2019

Tiivistelmä:

Ilmastonmuutos vaikuttaa erityisesti maapallon pohjoisiin alueisiin. Arktisilla alueilla ilmaston lämpeneminen sulattaa merijäätä niin nopeasti, että Jäämeri tulee olemaan kesäisin kokonaan sula vuosisadan loppuun mennessä. Tämän merijään alla on runsaasti arvokkaita luonnonvaroja: öljyä, kaasua ja arvokkaita kalakantoja. Näistä uusista mahdollisuuksista pääsevät hyötymään erityisesti arktiset rantavaltiot: Yhdysvallat, Kanada, Norja, Tanska (Grönlanti) ja Venäjä. Vetäytyvä arktinen jää avaa siis suuria taloudellisia mahdollisuuksia. Juuri tämän takia rantavaltioiden välillä on havaittavissa ”kilpajuoksua” arktisten alueiden määrittelyn ja rajaamisen suhteen. Jokainen rantavaltio haluaa näyttäytyä jollain tavalla ”arktisenä maana” ja luoda itselleen arktista identiteettiä. Venäjä suurimpana arktisena rantavaltiona on jo tietoisesti alkanut rakentaa omaa toimijuuttaan arktisuuden ympärille turvatakseen omat intressinsä Jäämerellä.

Venäjä on luonut monia erilaisia arktisia strategioita, joissa Venäjä määrittelee omat tavoitteensa pohjoisilla alueilla. Nämä strategiat toimivat pro gradu –tutkielman aineistona, josta sisällönanalyysin avulla poimin Venäjän arktisen identiteetin tekijöitä. Nimesin viisi tutkimustulostani identiteeteiksi: innovaatioidentiteetti, puolustusidentiteetti, yhteistyöidentiteetti, talousidentiteetti sekä paikallisidentiteetti. Identiteetit vastaavat tutkimuskysymykseeni, millaista arktista identiteettiä Venäjä itselleen luo.

Avainsanat: Arktinen politiikka, Venäjä, Ilmastonmuutos, Identiteettipolitiikka, Kansainväliset suhteet

Metodi: Sisällönanalyysi

Suostun tutkielman luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi: X

University of Lapland, Faculty of Social Sciences

The Title of the Master's Thesis: *"Russia's most important goal in Arctic policy in the medium term is to maintain its position as the leading country in the Arctic."* Master's Thesis about Russia's Arctic Identity

Major: Political Science

The type of the work: Master's Thesis

Number of pages: 72

Year: 2019

Abstract:

Climate change is particularly affecting the northern regions of the globe. In the Arctic, global warming melts the sea ice so quickly that the Arctic Ocean will be completely ice-free during the summer by the end of the century. The retreating sea ice will uncover plenty of valuable natural resources: oil, gas and valuable fish stocks. These new opportunities will benefit especially the Arctic coastal states: the United States, Canada, Norway, Denmark (Greenland) and Russia. The retreating Arctic sea ice thus opens up great economic opportunities. That is why there can be seen a 'race' between the coastal states in terms of defining and delineating the Arctic territories. Every coastal state wants to present itself in some way as an "Arctic country" and to create an Arctic identity for itself. Russia, as the largest Arctic coastal state, has already deliberately started to build its own presence around the Arctic to safeguard its own interests in the Arctic Ocean.

Russia has created many different Arctic strategies in which Russia defines its own goals in the northern regions. These strategies act as primary sources for this master's thesis, from which I picked the elements of Russian Arctic identity through content analysis. My own five research results: innovation identity, defence identity, cooperation identity, economical identity and local identity. Identities correspond to my research question: what kind of Arctic identity Russia creates for itself.

Subject terms: Arctic Politics, Russia, Climate Change, Identity Politics, International Relations

Research method: Content Analysis

Otsikko suora lainaus strategisesta asiakirjasta: Venäjän federaation arktista aluetta koskevan valtiollisen politiikan perusta vuoteen 2020 ja sen jälkeen (2008, 10)

Sisällysluettelo

1. Johdanto	1
1.1. Arktiset alueet ilmastonmuutoksen kontekstissa.....	1
1.2. Venäjän arktisuus tutkimuksen lähtökohtana.....	2
1.3. Tutkimusasetelma ja tutkimuskysymys	4
1.4. Tutkielman rakenne.....	5
2. Tutkimusaineisto sekä tutkimusmetodi.....	6
2.1. Tutkimusaineisto.....	6
2.2. Metodologia ja metodi	10
2.3. Tutkielman teoreettiset lähtökohdat.....	13
3. Teoreettinen viitekehys	15
3.1. Arktisen politiikan tutkimuksen kehitys	15
3.2. Viimeaikainen Venäjän arktisen politiikan tutkimus	16
3.3. Poliittinen identiteetti.....	20
3.4. Valtion poliittinen identiteetti tutkielmassa	24
4. Tutkimustulokset.....	26
4.1. Innovaatioidentiteetti.....	26
4.2. Puolustusidentiteetti	32
4.3. Yhteistyöidentiteetti	37
4.4. Talousidentiteetti.....	42
4.5. Paikallisidentiteetti.....	46
5. Yhteenveto tutkimustuloksista.....	52
6. Tulevaisuuden skenaariot arktisilla alueilla	58
7. Johtopäätökset.....	61
8. Lähteet.....	64

1. Johdanto

1.1. Arktiset alueet ilmastonmuutoksen kontekstissa

Ilmastonmuutos tulee vaikuttamaan lähitulevaisuudessa kaikkeen inhimilliseen toimintaan. Erityisen mittavasti ilmastonmuutos tulee vaikuttamaan arktisiin alueisiin. Tuoreimman ilmastoraportin IPCC:n mukaan pohjoisilla alueilla ilmaston lämpeneminen tulee olemaan kaksin- tai jopa kolminkertaista verrattuna muun maapallon lämpenemistähtiin (IPCC 2018, 5). Jos ilmastonlämpeneminen saadaan kuitenkin pidettyä alle 1,5 asteessa, Pohjoinen jäämeri sulaa kesäisin kokonaan jäättömäksi vain noin kerran vuosisadassa (IPCC 2018, 11). Jos taas ilmastonlämpeneminen saavuttaa kahden asteen rajan, Pohjoinen jäämeri tulee olemaan jäätön keskimäärin kerran vuosikymmenessä (IPCC 2018, 11). Lämpeneminen ei kuitenkaan arktisilla alueilla ole tasaista, vaan esimerkiksi Siperiassa lämpeneminen on ollut huomattavasti voimakkaampaa kuin muualla pohjoisessa (Vihma 2016, 8). Ainutlaatuiselle arktiselle ympäristölle ilmastonmuutos ja jääpeitteen sulaminen on katastrofaalista. Koko arktinen ekosysteemi on uhattuna.

Huolestuttavinta on erityisesti se, että ilmaston lämpeneminen arktisilla alueilla noudattaa lumipalloilmiötä. Tällä tarkoitan sitä, että ilmastonmuutos inhimillisen toiminnan seurauksena kasvaa koko ajan voimakkaammaksi, suuremmaksi ja merkittävämmäksi. Lumipalloefektin seurauksena alulle pantua kehitystä on lopulta vaikea kääntää päinvastaiseksi. Ilman lämpeneminen arktisilla alueilla on aiheuttanut huomattavan lumimassan ja merijään sulamista. Tämä sulamisprosessi on entisestään kiihdyttänyt lämpenemistä, koska merijää ja lumi yhdessä heijastavat ylivoimaisesti suurimman osan (jopa 85 %) tulevasta auringon säteilystä takaisin avaruuteen, kun taas avoin meri ja paljas maanpinta imevät itseensä paljon säteilylämmitystä (Vihma 2016, 8). Lisäksi kosteuden ja sateiden lisääntyminen on kutistanut jääpeitettä niin, että se on vähentynyt puoleen siitä mitä se oli vielä 1980-luvun alussa (Vihma 2016, 9). Tulevaisuutta on vaikea yksiselitteisesti ennustaa, mutta ilmastonmuutos tulee joka tapauksessa dramaattisella tavalla muuttamaan arktista ympäristöä.

Vaikka ilmastonmuutos esitetään julkisessa keskustelussa suurena uhkana, arktisille rantavaltioille sulava merijää avaa aivan uudenlaisia toimintamahdollisuuksia. Itse asiassa tutkimusten mukaan Venäjä on yksi niistä harvoista valtioista, jotka hyötyvät kiihtyvistä ilmastonmuutoksesta (Laurrelle 2014, 68). Lämpenevä ilmasto avaa monia mahdollisuuksia arktisille toimijoille. Kansainvälisen merioikeusyleissopimuksen mukaan jokaisella valtiolla on oikeus perustaa rannikkonsa perusviivoista 200 meripeninkulman (370km) päähän ylettyvä talousvyöhyke (Koivurova 2012, 162). Tämän lisäksi kansainvälisen oikeuden mukaan rantavaltiot voivat ottaa hallintaansa rannikkonsa edustalla olevan mannerjalustan, joka joillain arktisilla rantavaltioilla on pidempi kuin pelkkä talousvyöhyke (Koivurova 2012, 162). Mannerjalusta-alueet sekä talousvyöhykkeet ovat erityisen tärkeitä arktisille rantavaltioille, sillä arktinen merenpohja on täynnä arvokkaita öljy-, kaasu- ja kalavaroja. Vielä näitä yksiselitteisiä merirajoja ei ole arktisilla vesillä määritelty, mutta on vain ajan kysymys, koska arktiset merivedet jaetaan valtioiden kesken, sillä talousvyöhykkeen perustaminen sekä mannerjalustan rajaaminen avaavat rantavaltioille yksinomaiset oikeudet alueen luonnonvaroihin. Käytännössä tämä tarkoittaa valtavia tulonsiirtoja rantavaltioille. Jäätön meri mahdollistaa lisäksi nopeammat kuljetusreitit Euroopan, Pohjois-Amerikan sekä Aasian välillä. Juuri tämän takia rantavaltioiden välillä on havaittavissa ”kilpajuoksua” arktisten alueiden määrittelyn ja rajaamisen suhteen. Jokainen rantavaltio haluaa näyttäytyä jollain tavalla ”arktisenä maana” ja luoda itselleen arktista identiteettiä. Venäjä suurimpana arktisena rantavaltiona on jo tietoisesti alkanut rakentaa omaa toimijuuttaan arktisuuden ympärille turvatakseen omat intressinsä Jäämerellä. Kerron seuraavaksi hieman tarkemmin Venäjän arktisuuden historiallisesta rakentumisesta.

1.2. Venäjän arktisuus tutkimuksen lähtökohtana

Neuvostoliiton hajoaminen muutti Venäjän asemaa niin strategisesti kuin geopolittisestikin. Tällöin eteläiset neuvostotasavallat itsenäistyivät, mikä tarkoitti sitä, että Venäjä siirtyi pohjoisemmaksi ja siitä tuli aikaisempaa arktisempi valtio (Juntunen 2015, 13). Samalla Venäjän alueet sekä Itämerellä että Mustallamerellä supistuivat dramaattisella tavalla. Venäjä joutui ikään kuin merellisesti ahtaaseen tilaan (Juntunen

2015, 13). Neuvostoliiton romahdettua arktiset alueet jäivät kuitenkin hetkeksi unholaan, jolloin pohjoisen teollisuus kutistui ja neuvostoaikainen infrastruktuuri rappeutui (Juntunen 2015, 13). Pikku hiljaa 2000-luvulle tultaessa Venäjä on kuitenkin alkanut tiedostaa arktisten alueiden tärkeyden ja alkanut panostaa pohjoisen kehitykseen.

Venäjä on yksi viidestä arktisesta rantavaltiosta. Muiden arktisten toimijoiden rinnalla Venäjä on kuitenkin selkeästi arktinen suurvalta niin geopolitiittisesti kuin taloudellisestikin. Maantieteellisesti Venäjän pinta-alasta 60 % lasketaan kuuluvaksi pohjoiseen. Tämä alue levittäytyy Norjan vastaiselta merirajalta aina Yhdysvaltojen rannikkoalueelle saakka. Yhteensä rantaviivaa Venäjällä on pohjoisessa yli 20 000 kilometriä. Vaikka Venäjän arktisilla alueilla asuu vain noin 10 miljoona asukasta, 20 % koko Venäjän BKT:sta sekä ulkomaan viennistä on peräisin taloudellisesta toiminnasta pohjoisesta. Venäjän arktisuus on siis tässä mielessä hyvin pitkälle luonnonvarojen haltuunottoa ja hyödyntämistä. (Wilson 2008, 1.)

Arktisten alueiden taloudellinen hyödyntäminen on kuitenkin vielä alkutekijöissään, koska kaikkia luonnonvaroja ei ole vielä edes päästy kunnolla kartoittamaan. Tämän hetkisten arvioiden mukaan arktisilla alueilla sijaitsee yli 5 % maapallon öljyvaroista sekä yli 20 % kaikista maailman kaasuvaroista. Tuotannollisesti alue vastaa 10 % öljyn tuotannosta ja 25 % kaasun tuotannosta koko maailmassa. Venäjän osuus näistä arktisista luonnonvaroista on ylivoimainen, nimittäin Venäjän osuus öljyn osalta on 80 % ja 99 % kaasun osalta. Vaikka öljy ja kaasu ovat tärkeimmät luonnonvarat, Venäjän arktisilta alueilta saadaan 90 % nikkelistä ja koboltista, 60 % kuparista ja 96 % platinasta. Näillä mittareilla Venäjä on arktinen luonnonvarojen aarreaitta. (Rautala 2013, 2.)

Venäjä selkeästi tiedostaa avautuvat taloudelliset mahdollisuudet ja on asettanut itselleen konkreettisia tavoitteita arktisten politiikan suhteen:

Venäjän tärkein tavoite arktisessa politiikassa keskipitkällä aikavälillä on säilyttää oma asema johtavana arktisena valtiona (Arktinen strategia, 2008, 10).

Myöhemmin vuonna 2013 Venäjä on vielä tarkentanut sitä, mitä kaikkea tähän johtavan arktisen valtion asemaan liittyy:

Venäjän tavoitteena on vahvistaa omaa asemaansa arktisilla alueilla sekä turvata vakaus ja rauha pohjoisessa kansainvälisellä yhteistyöllä (Venäjän federaation arktisen alueen kehitystä ja kansallista turvallisuutta koskeva strategia vuoteen 2020 saakka 2013, 19).

Tässä tutkielmassa pyritään rajatun tutkimusaineiston avulla tarkastelemaan sitä, millä keinoilla ja miten näihin edellä mainittuihin tavoitteisiin Venäjä konkreettisesti pyrkii. Toisin sanoen tutkielman tavoitteena on tutkia, millaisella arktisella identiteetillä Venäjä tähtää johtavan arktisen valtion aseman vahvistamiseen. Seuraavaksi avaan hieman tarkemmin tutkimusasteleman rajausta.

1.3. Tutkimusasetelma ja tutkimuskysymys

Pro gradu –tutkielmassani olen siis pyrkinyt hahmottamaan Venäjän arktista identiteettiä. Halusin selvittää ensisijaisesti, millaista arktista identiteettiä Venäjä luo itsestään omilla virallislähteillä eli hallinnon virallisilla asiakirjoilla. Vaikka Venäjä on monilla mittareilla arktinen valtio, eivät venäläiset välttämättä tiedosta maansa ”arktisuutta”. Tämän korjaaminen vaatii vahvaa narratiivia, arktista identiteettiä, joka luodaan ylhäältä alaspäin. Tutkimukseni aineistona toimivat Venäjän viralliset strategiat, jotka käsittelevät arktisia alueita. Venäjä on viime aikoina panostanut hyvin paljon omaan arktiseen identiteettiin luomalla muun muassa monia erilaisia poliittisia julistuksia sekä asiakirjoja, jotka pitävät sisällään arktisten alueiden kehittämissuunnitelmia. Kävin läpi aineistoa sisällönanalyysin avulla, mikä auttoi lajittelemaan eri tekijöitä pääluokkien alaisuuteen. Pääluokista muodostui jo selkeä kokonaiskuva siitä, mistä Venäjän arktinen identiteetti koostuu ja miltä se näyttää ulkopuoliselle. Pääluokat myös vastaavat kysymykseen, millainen on Venäjän arktinen identiteetti.

Arktisen identiteetin tutkimus auttaa ymmärtämään, miten Venäjä tavoittelee arktista alueherruutta Jäämerellä. Lisäksi identiteetin tutkimisella voidaan pohtia, kuinka sisäinen arktinen identiteetti vaikuttaa ulkoiseen identiteettiin eli käytännössä arktisiin ulkosuhteisiin. Tutkimuskysymykseni nivoutuu poliittiseen viestintään ja toimijuuteen. Joka tapauksessa pyrin pitämään tutkimukseni pääpainon identiteettipolitiikassa. Arktisen politiikan, viestinnän ja identiteetin tutkiminen on hyvin ajankohtaista, sillä

napajäät sulavat ja uusia taloudellisia toimintamahdollisuuksia syntyy. Erityisesti näitä uusia taloudellisia mahdollisuuksia pääsee hyödyntämään Venäjä, suurimpana arktisena rantavaltiona. Venäjän laajat arktiset alueet avaavat mahdollisuuden harjoittaa myös vahvaa arktista politiikkaa.

Kiinnostus arktisiin alueisiin on ollut viime aikoina valtavaa. Syynä tähän on ennätysvauhtia vetäytyvä arktinen jääpeite, joka avaa mm. Pohjoisen merireitin liikenteelle sekä mahdollistaa Jäämeren luonnonvarojen hyödyntämisen (kalakannat, öljy, kaasu). Kuitenkin arktisilla vesillä talousvyöhykerajojen sekä mannerjalusta-alueiden määrittäminen on vielä kesken. Hyvin paljon riippuu siitä, kuinka tehokkaasti arktiset rantavaltiot pystyvät luomaan uutta arktista politiikkaa, arktista viestintää sekä arktista identiteettiä. Toisin sanoen tuleviin tapahtumiin tulee vaikuttamaan valtioiden oma arktinen identiteetti ja sen representaatio niin ulkoisesti kuin sisäisestikin. Arktiset identiteetit kertovat ennen kaikkea sen, kuinka valtiot ryhtyvät uudelle arktiselle toiminnan kentälle. Tutkimustyössäni päähuomio on Venäjän identiteetissä ja Venäjän arktisuuden rakentumisessa.

Venäjän arktista politiikka on tutkittu jo jonkin verran. Venäjä kuitenkin jatkuvasti päivittää omia arktisia strategioitaan sekä täsmentää tavoitteitaan pohjoisilla alueillaan. Aion nivoa oman tutkielman osaksi aiempaa tutkimusta Venäjän arktisesta politiikasta. Samalla kuitenkin haluan tarjota uusinta tietoa Venäjän arktisesta identiteetistä ottamalla aineistooni tuoreita poliittisia asiakirjoja. Teoreettisella tasolla linkitän tutkimusaiheeni identiteettipolitiikkaan.

Tutkimuskysymys lyhykäisyydessään: Millaista arktista identiteettiä Venäjä itselleen luo?

1.4. Tutkielman rakenne

Tutkielmani koostuu seitsemästä pääluvusta: johdannosta, aineistoluvusta, teorialuvusta, tutkimustuloksista, yhteenvedosta, tulevaisuuden skenaarioista sekä johtopäätöksistä. Johdannossa olen pyrkinyt avaamaan lukijalle tutkimusasetelman laajempaa kontekstia ilmastonmuutoksen sekä Venäjän näkökulmasta. Ilmastonmuutos toimii ikään kuin koko

tutkielman lähtökohtana. Se on tekijä, joka muuttaa arktista politiikkaa sekä arktisia ulkosuhteita. Tätä muutosta kuitenkin lähestytään tässä yhteydessä ennen kaikkea Venäjän näkökulmasta. Tämän jälkeen toisessa luvussa esittelen tarkemmin tutkimusprosessia, muun muassa kuinka tutkimusaineistoa on käsitelty, millä metodeilla sekä mitä haasteita tutkimusaineiston analysointiin liittyi. Tutkielman teoreettisena viitekehyksenä toimii identiteettipolitiikka, jonka lähtökohtia avaan kolmannessa luvussa. Samaisessa luvussa käsitellen myös aiempaa tutkimusta Venäjän arktisesta politiikasta ja toimijuudesta. Kirjallisuuskatsauksen pääpaino on tuoreimmassa Venäjän arktisen politiikan tutkimuksessa. Neljäs, laajin pääluku pitää sisällään tutkimustulokset. Neljäs luku lisäksi vastaa itse tutkimuskysymykseen konkreettisten esimerkkien kautta. Yhteenvetoluvussa peilaan tutkimustuloksiani kansainvälisten suhteiden teorioihin. Ottamalla tutkielmaan mukaan kansainvälisten suhteiden teorioita haluan saada työhöni teoreettista syvyyttä. Samalla teoriat osoittavat sen, kuinka monesta eri näkökulmasta aihealuetta voidaan lähestyä. Johtopäätöksissä käsitelen tutkimustuloksia tiivistetysti sekä avaan mahdollisia jatkotutkimuksen kohteita.

Seuraavaksi kuitenkin syvennyn avaamaan tutkimuksellisia lähtökohtia. Kerron ensiksi tutkimusaineistostani, jonka jälkeen avaan tutkielman metodologista lähestymistapaa sekä teoreettisia käsitteitä.

2. Tutkimusaineisto sekä tutkimusmetodi

2.1. Tutkimusaineisto

Tutkin Venäjän luomaa arktista identiteettiä Venäjän federaation virallislähteistä eli strategioista, julkistuksista sekä doktriineista. Venäjän hallinto on luonut hyvin monia strategioita eri hallinnonaloille. Osittain strategiat saattavat olla hyvinkin yksityiskohtaisia sekä teknisluontoisia. Monien tutkijoiden mielestä Venäjän luomaa arktista toimijuutta tulee tutkia juurikin näistä arktisista strategia-asiakirjoista, joihin Venäjä on kirjannut keskeisimmät tavoitteensa arktisilla alueilla (ks. esim. Käpylä & Mikkola 2016, 18). Nämä poliittiset asiakirjat on luotu ennen kaikkea pitkän ja keskipitkän aikavälin arktista politiikkaa varten, joten niistä on helppo hahmottaa

Venäjän pidemmän tähtäimen arktisia tavoitteita. Olen ottanut aineistooni vain keskeisimmät asiakirjat, jotka ovat saaneet laajempaa yhteiskunnallista huomiota. Kaikki tutkimusaineistooni kuuluvat asiakirjat ovat Venäjän presidentin allekirjoittamia, joten kyseiset virallislähteet kuvastavat hyvin ylimmän valtiojohdon arktisia tavoitteita ja soveltuvat näin ollen erinomaisesti Venäjän arktisen identiteetin tutkimukseen. Lisäksi lähes kaikki arktinen päätöksenteko tapahtuu nykyään presidentin hallinnon alaisuudessa, minkä takia arktista identiteettiä onkin mielekästä tutkia juuri presidentin allekirjoittamista strategisista linjauksista (Laurrelle 2014, 6).

Osaltani olen kuitenkin joutunut pohtimaan tutkimusaineistoni relevanssia Ukrainan kriisin tapahtumien jälkeen. Ovathan melkein kaikki arktiset strategiat laadittu ennen vuotta 2014. Viimeisen viiden vuoden aikana kansainvälinen yhteisö on tuominnut jyrkästi Krimin valtauksen sekä sotatoimet Itä-Ukrainassa. Tämä on johtanut pakotepolitiikkaan sekä lännen ja Venäjän kiristyviin väleihin. Julkisessa keskustelussa on jopa puhuttu paluusta kylmän sodan kaltaiseen vastakkainasetteluun. Näiden tapahtumien valossa olen joutunut miettimään, ovatko jännittyneet kansainväliset suhteet heijastuneet myös pohjoiseen, arktisille alueille. Valtaosa tutkijoista suhtautuu tähän ajatukseen varauksella, sillä Venäjän toiminta on Jäämerellä ollut linjassa valtiollisten asiakirjojen julkilausumien kanssa (Martikainen 2018, 85). Venäjä toimii arktisilla alueilla juuri niin kuin se sanoo toimivansa eikä maan toiminta ole muuttunut sitten vuoden 2014 (Martikainen 2018, 85). Tutkimusaineistoni ei siis ole menettänyt pohjimmiltaan uskottavuutta Ukrainan tapahtumien valossa.

Tutkimustyön aikana yksi keskeisimmistä haasteista oli lisäksi erottaa olennaisimmat virallislähteet vähemmän keskeisistä asiakirjoista. Ratkaisin lopulta tämän pulman saturaation avulla. Saturaatiolla tarkoitetaan tilannetta, jossa aineisto alkaa toistaa itseään; aineisto ei enää tuota tutkimusongelman kannalta mitään uutta tietoa (Tuomi & Sarajärvi 2018, 99). Huomasin nopeasti, että hyvinkin rajattu määrä keskeisintä aineistoa riittää tuomaan esille peruskuvion, joka tutkimuskohteesta on mahdollista saada. Tutkimustyöni edetessä kahdeksan ydinkategoriaa toistuivat asiakirjasta toiseen, mikä osoitti selkeästi aineiston riittävyyden. Päätin lopulta kuitenkin jaotella aineiston kahteen osaan sen mukaan, kuinka intensiivisesti aineisto käsittelee arktisuuteen liittyviä teemoja. Tällainen jaottelu perustuu tutkimusaineiston redusointiin eli pelkistämiseen, mikä käytännössä tarkoittaa sitä, että aineistosta karsitaan kaikki tutkimukselle epäolennainen pois (Tuomi & Sarajärvi 2018, 123).

Valitsemani aineistoni jakaantuu kahteen osaan: ensisijaiseen sekä toissijaiseen aineistoon. Ensisijaiseen aineistoon kuuluvat kaikki sellaiset asiakirjat sekä strategiat, jotka suoraan käsittelevät arktisia alueita ja niiden kehitystä. Otin tutkimukseni kohteeksi kyseiset asiakirjat kokonaisuudessaan. Ensisijaiseen aineistoon kuuluvat seuraavat strategiat:

- 1) Venäjän federaation arktista aluetta koskevan valtiollisen politiikan perusta vuoteen 2020 ja sen jälkeen (2008)
- 2) Venäjän federaation arktisten alueen kehitystä ja kansallista turvallisuutta koskeva strategia vuoteen 2020 saakka (2013)
- 3) Venäjän federaation arktisen alueen sosioekonominen kehittäminen vuoteen 2020 saakka (2014) sekä
- 4) Venäjän meridoktriini (2015).

Nämä neljä asiakirjaa muodostavat yhdessä pro gradu –tutkielmani ytimen. Venäjän federaation arktisen alueen sosioekonominen kehittäminen vuoteen 2020 saakka on kuitenkin pelkästään yhteenvetoasiakirja, joka kokoaa yhteen keskeisimmät tiedot aiemmista strategioista. Vaikka kyseinen yhteenvetoasiakirja kuuluu ensisijaiseen aineistoon, käytin sitä pelkästään saturaatiota varten eli tarkastelin, keskeisiä teemoja ja niiden toistuvuutta yhteenvetostrategian avulla.

Ensisijaista aineistoa täydentää myös toissijainen aineisto, joka ei suoranaisesti käsittele pelkästään arktisia alueita. Toissijaisessa aineistossa arktisiin alueisiin viitataan epäsuorasti, joten näistä asiakirjoista nostin tutkimuksen kohteeksi vain ne kohdat, jotka jollain tavalla niveltävät arktisten alueiden kehitykseen. Toissijaisesta aineistosta redusoin kaiken ylimääräisen tiedon pois, jättäen vain arktisuuteen liittyvät asiakohdat. Toissijaiseen aineistoon kuuluvat seuraavat asiakirjat:

- 1) Venäjän federaation kuljetusstrategia vuoteen 2030 saakka (2008)
- 2) Venäjän federaation energiastrategia vuoteen 2035 saakka (2014) sekä

3) Venäjän federaation kansallisen turvallisuuden strategia (2015).

Yhdessä kuitenkin sekä ensisijainen että toissijainen aineisto muodostavat loogisen kokonaisuuden, jossa strategiat ja julistukset ikään kuin täydentävät toinen toistaan. Kaikkien asiakirjojen perustan muodostaa joka tapauksessa vuonna 2008 julkaistu Venäjän federaation arktista aluetta koskevan valtiollisen politiikan perusta vuoteen 2020 ja sen jälkeen, jäljempänä lyhennetysti Arktinen strategia (AS). Tämä kyseinen Arktinen strategia loi pohjan Venäjän arktiselle politiikalle ja sitä seuraaville julistuksille. Tiiviissä 11-sivuisessa strategiassa konkreettisesti avataan Venäjän arktisen politiikan tavoitteita. Venäjän tärkein tavoite arktisessa politiikassa keskipitkällä aikavälillä on säilyttää oma asema johtavana arktisena valtiona (AS 2008, 10). Mielenkiintoista on myös se, kuinka Venäjä näkee strategiassaan arktisen alueen rajat. Venäjä määrittelee arktisiksi valtioiksi vain Kanadan, Yhdysvallat, Norjan, Tanskan ja tietenkin itsensä (AS 2008, 11). Nämä kaikki viisi valtiota ovat arktisia rantavaltioita, jotka muodostavat Venäjän mukaan "arktisuuden ytimen". Venäjä ei siis pidä esimerkiksi Suomea, Ruotsia tai Islantia arktisina toimijoina. Tämä raja on avain ymmärrettävä, sillä vain arktiset rantavaltiot pystyvät konkreettisesti haastamaan Venäjän asemaa johtavana arktisena suurvaltana.

Heti perään vuonna 2008 julkaistiin toinen yksityiskohtaisempi arktinen strategia, Venäjän federaation kuljetusstrategia vuoteen 2030 saakka, jäljempänä lyhennetysti KS 2008. Tämä 39-sivuinen julistus näkee Koillisväylän avautumisen mahdollisuutena arktiselle merenkululle ja sen kehittämiseksi. Kuljetusstrategian mukaan Koillisväylällä on panostettava jäänmurtajiin, rannikkoinfrastruktuuriin, toimivaan rajavalvontaan sekä pelastustoiminnan tehostamiseen. Koillisväylä tarkoittaa arktista merireittiä laivaliikenteelle Norjan, Venäjän ja Alaskan kautta Aasiaan (Gunnar 2014, 3). Seuraava hyvin merkittävä strategia julkaistiin viiveellä, vasta vuonna 2013. Tässä noin 20-sivuisessa Venäjän federaation arktisen alueen kehitystä ja kansallista turvallisuutta koskevassa strategiassa vuoteen 2020 saakka, lyhennettynä AT 2013, korostetaan Venäjän arktisen alueen laaja-alaista sosioekonomista kehitystä, tieteen ja teknologian merkitystä, ympäristökysymyksiä, kansainvälistä yhteistyötä sekä sotilaallista turvallisuutta arktisilla rajoilla. Heti perään vuonna 2014 julkaistiin Venäjän energiastrategia vuoteen 2035 saakka, lyhennetysti jäljempänä ES 2014. Tässä 78-sivuisessa energiastrategiassa pääpaino on arktisten luonnonvarojen hyödyntämisessä,

erityisesti öljyn ja maakaasun hyödyntämisessä. Tutkimusaineistooni kuuluvat tuoreimmat julistukset ovat vuodelta 2015. Uusin meridoktriini (MD 2015) on 46-sivuinen asiakirja, joka määrittelee Venäjän kansallisen meripolitiikan perustan. Doktriini käsittelee hyvin paljon arktisiin alueisiin liittyviä kysymyksiä. Krimin valtauksen jälkeen julkaistiin myös 42-sivuinen Venäjän federaation kansallisen turvallisuuden strategia (KT 2015), jossa käydään läpi kansainvälistä puolustuspolitiikkaa ja kansainvälisen järjestyksen muutosta, myös arktisesta näkökulmasta.

Edellä luetteleman strategiat toimivat pro gradu –tutkielmani aineistona, josta sisällönanalyysin avulla pyrin poimimaan arktisen identiteetin tekijöitä. Saturaatiota varten käytin apunani vuonna 2014 laadittua 89-sivuista yhteenvetoasiakirjaa, johon sisältyy kokonaisvaltainen luettelo Venäjän federaation toteuttamista ohjelmista arktisilla alueilla. Venäjä on tietoisesti rakentanut edellä esitelty arktisuuteen liittyvät strategiat kronologiseen narratiivin muotoon, jossa jokainen strategia ikään kuin täydentää ja täsmentää edellistä. Tällainen narratiivin muotoon konstruoitu identiteetti määrittelee hyvin pitkälle valtion sisä- ja ulkopolitiikkaa (Honneland 2016, 13). Venäjän strategisia julistuksia voisi jopa kutsua julkiseksi identiteettikerronnaksi, jota tällä pro gradu –tutkielmalla olen pyrkinyt avaamaan. Identiteetillä lähtökohtaisesti tarkoitetaan ilmiötä, jolla on havaittavissa oleva historiallinen jatkuvuus (Harle 2005, 105). Esittelen seuraavaksi hieman tarkemmin käyttämäni metodia, jonka avulla olen käsitellyt valitsemaani tutkimusaineistoani.

2.2. Metodologia ja metodi

Pro gradu –tutkielmani on laadullinen tutkimus, joka suuntautuu ihmisen itsensä luomaan merkitystodellisuuteen. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään kuvaamaan jotain ilmiötä, ymmärtämään tiettyä toimintaa sekä antamaan teoreettisesti mielekäs tulkinta tälle ilmiölle (Tuomi & Sarajarvi 2018, 98). Omassa tutkielmassa olen pyrkinyt kuvaamaan Venäjän arktista politiikkaa sekä Venäjä strategisia tavoitteita pohjoisessa identiteettipolitiikan avulla. Laadullisessa tutkimuksessa tutkimusaineisto voi olla pelkästään kirjallista materiaalia. Tuomin ja Sarajarven (2018, 96) mukaan kirjallisten dokumenttien

analyysissa käytetään tavallisesti sisällönanalyysia sekä tietyn edellytyksin diskurssianalyysia. Valitsemani virallislähteet ovat tutkimusaineistona juuri tällaista kirjallista materiaalia, jonka analyysiin on mielekästä soveltaa aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Aineistolähtöinen sisällönanalyysi jakaantuu karkeasti kolmeen vaiheeseen: aineiston pelkistämiseen, aineiston ryhmittelyyn ja aineiston abstrahointiin eli teoreettisten käsitteiden luomiseen (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122).

Sisällönanalyysi on siis erittäin hyvä menetelmä dokumenttien systemaattiseen ja objektiiviseen analysointiin (Tuomi & Sarajärvi 2018, 117). Tässä yhteydessä menetelmä tarkoittaa metodia eli tutkimustekniikkaa, jolla lähestytään tarkasteltavaa aineistoa (Metsämuuronen 2000, 10). Valittu metodi on hyvä silloin, kun se kykenee yhdistämään teorian, hypoteesit sekä metodologian (Metsämuuronen 2000, 10). Kuten olen jo aiemmin maininnut, valitsin metodiksi sisällönanalyysin, jonka avulla kävin läpi ensisijaista ja toissijaista aineistoa. Metodi kuitenkin kuuluu aina laajempaan metodologiaan. Tutkimusasetelmani valossa tällaiseksi laajemmaksi metodologiaksi muodostuu Grounded theory, jolla on selvää sukulaisuutta sisällönanalyysiin.

Grounded theory eli aineistopohjainen teoria tarkoittaa sitä, että aineiston perusväittämät muotoillaan tutkittavan aineiston pohjalta eikä ensisijaisesti aiemman tutkimuksen tai teorianmuodostuksen perusteella (Metsämuuronen 2000, 24). Grounded theory on laajahko metodologinen lähestymistapa, jolla yleisesti ajatellaan sekä käsitteellisestään aineistoa (Metsämuuronen 2000, 24). Grounded theoryyn kuuluu aineiston kokoaminen eri kategorioihin sekä näiden kategorioiden vertaaminen (Metsämuuronen 2000, 26). Oma tutkimustyöni eteni niin, että ensimmäisellä analyysikerralla löysin aineistosta selkeästi 10 erilaista kategoriaa. Myöhemmin kuitenkin yhdistin näitä kategorioita, sillä osittain kategoriat olivat päällekkäisiä tai saman sisältöisiä.

Voidaan siis sanoa, että tutkielmani yleisemmän tason metodologia on lähtöisin Grounded theory –lähestymistavasta, kun taas erityinen käytännöllinen metodi aineistoon on sisällönanalyysi. Tutkielmani on yksiselitteisesti aineistolähtöinen, sillä annan valitsemani aineiston kertoa, mitä se pitää sisällään. Vasta tämän aineiston sisällönanalyysin perusteella pyrin liittämään sen laajempaan teoreettiseen kehykseen identiteettipolitiikasta. Sisällönanalyysissa aineiston analyysi tapahtuu aineiston ehdoilla, muodostettuja luokkia testataan ja muutetaan tarvittaessa sekä pyritään löytämään ns. ydinkategorioita, jotka kokoaisivat alempien luokkien indikaattorit yhteiseksi luokiksi

(Metsämuuronen 2000, 57). Tällaista kategorioiden testaamista ja yhdistämistä tapahtui tutkimustyöni aikana, kun luovuin alkuperäisestä kymmenestä kategoriasta muutamaa selkeään sekä erilliseen ydinkategoriaan. Ensiksi siis pilkoin tutkimusaineiston erilaisten aihepiirien mukaan, jonka jälkeen taas yhdistin näitä teemoja tiivistetyn tutkimustuloksen saamiseksi. Sisällönanalyysin avulla aineisto hajotetaan ensiksi osiin, käsitteellistetään ja kootaan uudestaan uudella tavalla loogiseksi kokonaisuudeksi (Tuomi & Sarajärvi 2018, 112). Tavoitteena on ikään kuin luoda mielekästä ja yhtenäistä informaatiota alun perin hajanaisesta tutkimusaineistosta. Tutkimustyöni selkeä päämäärä oli löytää tutkimusaineistosta samanlaisuutta, joka toistuu jokaisessa asiakirjassa. Ydinkategorioiden tehtävä samanlaisuuden kautta on vastata alkuperäiseen tutkimuskysymykseen (Tuomi & Sarajärvi 2018, 115). Tällainen samuuden etsiminen sisällönanalyysin avulla oli tutkimusasetelmaan nähden oikea metodi, sillä identiteettitutkimuksen perimmäinen tarkoitus on löytää tutkittavasta kohteesta samuutta, ykseyttä ja yhtäläisyyttä (Hänninen 1998, 108). Tutkimusaineistoni pääluokat siis vastaavat kysymykseen, millaista arktista identiteettiä Venäjä itselleen luo.

Kuinka monta kertaa mainittu teema nousi esille aineistossa?	
Kansainvälinen oikeus	17
Kansalliset intressit	26
Luonnonvarojen hyödyntäminen	35
Ympäristönsuojelu	21
Kansainvälinen yhteistyö	19
Puolustuspolitiikka ja rajavalvonta	29
Infrastruktuurin, tieteen ja teknologisen kehityksen tärkeys	82
Paikalliset osallistumisoikeudet, sosioekonominen kehittäminen	16

Taulukko ydinkategorioiden toistumisesta tutkimusaineistossa

Laadullisessa tutkimuksessa sekä ihmistieteissä ylipäättään on syytä korostaa, että tutkimustulos ei voi olla koskaan täysin objektiivinen siinä mielessä, missä se mielletään esimerkiksi loogis-analyttisessä tutkimuksessa (Tuomi & Sarajärvi 2018, 189). Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on ymmärtää tutkimuskohdetta (Tuomi & Sarajärvi 2018, 37). Ymmärrys kohdistuu ihmistoimintaan sekä ihmisen luomaan merkitystodellisuuteen. Omassa pro gradu –tutkielmassa olen pyrkinyt asettumaan mahdollisimman objektiiviseen asemaan, ymmärtämään tutkittavaa kohdetta. Minun on kuitenkin myönnettävä itselleni, ettei puhtaasti objektiiviseen, ainoaan oikeaan lopputulokseen voi koskaan päästä. Minun on hyväksyttävä se tosiasia, että tutkielmani pyrkii vain avaamaan, selittämään ja ymmärtämään Venäjän arktista identiteettiä. Lopullista ja ainoaa oikeaa tulkintaa Venäjän arktisesta identiteetistä tuskin koskaan saadaan, sillä identiteetti on sosiaalinen konstruktio, joka on altis erilaisille tulkinnoille. Samasta näkökulmasta Venäjän arktisen identiteetin tutkimusta lähestyy myös tutkija Geir Honneland. Honnelandin (2014, 90) mukaan ainoa keinoa tutkia valtion identiteettiä on tulkita puhetta, tekstiä ja itse valtion toimintaa. Identiteetintutkimuksessa emme voi päästä toimijan ”pään” sisälle tarkistaaksemme, millaisia ajatuksia toimijalla on oman identiteettinsä suhteen. Identiteetintutkimus on aina ulkoisten tekijöiden tutkimista. Toimijan esittämien narratiivien tutkimusta. Seuraavaksi kerron lyhyesti tutkielman teoreettisista lähtökohdista.

2.3. Tutkielman teoreettiset lähtökohdat

Kuten kerroin jo aiemmassa luvussa, tässä tutkielmassa tutkimuskohdetta lähestytään aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla. Toisin sanoen tutkimuksen kohteena on ensisijaisesti strategisilla linjauksilla rakennettu merkitystodellisuus, ihmisen itsensä luoma merkitystodellisuus. Tällaisessa merkitystodellisuudessa kuitenkin esiintyy myös vahvoja teoreettisia käsitteitä, kuten valtio, kansallinen etu, kansainväliset suhteet, geopolitiikka ja turvallisuuspolitiikka. Näiden teoreettisten käsitteiden tutkimukseen on olemassa vakiintuneita ja vahvoja teoreettisia suuntauksia, kuten politiikan tutkimuksen realismi, liberalismi, konstruktivismi ja klassinen geopolitiikka. Tässä tutkielmassa en kuitenkaan halua käsitellä liian syvällisesti näitä kaikkia edellä

mainitsemani teorioita, sillä identiteettipolitiikka on tämän tutkielman punainen lanka, joka pysyy mukana läpi tekstin. Aineistolähtöisestä otteestani huolimatta tutkielman loppupuolella liitän tutkimustulokseni kansainvälisten suhteiden teorioihin. Kerron lopussa muun muassa tarkemmin siitä, mitä tarkoitan kansainvälisten suhteiden koulukunnilla sekä miten nämä koulukunnat soveltuvat mielestäni arktisen politiikan tutkimukseen.

Tässä tutkielmassa en käsittele sen syvällisemmin geopolitiikkaa, vaikka geopolitiikka soveltuisikin hyvin arktisten suhteiden tutkimukseen. Geopolitiikka on nimittäin politiikantutkimuksen tutkimussuunta, jossa tarkastellaan maantieteen vaikutusta politiikkaan. Klassinen geopolitiikka mieltää valtioiden väliset suhteet ensisijaisesti kamppailuksi maantieteellisesti epätasaisesti jakautuneista resursseista (Wallenius 2017). Maantiede luo reunaehdot, joiden puitteissa valtiot käyvät keskinäistä kilpailua. Esittelemäni tutkimusasetelman sekä tutkielman pituuden rajallisuuden takia en ota geopolitiikkaa syvälliseen käsittelyyn tässä yhteydessä, vaan pidän tutkimukseni pääpainon identiteettipolitiikassa. Geopolitiikka on myöskin hyvin haastava käsite, sillä se on muotoutunut poikkitieteelliseksi teoriaksi ja sen perimmäisestä luonteesta käydään yhä jatkuvaa keskustelua. Geopolitiikkaa pidetään milloin poliittisen maantieteen ala-alueena, milloin kansainvälisen politiikan realismin keskeisenä osana ja milloin taas puolestaan historiallisena maailmanpoliittisena rakenteena (Moisio 2001, 1). Tämän tutkielman loppupuolella geopolitiikkaa sivutaan kansainvälisten suhteiden realismin teorian kautta.

Tutkielmassani pidän kuitenkin Venäjää geopolitiikasta arktisena suurvaltana, sillä maalla on suhteellisesti eniten pinta-alaa sekä arvokkaita luonnonvaroja arktisilla alueilla. Geopolitiikka, erityisesti kriittinen geopolitiikka, voisi kuitenkin olla oiva apuväline jatkotutkimusta silmällä pitäen. Kriittinen geopolitiikka pitää nimittäin perinteistä geopolitiikkaa diskursiivisena, identiteettejä ja rajoja tuottavana käytäntönä (Moisio 2001, 6). Jatkotutkimuksella tällaisia identiteettejä sekä rajoja tuottavia käytäntöjä voitaisiin tarkastella kriittisesti arktisessa kontekstissa. Seuraavassa luvussa siirryn kuitenkin tarkastelemaan aiempaa Venäjän arktisen politiikan tutkimusta sekä sitä, kuinka tutkijayhteisö on tulkinut aiemmin Venäjän arkista identiteettiä.

3. Teoreettinen viitekehys

3.1. Arktisen politiikan tutkimuksen kehitys

Arktiset alueet ovat tulleet politiikan tutkimuksen kohteeksi 1900-luvun lopulla. Itse asiassa kansainvälinen yhteistyö pohjoisessa alkoi Gorbatschovin johdolla jo kylmän sodan aikana 1980-luvulla, mikä herätti tiedeyhteisössä valtavaa kiinnostusta ja johti moniin erilaisiin tutkimushankkeisiin. Toki alueen turvallisuuspoliittisia ja sotilaallisstrategisia kysymyksiä oli jo tutkittu aiemmin, sillä kylmän sodan aikaan tilanne Pohjoisella jäämerellä oli hyvin jännittynyt. Sen sijaan tämä uudenlainen kansainvälisen arktisen politiikan tutkimus oli laaja-alaisempaa ja kokonaisvaltaisempaa. Se pyrki luomaan uusia käsitteitä ja jatkuvasti kehittymään maailmanpoliittisten muutosten mukana. (Heininen, Käkönen, Nokkala & Tennberg 2000, 12-15.)

Jos taas keskitytään Venäjän arktisen politiikan tutkimuksen kehitykseen, viime aikoina tutkimuskentälle on syntynyt monia erilaisia koulukuntia. On olemassa esimerkiksi arktisen politiikan tutkijoita, jotka pitävät Venäjän toimia viattomana omien intressien turvaamisena. Tämän tutkijakunnan mukaan Venäjä ei toimi aggressiivisesti arktisilla alueilla, vaan haluaa pelkästään turvata omat taloudelliset toimintamahdollisuudet ja päästä hyödyntämään pohjoisen luonnonvaroja puhtaasti kansainvälisen yhteistyön sekä kansainvälisen oikeuden keinoin (Heininen, Sergunin & Yarovoy 2014, 4). On olemassa myös toinen ääripää, joka pitää Venäjän arktista politiikkaa liian laimeana. Tämän toisen tutkijayhteisön mukaan Venäjän tulisi aktiivisemmin vastustaa länsimaita arktisen toiminnan kentällä (Heininen, Sergunin & Yarovoy 2014, 4-5). On kuitenkin hyvä pitää mielessä, että molemmat koulukunnat koostuvat pääasiassa venäläisistä tutkijoista.

En halua kuitenkaan täysin sivuuttaa näitä vastakkaisia mielipiteitä tiedeyhteisössä pelkästään sen takia, että ne perustuvat venäläiseen tutkimustyöhön. Molempien koulukuntien taustalla vaikuttavat hyvin merkittävät arktiset diskurssit, jotka nousevat lähes kaikessa arktisen politiikan tutkimuksessa esille. Heininen, Sergunin ja Yarovoy (2014, 4-5) puhuvat ensinnäkin geopolitiittisesta diskurssista, jonka mukaan arktinen alue on ennen kaikkea rauhan ja vakauden alue, jossa kansainvälinen yhteistyö on lisääntynyt eri foorumeilla kylmän sodan päättymisen jälkeen. Toissijaisesti tutkijat puhuvat realistisesta diskurssista, jonka mukaan arktiset alueet ovat päinvastoin vastakkainasettelun ja potentiaalisen konfliktin näyttämö, jossa toimijoiden sotilaallinen

läsnäolo jatkuvasti kasvaa johtaen lopulta sotilaalliseen yhteenottoon (Heininen, Sergunin & Yarovoy 2014, 4). Näiden kahden eri koulukunnan ja diskurssin välille kaivataan joka tapauksessa laajempaa ymmärrystä Venäjän arktisesta toimijuudesta. Asiat eivät ole niin mustavalkoisia kuin ne ehkä saattavat monelle tutkijalle näyttäytyä. Luonnonvarojen ja voimapolitiikan lisäksi arktisilla foorumeilla keskustellaan hyvin paljon muun muassa ympäristökysymyksistä, ilmastonmuutoksesta sekä tieteellisestä yhteistyöstä. Myös tässä pro gradu –tutkielmassa Venäjän arktista politiikkaa lähestytään huomattavasti laajemmasta näkökulmasta.

3.2. Viimeaikainen Venäjän arktisen politiikan tutkimus

Arktiset alueet ovat olleet 2000-luvulla hyvinkin usein esillä julkisessa keskustelussa. Muutama vuosi sitten puhuttiin jopa ”arktisesta buumista”, jolloin oltiin liiankin innoissaan arktisuuteen liittyvistä asioista (Perustelevä 11/2016). Tällöin keskusteluun osallistui myös sellaisia tahoja, jotka eivät olleet kovin hyvin perillä aihealueesta. Suurin ”arktinen buumi” on kuitenkin mennyt jo ohi ja jäljelle on jäänyt aito kiinnostus arktisia asioita kohtaan (Perustelevä 11/2016). Voidaan siis todeta, että keskustelu arktisuuden ympärillä on jossain määrin taas normalisoitunut. Jos kuitenkin arktista politiikka lähestytään Venäjän näkökulmasta, on syytä huomioida viimeaikaiset muutokset kansainvälisessä politiikassa. Krimin valtaus sekä toimet Itä-Ukrainassa ovat nakertaneet luottamusta Venäjään. Tämä kehitys vääjäämättä heijastuu myös arktisten rantavaltioiden välisiin suhteisiin sekä maiden väliseen yhteistyöhön. Otan kuitenkin tässä aiemman tutkimuksen katsauksessa mukaan myös vanhempaa tutkimusta aihealueen ympäriltä. Tähän tutkimukseen, joka on julkaistu ennen vuotta 2014, suhtaudun tarkkaavaisella ja kriittisellä otteella. Odotukset kansainvälisestä yhteistyöstä arktisilla alueilla ovat hieman eri tasolla nyt kuin esimerkiksi viisi vuotta sitten. Tuoreimmissa tutkimuksissa viimeiset muutokset kansainvälisessä politiikassa on huomioitu ja tämän takia aiemman tutkimuskatsauksen pääpaino on ajankohtaisemmassa tutkimuksessa.

Daria Gritsenko ja Veli-Pekka Tynkkynen ovat tutkineet, kuinka arktinen esiintyy Venäjän poliittisessa viestinnässä sekä kuinka Ukrainan tilanne on heijastunut arktiseen politiikkaan. Vertaisarvioitu artikkeli on ilmestynyt *Idän tutkimus* –nimisessä

tieteellisessä aikakausjulkaisussa vuonna 2016, joten se on suhteellisen tuore ja luotettava artikkeli, joka avaa hyvin vuoden 2014 jälkeen tapahtunutta muutosta kansainvälisissä suhteissa. Artikkelitarkastelee erityisesti Venäjän virallisen arktista aluetta koskevan koti- ja ulkomaan viestinnän eroja. Gritsenkon ja Tynkkysen (2016, 4) mukaan kotimaiselle yleisölle suunnatussa viestinnässä on perinteisesti korostettu arktisten alueiden luonnonvarojen merkitystä sekä sosioekonomisen kehityksen tärkeyttä, kun taas ulkovalloille Venäjä korostaa sitoutuvansa kansainvälisen oikeuden normeihin sekä multilateraaliseen yhteistyöhön. Ukrainan tilanne ei ole vaikuttanut ulkoiseen viestintään lähes lainkaan. Venäjä edelleenkin painottaa, että arktinen alue on jätettävä rauhan ja yhteistyön alueeksi, jonne kansainväliset kriisit eivät saisi vaikuttaa (Gritsenko & Tynkkynen 2016, 14). Sen sijaan sisäisessä viestinnässä tapahtui dramaattinen muutos. Omille kansalaisilleen Venäjä alkoi korostaa vuoden 2014 jälkeen arktisten alueiden turvallisuuskysymyksiä sekä sotilaallista valmiutta (Gritsenko & Tynkkynen 2016, 15).

Gritsenkon sekä Tynkkysen tutkimuksen pohjalta näyttäisi siltä, että Venäjä luo kahta erillistä identiteettiä. Yhtä arktista identiteettiä Venäjä luo sisäpolitiikkaansa varten, kun taas toinen arktinen identiteetti on ulkopoliittikkaa sekä kansainvälisiä suhteita varten. Näitä kahta identiteettiä tuotetaan virallisilla hallinnon asiakirjoilla, puheilla, julistuksilla sekä median avulla. Tällainen kaksijakoinen viestintä myös kertoo siitä, kuinka erilaisia odotuksia eri tahoilla ja toimijoilla on. Venäläiset kaipaavat vahvaa valtiota, joka on valmis puolustamaan kansallisia intressejä ulko- ja turvallisuuspolitiikan avulla. Kun taas arktiset rantavaltiot eivät todennäköisesti halua minkäänlaisia muutoksia alueen voimatasapainoon ja toivovat Venäjän kunnioittavan kansainvälistä oikeutta sekä kansainvälisiä sopimuksia. Näihin toiveisiin Venäjä vastaa luomalla juuri sellaista viestintää, mitä kohdeyleisö pohjimmiltaan toivoo. Se, että tämän viestinnän sisältö on osittain ristiriitaista, saattaa johtaa siihen, ettei lupauksia voida käytännössä toteuttaa.

Myös Timo Koivurova on pohtinut hieman yleisemmällä tasolla artikkelissaan, kuinka Ukrainan kriisi on heijastunut arktisille alueille. Koivurovan (Perustelevä 17.11.2016) mukaan sanktiot aiheuttivat sen, että arktisten maiden armeijoiden esikuntien päälliköiden kokoukset loppuivat Krimin valtaukseseen ja myös taloudellinen yhteistyö koki takapakkeja. Samaan aikaan kuitenkin hallinnollis-poliittinen yhteistyö on jatkunut ja jopa voimistunut Krimin valtauksen jälkeen (Koivurova, Perustelevä 17.11.2016). Esimerkiksi yhteistyö Arktisen neuvoston puitteissa on pysynyt ennallaan,

osaltaan ehkä myös sen takia, ettei neuvosto käsittele lainkaan sotilaallisia ja turvallisuuspoliittisia kysymyksiä (Dodds & Hemmings 2018, 495-496).

Vaikka siis Venäjä on rikkonut kansainvälistä oikeutta Ukrainassa, on se tarkkaan noudattanut kansainvälisoikeudellisia normeja arktisilla alueilla. Pohjoinen alue näyttäisi elävän hieman irrallaan muusta maailmasta, sillä kansainvälisten suhteiden kiristymisen ei heijastu Pohjoiselle jäämerelle. Koivurova (Perustelevä 17.11.2016) kuitenkin korostaa, että Venäjä poisluettuna kaikki arktiset rantavaltiot ovat Naton jäseniä, jotka ovat turvallisuustakuulla sitoutuneet taistelemaan toistensa puolesta, joten Venäjän ei ole missään nimessä järkevää provosoida konfliktia Jäämerellä. Lisäksi on syytä painottaa, että konfliktit Georgiassa, Ukrainassa ja Kaukasuksella ovat olleet sellaisia yhteenottoja, joissa osapuolina ovat olleet entiset Neuvostotasavallat sekä Venäjä. Taustalla on siis neuvostoaikaisia geopoliittisia jännitteitä, jotka ovat purkautuneet kriisin muodossa. Toinen huomionarvoinen seikka on se, että näiden konfliktien osapuolet eivät ole olleet Naton jäseniä. Viimeaikaisia tapahtumia Ukrainassa ei siis voida suoranaisesti verrata potentiaaliseen yhteenottoon arktisilla alueilla. Onhan Pohjoisella jäämerellä Venäjää vastassa vain Naton jäsenvaltiot.

Käpylän ja Mikkolan (2016, 18) mukaan kyse ei ole kuitenkaan pelkästä sotilaallisesta pelotteesta, vaan Venäjä tarvitsee arktisella alueella vakaata toimintaympäristöä ja laaja-alaista kansainvälistä yhteistyötä, jotta se kykenisi täyttämään alueeseen liittyvät taloudelliset intressinsä. Käpylä ja Mikkola (2016, 18) kuvaavat omassa tutkimusartikkelissaan Venäjää erittäin yhteistyöhaluiseksi arktiseksi toimijaksi. Tätä yhteistyötä vauhdittaa Venäjän halu päästä hyödyntämään alueen mittavia luonnonvaroja. Venäjä on pystynyt itsenäisesti kehittämään tähän mennessä öljyn- ja kaasuntuotantoa pääasiassa onshore-alueilla, kun taas offshore-toiminta on ollut tyypillisesti venäläisten ja länsimaisten yritysten yhteisprojekteja (Käpylä & Mikkola 2016, 19). Sanktiot ja jatkuva pakotepolitiikka ovat yhdessä estäneet kaasu- ja öljyprojektit länsimaisten yritysten kanssa. Venäjä on sen sijaan itse joutunut panostamaan omaan teknologian ja tieteen kehittämiseen, mikä näkyy myös erilaisista arktisista strategioista. Ongelmaksi kuitenkin muodostuu se, että erilaiset öljyn- ja kaasuntuotantoon liittyvät projektit arktisilla alueilla ovat hyvin pitkäaikaisia ja vaativat sitoutumista pitkälle tulevaisuuteen. Myös taloudellinen kannattavuus on ollut viime aikoina vaihtelevaa, mikä on erityisesti hillinnyt off-shoretoimintaa. Kun Lähi-idässä öljyn barreli tuotantohinta on viisi dollaria, tuotantokustannukset Venäjän arktisilla alueilla ovat jopa yli 100 dollaria barrelilta

(Käpylä & Mikkola 2016, 19). Toiminta pohjoisessa pysyy kannattamattomana, jos energian hintakehitys junnaa yhä edelleen paikallaan. Käpylä ja Mikkola (2016, 21) ovatkin huolissaan Venäjän energiataloudesta, joka ei kehity arktisilla alueilla toivottuun tahtiin, mikä taas puolestaan saattaa johtaa siihen, että arktista kehitetään entistä voimakkaammin sotataloudellisesta näkökulmasta.

Venäjän kasvavalle sotilaalliselle läsnäololle on kuitenkin olemassa yksinkertainen ja looginen selitys: ilmastonmuutos. Aiemmin paksu jääkerros sekä kylmyys ovat suojanneet Venäjän pohjoisia rajoja Jäämerellä. Sampo Martikaisen (2018, 83) mukaan Koillisväylän käytettävyyden parantuessa arktisille vesille ilmestyy väistämättä niin inhimillistä toimintaa kuin myös sotilaallisia toimijoita. Jokainen valtio luonnollisesti haluaa puolustaa omia rajojaan sekä tehostaa rajavalvontaansa välttyäkseen ulkopuolisilta tunkeilijoilta. Tämä ei ole millään tavalla erikoista. Venäjällä suurimpana arktisena rantavaltiona suojattavaa pinta-alaa on moninkertaisesti verrattuna muihin arktisiin toimijoihin. Venäjällä on tällä hetkellä kolme arktista prikaatia konfliktien hallintaa varten, kun taas FSB:n joukot vastaavat raja- ja rannikkovalvonnasta (Martikainen 2018, 81). Martikaisen (2016, 85) mukaan sotilaallinen toiminta arktisilla alueilla ei ole muuttunut Ukrainan kriisin jälkeen, vaan Venäjä toimii pohjoisessa juuri niin kuin se on sanonut toimivansa strategisissaan julkilausumissaan. Martikainen (2016, 85) korostaa, että EU ja Yhdysvallat ovat ottaneet Venäjän sotilaalliset toimet arktisilla alueilla tosissaan vasta Ukrainan kriisin jälkeen. Venäjä ei siis ole mitenkään dramaattisella tavalla vetäytymässä arktisesta yhteistyöstä. Venäjä sen sijaan luonnollisista syistä pyrkii lisäämään sotilaallista läsnäoloa samalla kehittämällä monenkeskistä arktista yhteistyötä.

Martikaisen lisäksi Susanna Pirnes (2017, 68) korostaa omassa tutkimusartikkelissaan, että Venäjällä on painavat syyt lisätä sotilaallista läsnäoloaan arktisilla alueilla, sillä valtion maapinta-alasta kolmasosa sijaitsee napapiirin pohjoispuolella ja rantaviivasta liki 20 000 kilometriä rajautuu arktisille merialueille. Venäjä on maantieteellisesti ylivoimaisesti suurin arktinen rantavaltio, ehkä jopa jossain määrin geopoliittinen arktinen suurvalta. Pirnesin (2017, 68) mukaan sen lisäksi, että Venäjän arktisuus on maantieteellinen tosiasia, on pohjoisuus myös tietoisesti rakennettu identiteettipoliittinen narratiivi. Tätä tarinaa arktisuudesta on luotu jo vuodesta 1930 lähtien, jolloin pohjoisen valloittaminen Neuvostoliiton toimesta virallisesti alkoi (Pirnes 2018, 69). Venäjä kuitenkin unohti joksikin aikaa arktiset alueensa, kunnes 2000-luvulle tultaessa ”arktinen

buumi” palasi takaisin. Tällä kertaa arktisuus otettiin vahvasti käyttöön kansallisen identiteetin rakentamisessa eräänlaisena ”kansakunnan lippulaivana” (Pirnes 2018, 69). Tutkimusaineistonani toimivat erilaiset strategiat todistavat hyvin sen, kuinka arktista identiteettiä rakennetaan poliittisten julistusten avulla. Seuraavassa luvussa kerron yksityiskohtaisemmin, mitä tarkoitan Venäjän poliittisella identiteetillä sekä miksi arktisuudesta on tullut Pirnesin sanoin Venäjän identiteetin rakentumisen ”lippulaiva”.

3.3. Poliittinen identiteetti

Lähestyn siis Venäjän arktista politiikkaa identiteettipolitiikan näkökulmasta. Olen kiinnostunut erityisesti Venäjän arktisen identiteetin representaatiosta, siitä miltä se näyttää ulospäin. Ennen itse tutkimusaiheeseen syventymistä, on hyvä hieman avata, mitä tarkoitan poliittisella identiteetillä ja miksi sitä on tärkeä tutkia. Identiteetti perinpohjaisesti aina tarkoittaa jonkinlaista jakautumista, vähintäänkin kahtiajakoa. Minä olen minä, koska en ole sinä. Sinä olet aina ”toinen”. Tämä ajatus on identiteetin rakentumisen peruslähtökohta: identiteetti muodostuu aina eron ja toiseuden kautta (Hall, S. 1999, 13). Poliittinen identiteetti ei juurikaan eroa tästä ajattelutavasta, sillä myös poliittisen identiteetin olemassaolo vaatii aina toiseuden (Linjakumpu 2003, 147). Valtion poliittisen identiteetin rakentuminen vaatii tietynlaista dualismia, jolla saadaan haettua vastakohtaisuuksia (Harle 1991, 26). Usein tällainen vastakkainasettelu saattaa johtaa viholliskuvien syntyyn. Esimerkiksi Vilho Harlen (1991, 28) mukaan valtion identiteetti rakentuu lähes aina suhteessa viholliseen.

Toiseus on vahvasti läsnä myös arktisen identiteetin rakentumisessa. Omaa arktista identiteettiä rakennetaan suhteessa muihin toimijoihin, tässä yhteydessä muihin arktisiin rantavaltioihin. Arktisessa kontekstissa tämä toiseus on korostunutta, sillä Venäjän arktisen identiteetin toiseuteen kuuluvat Nato-valtiot. Arktisen identiteetin rakentumisen selittämiseen voisi hyvin käydä Harlen identiteettipolitiikka, jossa oma identiteetti muodostuu suhteessa viholliseen. Arktisessa kontekstissa tämä tarkoittaisi sitä, että arktiset Nato-valtiot muodostavat Venäjälle vihollisen, jota vastaan Venäjä määrittelee omaa arktista identiteettiä. Suhtaudun hieman varauksella tähän Harlen näkemykseen, sillä arktisilla alueilla toimitaan tiukasti kansainvälisten normien mukaan ja

kansainvälistä yhteistyötä kehitetään jatkuvasti. Pelkkien viholliskuvien maailmassa, rantavaltiot tuskin ylläpitäisivät suhteita eri foorumeilla. Myös arktisista strategioista huomaa selkeästi sen, ettei arktista toimijuutta rakenneta puhtaasti viholliskuvilla.

Poliittiset identiteetit eivät rakennu kuitenkaan pelkälle erolle, toiseudelle ja viholliskuville. Identiteetit muodostuvat myös esittämisen eli representaation kautta (Hall 1999, 250). Toisin sanoen oman toimijuuden representaatio on vahva työkalu poliittisen identiteetin rakentamiseen. Tätä identiteetin representaatiota tuotetaan puheella ja tekstien avulla (Honneland 2016, 2). Venäjä on luonut omaa arktista identiteettiä vahvan arktisen politiikan keinoin sekä moninaisten poliittisten tekstien ja julistusten kautta. Viime aikoina on ollut myös havaittavissa, kuinka pohjoisuus on valjastettu osaksi Venäjän kansallista identiteettiä (Honneland 2016, 32). Toisaalta Venäjä on joutunut samalla pohtimaan yhä kiivaammin omaa suhdetta länteen. Selvää on kuitenkin, ettei Venäjä pidä itseään puhtaasti länsimaana, vaan rakentaa omanlaista toimijuutta erillään länsimaisesta narratiivista. Tutkimusten mukaan Venäjän länsivastainen retoriikka on lisääntynyt samaan tahtiin kuin Venäjän sotilaalliseen valmiuteen on yhä enenevässä määrin panostettu (Zysk 2011, 88). Syynä tähän lienee Venäjän kokema nöyryytys 1990-luvun alussa, jolloin maa menetti oman suurvaltastatuksensa (Zysk 2011, 88). Joka tapauksessa poliittinen identiteetti on aina rakennettu, moninainen, muuttuva ja suhteellinen (Honneland 2016, 13). Se elää jatkuvassa muutoksessa representaatioiden kautta.

Poliittiset identiteetit eivät siis ole mitenkään niin sanotusti kiveen hakattuja, vaan ne elävät jatkuvassa muutoksessa. Stuart Hallin (1999, 22) mukaan valtion identiteetti muotoutuu ja muokkautuu jatkuvasti dialogissa muiden valtioiden kanssa. Muutokset valtioiden arktisessa politiikassa heijastuvat väistämättä myös Venäjän arktiseen politiikkaan ja sitä kautta arktiseen identiteettiin. Jos otetaan huomioon ilmastonmuutos ja sitä seuraava Pohjoisen jäämeren sulaminen, muutokset arktisessa politiikassa saattavat olla hyvinkin nopeita ja arvaamattomia. Linjakummun (2003, 146) mielestä tiiviissä verkostossa toimijoiden identiteettiä määrittelevät kuitenkin ensisijaisesti ympäröivät toimijat. Uskaltaisin väittää, että merijään sulaessa arktisten toimijoiden verkostosta tulee todella tiivis. Kaikki arktiset rantavaltiot joutuvat pohtimaan muun muassa arktisten alueiden saastumista, pelastustoiminnan tehostamista ja kasvavan meriliikenteen vaikutuksia. Tässä tiivissä verkostossa rantavaltiot tulevat määrittelemän merkittävällä tavalla toistensa arktista identiteettiä.

Toiseuden, representaation ja jatkuvan dialogin lisäksi poliittinen identiteetti muodostuu aina myös konstruktion kautta. Identiteetti ei ole heti valmis, vaan sen olemassaoloa joudutaan tietoisesti pikku hiljaa rakentamaan. Nykymaailmassa valtiolliset identiteetit ovat lähes poikkeuksetta hyvin vahvoja, kun taas alueellisten identiteettien konstruointiin täytyy panostaa. Paasin (1998, 170) mukaan alueelliset identiteetit ovat poliittisia, taloudellisia ja sosiaalisia konstruktioita, jotka saattavat olla hyvinkin irrallisia alueiden piirissä elävien ihmisten arkipäiväisestä elämästä ja tietoisuudesta. Tällaisia identiteettejä joudutaan rakentamaan aluksi juhlapuheissa ja strategisissa linjavedoissa (Paasi 1998, 170). Vähitellen kuitenkin puheet muuttuvat konkreettisiksi teoiksi ja käytännöiksi, mikä puolestaan vahvistaa identiteetin asemaa. Venäjän arktinen identiteetti on tällä hetkellä vielä alkutekijöissään, retoriikan ja poliittisten julistusten tasolla. Konkreettiset toimet ja panostukset arktisiin alueisiin eivät vielä näy paikallistasolla. Venäjä kuitenkin tulee väistämättä tulevaisuudessa investoimaan pohjoisiin alueisiin, sillä taloudelliset mahdollisuudet Pohjoisella jäämerellä ovat valtavat. Koska Venäjän arktisen identiteetin konstruointi on vasta aluillaan, korostuu aihealueen tutkimisen tärkeys.

Mielestäni kuitenkin ongelmana tällaisessa ylhäältä-alaspäin tulevassa identiteetin rakentamisessa on se, että se sivuuttaa paikallisten asukkaiden käsitykset alueestaan ja itsestään. Identiteetistä saattaa tulla jossain määrin keinotekoinen poliittinen konstruktio, joka elää irrallaan arkikokemuksesta. Tällainen irrallinen rakennelma saattaa myös jäädä melko heikoksi identiteetiksi. Identiteetin vahvistaminen vaatisi tällaisessa tilanteessa konkreettisia tekoja hienojen juhlapuheiden sijasta. Joka tapauksessa tämän pro gradu – tutkielman tavoite on vain läpivalaista strategisia linjauksia ja katsoa niiden pohjalta, millaista arktista identiteettiä Venäjän hallinto on luonut ylhäältä-alaspäin. Kuinka arktinen identiteetti lopulta vakiinnuttaa asemansa, jää nähtäväksi tulevaisuudessa. Joka tapauksessa se voisi olla oiva jatkotutkimuksen kohde.

En kuitenkaan halua lukkiutua siihen ajatukseen, että Venäjän alueellinen ylhäältä-alaspäin rakennettu arktinen identiteetti, ei olisi vielä lainkaan juurtunut alueen asukkaiden mieleen. Itse asiassa tutkija Geir Honneland on tutkinut jonkin verran Venäjän arktista identiteettiä ja hänen mukaansa kyse ei ole pelkästä hallinnon viestinnästä. Honnelandin (2014, 104) mielestä, kun riittävän usein toistaa yhtä ja samaa tarinaa kohdeyleisölle, juurtuu tämä tarina osaksi omaa identiteettiä. Honneland (2016, 33) nostaa konkreettiseksi esimerkiksi pitkäaikaisesta tarinallisesta kerronnasta Siperian, joka esitetään narratiiveissa koskemattomana erämaana, joka on lopulta nivoutunut osaksi

venäläisyyttä, kun monet venäläiset retkikunnat ovat vuosisatojen saatossa tehneet tieteellisiä tutkimusmatkoja laajentaen näin Venäjän suvereniteettia arktisille alueille. Toinen hyvä keino rakentaa alueellista identiteettiä tarinoiden avulla on kertoa, miten esimerkiksi kamalasti muualla eletään (Honneland 2014, 104). Näin ympyrä sulkeutuu ja palaamme taas identiteetin rakentumisen perustekijöihin, jolloin omaa toimijuutta rakennetaan suhteessa muihin, jopa viholliskuvien kautta. Venäjän valtiollinen media on onnistunut viime aikoina tällaisessa vastakkainasettelun lietsonnassa, jossa ”länsimaat” esitetään lähes vihollisina. Tämä on osaltaan varmasti vahvistanut ”venäläistä identiteettiä”.

Poliittisen identiteetin tutkimus on tärkeää, erityisesti arktisessa kontekstissa. Nimittäin valtioiden luomat identiteetit määrittelevät hyvin pitkälti sen, miten ne asemoituvat muuttuviin tilanteisiin tulevaisuudessa (Linjakumpu 2003, 152). Poliittisen identiteetin tutkimisen avulla voidaan melko helposti päätellä, mitä asioita toimija toteuttaa ja mitä asioita se ei toteuta lainkaan (Laurana, Johnston & Gosfield 16, 1994). Identiteetin tutkimuksella saadaan myös hyvin kartoitetuksi toimijan arvot sekä tavoitteet (Laurana, Johnston & Gosfiels 16, 1994). Liebkind (1988, 63) määrittelee poliittisen identiteetin yksinkertaisesti roolikäyttäytymiseksi, jossa valtio on roolinhaltija, joka sitoutuu identiteettinsä mukaiseen rooliin. Tässä pro gradu –tutkielmassa huomio kiinnittyy Venäjän arktisen identiteetin rooliin.

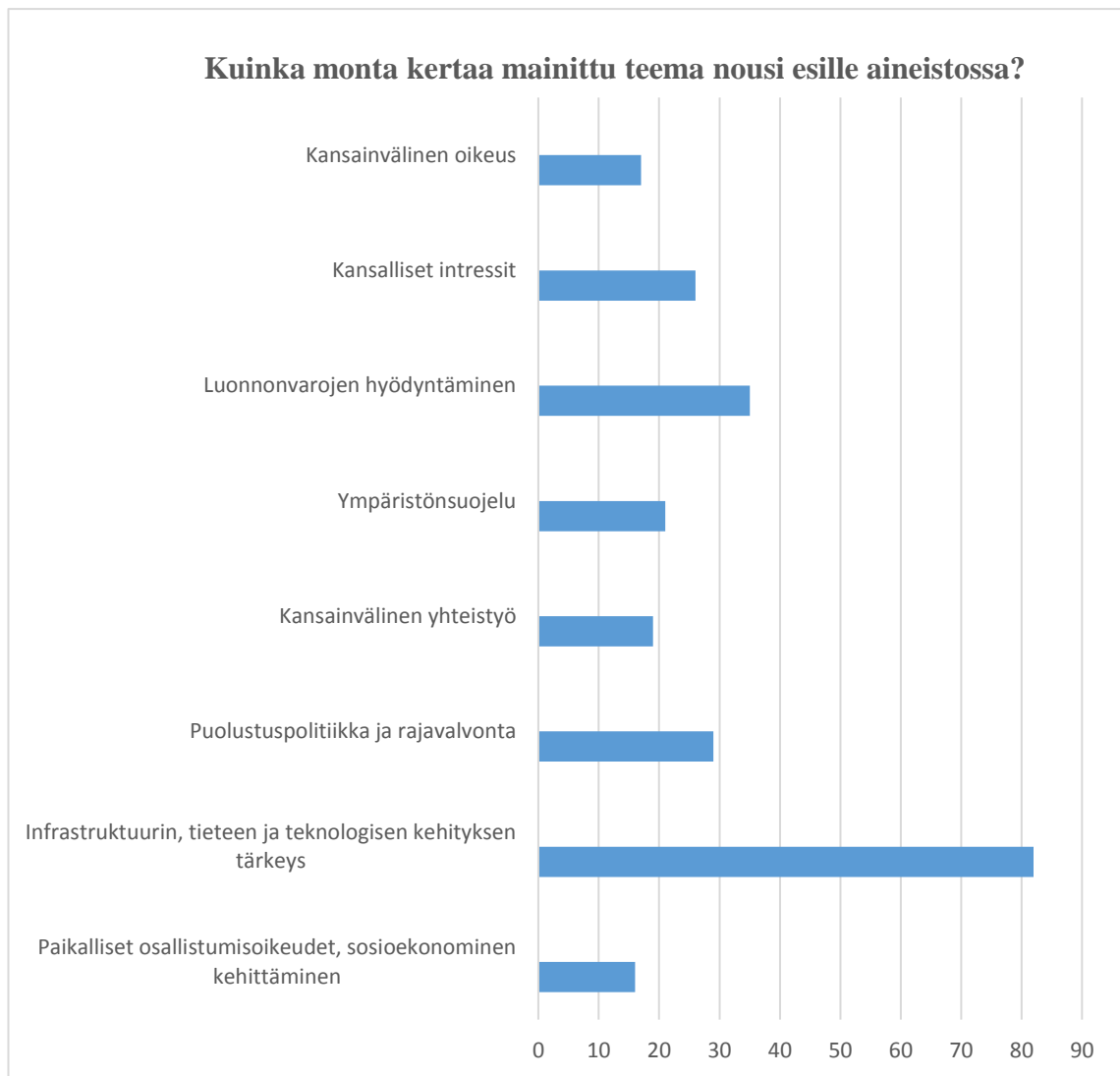
Poliittisen identiteetin eri elementit ohjaavat siis toimijoiden käytöstä. Identiteetin tutkimuksen keinoin voidaan lisäksi ennustaa muutosta, sillä muutokset kansainvälisessä järjestelmässä johtuvat ennen kaikkea muutoksista valtion identiteetissä (Hall, B. 28, 1999). Nopeat identiteetin muutokset sekä näiden muutosten representaatio saattavat jopa horjuttaa globaalia järjestystä (Hall, B 38, 1999). Esimerkiksi vuonna 2007 arktiset valtiot kokivat perinteisen järjestyksen horjutetuksi, kun Venäjä demonstroi omaa arktisuutta laskemalla maansa lipun Jäämeren pohjalle Pohjoisnavalle (Honneland 2016, 1). Julkisessa keskustelussa tästä globaalin järjestyksen horjuttamisesta alettiin puhua ”arktisenä kilpajuoksuna”. Venäjää jopa syytettiin aggressiiviseksi ja ekspansionistiseksi toimijaksi (Heininen, Sergunin & Yarovoy 2014, 4). Venäjä ei kuitenkaan tällä teolla halunnut mitenkään sotilaallisesti haastaa muita toimijoita arktisilla alueilla, vaan yksinkertaisesti Venäjän tavoitteena oli demonstroida omaa arktista identiteettiä ulkopuolisille turvatakseen taloudelliset intressinsä Jäämerellä. Sijaitsevathan maailman laajimmat maantieteelliset mannerjalusta-alueet Siperian edustalla (Hakapää 2010, 410).

Venäjä on jo esittänyt vaatimuksensa Pohjoisnavan ympärillä sijaitsevista Lomonosovin ja Mendelejevin harjanteista (Byers 2013, 104-109). Lipun vieminen alueelle oli vain puhdas osoitus kiinnostuksesta luonnonvaroiltaan rikkaita mannerjalusta-alueita kohtaan.

Lyhyesti voidaan todeta, että jokaisella valtiomuodolla on omanlainen identiteetti, josta voidaan päätellä valtion arvoja ja prioriteetteja, jotka taas yhdessä muokkaavat ulkopoliittikkaa (Prizel 1998, 2). Valtion ulkopoliittikkaa ei siis vain yksinkertaisesti voi ymmärtää ilman valtion poliittisen identiteetin tutkimusta (Honneland 2016, 20). Lisäksi poliittisen identiteetin tutkimuksen avulla saadaan paljastetuksi neutraaleiksi oletettujen alueiden piilossa pysyvät käsitteet ja valtasuhteet (Hirvonen 2005, 241). Identiteetit ovat aina vallan ja vallankäytön tuloksia (Hirvonen 2005, 242). Seuraavaksi kerron tutkimustuloksistani sekä loppututkielman rakenteesta.

3.4. Valtion poliittinen identiteetti tutkielmassa

Olen halunnut liittää valtion poliittisen identiteetin tutkimuksen vahvasti osaksi tätä tutkielmaa. Pyrin tutkimustyöni edetessä välttämään sitä, että identiteettipoliittikka jää irralliseksi teoreettiseksi katsaukseksi, joka nivoutuu vain etäisesti tutkimusaineistooni. Päätin ratkaista tämän ongelman sillä, että nimesin tutkimusaineistossa eniten toistuvat ydinkategoriat identiteeteiksi. Näin identiteettipoliittikka on läsnä läpi tutkielman ja linkittäytyy konkreettisesti tutkimustuloksiini. Alla esittelen vielä kertaalleen pylväsdiagrammin muodossa tutkimusaineistossa eniten esille nousseet teemat, joiden pohjalta olen konkretisoinut tutkimustuloksiani:

Pylväsdiagrammi ydinkategorioiden toistuvuudesta tutkimusaineistossa

Selvästi eniten esille noussut teema koski infrastruktuurin, tieteen ja teknologisen kehityksen tärkeyttä. Päätin nimetä tämän ydinkategorian innovaatioidentiteetiksi. Toiseksi merkittävimmälle ryhmittymälle päätin antaa nimeksi puolustusidentiteetti. Puolustusidentiteetti pitää sisällään puolustuspolitiikkaan, rajavalvontaan ja kansallisiin intresseihin liittyvät teemat. Kolmanneksi eniten aineistossa toistuivat kansainvälisen yhteistyön ja kansainvälisen oikeuden kunnioituksen merkitys. Tämä kolmas ydinkategoria onkin nimeltään yhteistyöidentiteetti. Neljänneksi merkittävin teema koski luonnonvarojen hyödyntämistä. Tämä on hyvin merkittävä teema arktisessa kontekstissa ylipäätään, joten päätin kutsua sitä yksinkertaisesti talousidentiteetiksi. Vähiten tutkimusaineistossa puhuttiin paikallisväestön olosuhteista sekä ympäristökysymyksistä.

Nämä kaksi ovat kuitenkin hyvin merkittäviä teemoja konkreettisella käytännön tasolla, minkä takia halusin ottaa vielä viimeiseksi tutkimustulokseksi paikallisidentiteetin.

Identiteettipolitiikka on noussut hyvin suosituksi käsitteeksi politiikan tutkimuksen piirissä. Tässä tutkielmassa identiteettipolitiikan rinnalla käsittelen kuitenkin myös kansainvälisten suhteiden teorioita. Nämä teoriat ikään kuin täydentävät ja tuovat syvyyttä tutkimustulosten tarkastelun osalta. Mielestäni kansainvälisten suhteiden teoriat myös havainnollistavat hyvin arktisten rantavaltioiden välistä kanssakäymistä. Tässä tutkielmassa siis yhdistyvät valtio-opin ja kansainvälisten suhteiden tieteenalanäkökulmat. Identiteettipolitiikan lisäksi tarkastelun kohteeksi tulevat valtioiden keskinäiset suhteet. Työssäni en tee jyrkkää rajausta puhtaasti kansallisen ja kansainvälisen politiikan välille, vaan molemmat politiikan tutkimuksen kohteet ovat edustettuna läpi tutkielman.

Kansainvälisten suhteiden teorioiden näkökulmasta tämä tutkielma edustaa sosiaalista konstruktivismia, sillä tutkimuksen kohteena ovat vuorovaikutuksen sekä kielenkäytön avulla syntyneet identiteetit (Hakovirta 2012, 34). Tutkin siis Venäjän valtionhallinnon rakentamaa virallista arktista identiteettiä ja sen moninaisuutta. Seuraavassa luvussa lähdän kuitenkin avaamaan konkreettisesti tutkimustuloksiani sekä sitä, mitä tutkimustuloksillani tarkalleen ottaen tarkoitan ja mitä nämä tutkimustulokset pitävät sisällään. Aloitan tutkimustulosten tarkastelun innovaatioidentiteetillä.

4. Tutkimustulokset

4.1. Innovaatioidentiteetti

Tutkimusaineistossa ylivoimaisesti eniten esille noussut teema koski tieteen, teknologian ja infrastruktuurin kehittämisen tärkeyttä. Tämä ydinteema toistui jatkuvasti strategiasta toiseen. Vaikka tiede, teknologia ja infrastruktuuri eivät tarkoita yhtä ja samaa asiaa, käsiteltiin näitä kolmea kuitenkin tutkimusaineistossa lähes aina samassa yhteydessä. Panostamista tieteeseen pidettiin tärkeänä, sillä sen avulla saadaan kehitettyä modernia teknologiaa ja parannettua arktista infrastruktuuria. Tiede, teknologia ja infrastruktuuri esiintyivät siis aineistossa erottamattomasti yhdessä, minkä takia päätin nimetä tämän

ydinkategorian innovaatioidentiteetiksi. Innovaatioidentiteetti toimii eräänlaisena sateenvarjokäsitteenä kolmelle keskeisimmälle ydinteemalle. Pidän innovaatioidentiteettiä merkittävänä, sillä se on sellainen kategoria, joka ei nouse kovinkaan usein esille aiemmassa Venäjän arktisen politiikan tutkimuksessa. Venäjän arktisia tavoitteita kuvataan erityisesti luonnonvarojen hyödyntämisen näkökulmasta, mutta sitä, millä keinoin Venäjä voisi päästä arvokkaisiin raaka-aineisiin, käsitellään muussa aikaisemmassa tutkimuksessa hyvin pintapuoleisesti. Esimerkiksi Heininen, Sergunin ja Yarovoy (2014, 9-15) hahmottavat Venäjän arktista politiikkaa luonnonvarojen, merireittien, ympäristön ja turvallisuuspolitiikan kautta. Tämä on hyvin perinteinen lähestymistapa.

Tiedettä, teknologiaa ja toimivaa infrastruktuuria Venäjä pitää arvossa, sillä maan tämän hetkinen tieteellinen ja teknologinen osaaminen arktisissa asioissa on pahasti jälkeenyttä (AT 2013, 2). Valtio-omisteiset öljy- ja kaasuyhtiöt ovat jo pitkän aikaan laiminlyöneet investointeja tieteelliseen osaamiseen sekä laaja-alaiseen tuotekehittelyyn (Laurrelle 2014, 141). Venäjä myös myöntää, että sen arktinen infrastruktuuri on hyvin kehittämätöntä (AT 2013, 2). Venäläisiä öljy- ja kaasuyhtiöitä on esimerkiksi kritisoitu kovin sanoin siitä, että ne käyttävät haastavilla offshore-alueilla käytetyistä varaosista koottua kalustoa (Heininen, Sergunin ja Yarovoy 2014, 77). Tällainen kalusto on erityisen tuhoisaa haavoittuvalle arktiselle ympäristölle. Erittäin kylmä sää, todella suuret aallot sekä liikkuvat jäämassat ovat haasteellisia tekijöitä kaikkein uusimmallekin offshore-kalustolle (Laurrelle 2014, 145). Venäjä ei kuitenkaan halua antaa omasta arktisesta osaamisestaan huonoa kuvaa julkisuuteen. Venäjä on tietoinen, että sen täytyy panostaa laaja-alaiseen tieteelliseen tutkimukseen sekä moderniin teknologiaan. Kreml on jopa julkisesti kritisoinut valtio-omisteista kaasuyhtiö Gazpromia sen toimintatavoista (Laurrelle 2014, 141). Venäjä haluaa päästä tieteellis-teknologisesta takapajuisuudestaan eroon ja kertoo tästä avoimesti arktisissa strategioissaan. Julkilausumien mukaan Venäjä on valmis jatkossa panostamaan arktiseen osaamiseen. Venäjän innovaatiomyönteisestä asenteesta kertoo erityisesti se, että tieteen, teknologian ja infrastruktuurin tärkeys toistuu Venäjän strategisissa julistuksissa lähes jatkuvasti.

Venäjä haluaa päästä hyödyntämään arktisia luonnonvaroja ja tämä on se tärkein syy, miksi Venäjä on halukas kehittämään omaa arktista osaamista. Venäjä tarvitsee teknologisia innovaatioita sekä modernia infrastruktuuria ennen kaikkea offshore-alueilla olevien luonnonvarojen hyödyntämiseksi (AS 2008, 4). Lisäksi tieteen, teknologian ja

infrastruktuurin kehittämisen tärkeys tulee yhä entisestään vain korostumaan ottaen huomioon länsimaiden asettamat sanktiot. Esimerkiksi Venäjän energiastrategiassa (2014, 15) todetaan selkeästi, ettei Venäjän nykyisellä infrastruktuurilla voida mitenkään hyödyntää arktisia kaasu- ja öljyvaroja. Avuksi tarvitaan ulkomaista tietotaitoa. Arktisilla alueilla ulkomaiset yhtiöt kokeilevat tällä hetkellä esimerkiksi modernia hydraulista halkeamis-teknologiaa, joka mahdollistaa tehokkaamman öljy- ja kaasutuotannon vaikeasti operoitavilla alueilla (Laurelle 2014, 138-139). Juuri tällaisia innovaatioita Venäjä tarvitsee oman arktisen öljyn- ja kaasutuotannon tehostamiseksi. Venäjän olisi siis hyvä tehdä yhteistyötä näiden ulkomaisten yhtiöiden kanssa, sillä näillä yhtiöillä on sellaista teknologiaa, mitä valtio-omisteisilla venäläisillä kaasu- ja öljy-yhtiöillä ei ole. Yhteistyötä on kuitenkin vaikea tehdä tällä hetkellä, sillä pakotepolitiikka kohdistuu myös öljy- ja kaasusektorille.

Luonnonvarojen hyödyntäminen kuitenkin edellyttää tarkkoja kartoitustöitä arktisilla vesillä. Venäjän energiastrategiassa (ES 2014, 24) suoraan myönnetään, kuinka Venäjän kaasutuotanto on kärsinyt länsimaiden asettamista pakotteista, kun nykyaikaista teknologiaa ei ole voitu toimittaa merenalaisten luonnonvarojen kartoittamiseksi. Offshore-alueilla luonnonvarojen hyödyntäminen vaatii tällä hetkellä ennen kaikkea raaka-aine-esiintymien täsmällistä kartoittamista, sillä arktiset alueet ovat hyvin laajoja eikä kaikkia esiintymiä vielä kunnolla edes tunneta. Venäjän mukaan arktisen mannerjalusta-alueen luonnonvaroihin päästään käsiksi vain huomattavasti laajentamalla nykyisiä kartoitustöitä sekä geologisia töitä (ES 2014, 42). Tämä taas puolestaan vaatii tieteellistä osaamista, teknologiaa sekä infrastruktuuria, mikä osoittaa jälleen kerran innovaatioidentiteetin tärkeyden. Innovaatioidentiteetti on myös siinä mielessä hyvin mielenkiintoinen, että sen merkitys korostuu entisestään pakotepolitiikan takia. Kun ulkomaista osaamista ei ole enää saatavissa, ainoaksi vaihtoehdoksi jää oman arktisen osaamisen kehittäminen.

Tämän hetkisten arvioiden mukaan Venäjän arktisilla offshore-alueilla on yli 200 potentiaalista kaasu- ja öljykenttää, pääasiallisesti Barentsin- ja Karanmerellä (Heininen, Sergunin & Yarovoy 2014, 76). Venäjän arktisen kaasutuotannon sekä öljynporauksen kehitys on kuitenkin ollut yllättävän verikkaista. Osaltaan tähän on syynä se, ettei ulkomaista osaamista ole saatu tarpeeksi näihin pitkäaikaisiin projekteihin. Merkittävimmissä roolissa on kuitenkin Venäjän oma sisäpolitiikka. Öljy- ja kaasuyhtiöt ovat turhautuneet odottamaan johdonmukaista arktista politiikkaa sekä muun muassa

konkreettisia verohelpotuksia offshore-tuotannon aloittamiseksi (Heininen, Sergunin & Yarovoy 2014, 78). Venäjä ei siis pysty toteuttamaan innovaatioidentiteetin alaisuuteen kuuluvia tavoitteitaan, ellei se ala luomaan yrittäjyystävällistä ilmapiiriä pohjoiseen. Arktiset projektit nimittäin vaativat suuria investointeja sekä pitkäaikaista sitoutumista. Näin valtavia riskejä yhtiöt eivät uskalla ottaa, elleivät ne saa konkreettista tukea valtiovallalta.

Innovaatioidentiteetin tavoitteisiin eivät kuitenkaan kuulu pelkästään raaka-aineiden etsintä ja hyödyntäminen. Luonnonvarojen hyödyntämisen lisäksi Venäjä on huolissaan arktisten merireittien tulevaisuudesta ilman modernia teknologiaa. Venäjän ensimmäisen arktisen strategian mukaan maan yksi keskeisimmistä tavoitteista pohjoisessa on turvata Koillisväylän käytettävyys tärkeimpänä logistisena reittinä (AS 2008, 2). Venäjän kuljetusstrategian (KS 2008, 132) mukaan meriliikenne on aina ollut ja tulee tulevaisuudessakin olemaan tärkein liikenne- ja kuljetusmuoto arktisilla alueilla. Tämän takia Pohjoista merireittiä on kehitettävä entisestään sekä arktisten satamien infrastruktuuria on uusittava liikenteen lisääntyessä (KS 2008, 116). Liikenteen odotetaan monikertaistuvan ilmastonmuutoksen edetessä, mikä tarkoittaa sitä, että Koillisväylää tullaan käyttämän yhä enenevässä määrin Euroopan ja Aasian välillä tapahtuvaan liikenteeseen (AS 2008, 10). Merireitin käytettävyys on erityisen tärkeä Venäjälle myös siksi, että vain toimivilla logistisilla puitteilla pohjoisen luonnonvaroja voidaan kuljettaa tehokkaasti markkinoille (KS 2008, 18). Tämä hetkisten arvioiden mukaan ilmastonmuutos tulee lämmittämään Jäämerta niin paljon, että Venäjän arktinen rannikkoalue alkaa pikku hiljaa muistuttaa ilmastollisesti Itämeren ja vuoteen 2080 mennessä Koillisväylä tulee olemaan jäätön yli 100 päivää vuodessa (Laurrelle 2014, 169).

Koillisväylän käytettävyyden suurin ongelma on tällä hetkellä se, että sen oikeudellisesta statuksesta ei ole yksimielisyyttä. Venäjän mukaan merireitti kuuluu sen suvereniteetin alaisuuteen, joten tämän tulkinnan mukaan Venäjän omat lait pätevät liikenteen oikeudelliseen sääntelyyn (AT 2013, 9). Toisaalta muut valtiot pitävät Koillisväylää kansainvälisenä alueena, jossa vallitsee merenkulun vapaus. Tämä tulkintakysymys voi johtaa valtioiden välisten suhteiden kiristymiseen ennen kaikkea sen takia, että Koillisväylä tulee nousemaan tulevaisuudessa äärimmäisen tärkeäksi merireitiksi, sillä se lyhentää matkaa Euroopasta Tyynellemerelle n. 50 % verrattuna Suezin kanavan kautta Aasiaan kiertävään matkaan (Juntunen 2015, 9). Lisäksi on syytä huomata, että kolme

neljäsosaa kaikesta maailman tavaraliikenteestä tapahtuu merireittejä pitkin (Laurette 2014, 168). Lyhemmille tavaraliikennematkoille on varmasti kysyntää globaalissa maailmassa.

Koillisväylän kuulumisesta Venäjän suvereniteetin alaisuuteen puhuvat kuitenkin kaksi tosiseikkaa: pitkäaikainen nautinta sekä kansainvälisen merioikeusyleissopimuksen erityissäännös. Myös Venäjän edeltäjä Neuvostoliitto pyrki pitämään tiukasti kiinni Pohjoisesta meritiestä. Neuvostoliitto piti arktisia saaria ominaan ja sulki ne niin sanotun suorien perusviivojen mittausmenetelmää noudattaen sekä niiden väliset vesialueet sisäisten aluevesiensä piiriin (Hakapää 2010, 103). Koska nämä saaret on jo neuvostoaikoina suljettu sisäisiin aluevesiin, Venäjällä on perustellut syyt kontrolloida Koillisväylän liikennettä omaan suvereniteettiinsa vedoten. Onhan Venäjän edeltäjä Neuvostoliitto jo aktiivisesti hallinnoinut Pohjoista meritietä. Merireitin nykyinen oikeudellinen status saa tukea myös toisesta kansainvälisoikeudellisesta normista. Merioikeusyleissopimuksen 234 artikla nimittäin takaa kaikille rantavaltioille, joiden lähivedet (rannikolta 370km ylöspäin) ovat suurimman osan vuodesta jään peittämiä, oikeuden kontrolloida alusten liikkumista tarkemmin ja tiukemmin kuin missään muualla (Koivurova 2012, 118). Tämä erityinen arktinen kontrollointioikeus perustuu ympäristösuojelullisiin näkökohtiin.

Venäjä hyötyy tästä tulkinnasta sillä, hallinnolliset kauttakulkumaksut Koillisväylällä tuottavat tuloja federaation budjettiin (Käpylä, Mikkola & Martikainen 2016, 5). Toisaalta liiallinen byrokratia sekä erilaiset tariffit saattavat myös karkottaa laivaliikennettä alueelta, jolloin laivaliikenteestä ei saada tuloja lainkaan. Tällä hetkellä Venäjä kuitenkin haluaa ehdottomasti vaatia laivaliikenteeltä kauttakulkumaksuja, sillä maa käyttää näitä tuloja arktisen rannikkoinfrastruktuurin parantamiseksi (Laurette 2014, 172). Kuluja syntyy muun muassa satamien sekä jäänmurtajien uusimisesta. Pidemmällä tähtäimellä nämä maksut tulevat kuitenkin todennäköisesti pienentymään sen mukaan, kun liikennöinti pohjoisilla vesillä kasvaa ja maksavien alusten määrä lisääntyy. Lisäksi Koillisväylän oikeudellisesta statuksesta tullaan pääsemään jonkinlaiseen kompromissiin, sillä on kaikkien edun mukaista, että merireittiä käytetään aktiivisesti. Tästä hyötyy niin Venäjä kuin monet muut valtiot. Erityisen kiinnostuneita avautuvista arktisista merireiteistä ovat Kiina, Japani ja Etelä-Korea (Laurette 2014, 175).

Luonnonvarojen ja meriliikenteen lisäksi Venäjän arktisen politiikan painopiste on tieteessä ja teknologiassa myöskin sen takia, että Venäjä haluaa panostaa arktisilla alueilla informaatio- ja viestintäinfrastruktuurin parantamiseen (AS 2008, 3). Ilman toimivaa informaatio- ja viestintäinfrastruktuuria niin taloudellinen kuin inhimillinen toiminta pohjoisessa on lähes mahdotonta. Näihin panostaminen luo ikään kuin perustan kaikelle muulle toiminnalle ja kehitykselle pohjoisessa. Venäjä haluaa esimerkiksi tehostaa etsintä- ja pelastusoperaatioiden toimintakykyä arktisilla alueilla (AS 2008, 3). Tähänkään ei pystytä ilman tiedettä, teknologiaa ja toimivaa informaatioinfrastruktuuria eli ilman erityisiä arktisia innovaatioita.

Venäjän strategioissa innovaatioidentiteetin alaisuuteen kuuluvat tekijät esitetään välillä hyvin ristiriitaisesti. Yhtäältä tieteen merkitystä korostetaan ympäristönsuojelun näkökulmasta sekä ympäristökatastrofien välttämiseksi (ks. esim. AS 2008, 7). Toisaalta samaan aikaan tiedettä ja teknologiaa pidetään arvossa, sillä tieteellisen tutkimuksen avulla saadaan paremmin merialueen luonnonvaroja käyttöön. Näyttäisikin siis hyvin vahvasti siltä, että tieteen avulla ensisijaisesti halutaan päästä käsiksi offshore-alueiden öljy- ja kaasuvaroihin. Toissijaisesti tiedostetaan tällaisen toiminnan suuret potentiaaliset riskit, minkä seurauksena rannikkoinfrastruktuuriin ja teknologisiin innovaatioihin ollaan valmiita sijoittamaan ympäristövahinkojen minimoimiseksi.

Koska arktisilla alueilla sotilaallisen kriisin mahdollisuus on tällä hetkellä hyvin minimaalinen, pohjoisessa on paljon tilaa arktisille asiantuntijoille ja sitä kautta laajemminkin tieteelle sekä teknologisille innovaatioille. Innovaatioidentiteetti ikään kuin täyttää sen kaiken tyhjiön, jonka kylmän sodan aikainen vastakkainasettelu on jättänyt jälkeensä pohjoisessa. Se myös luo perustan arktiselle yhteistyölle, sillä Venäjä on hyvin riippuvainen ulkomaisesta arktisesta osaamisesta. Tällä hetkellä tämä osaaminen on kuitenkin pakotepolitiikan kohteena. Venäjän tulisi pyrkiä parantamaan välejä läntisten kumppaneiden kanssa, jos maa haluaa kartoittaa sekä hyödyntää offshore-alueiden raaka-aineita. Arktisia alueita on siis mahdoton hallinnoida ja käyttää tehokkaasti hyödykseen, jos arktiseen osaamiseen sekä yhteistyöhön ei panosteta. Innovaatioidentiteetti yhdistettynä hyviin ulkosuhteisiin ovat tässä mielessä välttämättömiä elementtejä arktisten alueiden taloudelliseksi hyödyntämiseksi.

Vaikka Venäjän arktinen politiikka näyttää melko innovaatiokeskeisenä, ei Venäjän kasvavaa sotilaallista läsnäoloa voida sivuttaa täysin pohjoisessa. Kiristyvää

kansainvälinen ilmapiiri on johtanut osaltaan siihen, että Venäjä tarvitsee uutta teknologiaa ja infrastruktuuria toimivan sotilaallisen puolustuksen turvaamiseksi arktisilla alueilla (AT 2013, 15). Arktista osaamista tarvitaan siis luonnonvarojen hyödyntämisen sekä infrastruktuurin parantamisen lisäksi sotilaallisen valmiuden ylläpitämiseksi arktisilla alueilla. Tästä aiheesta aion kuitenkin jatkaa seuraavassa luvussa.

4.2. Puolustusidentiteetti

Tutkimusaineiston toiseksi merkittävin ydinkategoria liittyy kansallisiin intresseihin, puolustukseen sekä rajavalvontaan. Nimesin tämän teeman puolustusidentiteetiksi, sillä strategioissa perustellaan sotilaallista läsnäoloa pohjoisessa ennen kaikkea puolustuksen näkökulmasta. Venäjä tärkein turvallisuuspoliittinen päämäärä arktisilla alueilla on nimenomaan oman puolustuskyvyn kehittäminen sekä rajavalvonnan tehostaminen (AS 2008, 6). Lisäksi Venäjän tavoitteena on pitää yllä suurvalta-asemaansa myös merellä (MD 2015, 44-46). Tämän takia Venäjä pitää merellä harjoitettavaa puolustuspolitiikka yhtenä kaikkein tärkeimmistä valtiollisista prioriteeteistaan (MD 2015, s. 18). Tämä on aivan ymmärrettävää ottaen huomioon Pohjoisen jäämeren kasvava merkitys taloudellisesti, strategisesti ja geopoliittisesti. Venäjän federaation arktista aluetta koskevan valtiollisen politiikan perustana olevassa strategiassa puolustuksesta todetaan yleisellä tasolla seuraavaa:

Arktisella alueella Venäjän tulee vahvistaa entisestään kansainvälistä turvallisuutta, rauhaa ja vakautta (AS 2008, 10).

Tutkimusaineistossa ei kuitenkaan puhutaan pelkästä puolustuspolitiikasta, vaan myös suvereniteetin ja kansallisten intressien turvaamisesta. Kansalliset intressit ja niiden suojaaminen linkittyvät tutkimusaineistossa vahvasti yhteen suvereniteetin turvaamisen kanssa. Toisin sanoen tekstissä kansallisen turvallisuuden takaaminen on yksi tärkeimmistä federaation intresseistä. Samalla suvereniteetin turvaaminen nivoutuu

puolestaan hyvin vahvasti tehokkaaseen rajavalvontaan ja puolustuspolitiikkaan (MD 2015 s. 19). Nämä tekijät siis esiintyvät tutkimusaineistossa erottamattomasti yhdessä, minkä takia nimesin toisen tutkimustulokseni puolustusidentiteetiksi. Strategisten julistusten mukaan Venäjän sotilaallis-strateginen tavoite pohjoisessa on puolustautua, ei hyökätä. Ennen kuin lähdän avaamaan, mitä Venäjä käytännössä tarkoittaa tehokkaammalla puolustuksella sekä rajavalvonnalla, kerron lyhyesti, kuinka sotilaallinen läsnäolo pohjoisessa on muuttunut kylmän sodan ajoista nykypäivään verrattuna.

Kylmän sodan aikana vastakkainasettelua arktisessa kontekstissa kutsuttiin ”jäiseksi kylmäksi sodaksi” (Laurrelle 2014, 113). Tämä jäinen kylmä sota tarkoitti sitä, että sotilaallinen kilpavarustelu oli vahvasti läsnä myös pohjoisessa, arktisilla alueilla. Neuvostoliitto esimerkiksi lähti kehittämään pohjoisia alueitaan vahvan sotilaallisen läsnäolon kautta (Baev 2009, 28). Neuvostoliiton hajottua 1990-luvulla tilanne kuitenkin muuttui dramaattisella tavalla, sillä tuolloin Venäjän armeija oli lähes kokonaan unohdettu instituutio, johon ei investoitu lainkaan (Laurrelle, 2014, 114). Tällöin käsite ”jäinen kylmä sota” menetti merkityksensä, sillä Venäjä ei ollut millään tavalla enää sotilaallisesti läsnä arktisilla alueilla. Putinin astuttua valtaan tähän tuli kuitenkin nopeasti muutos. Vuonna 2007 Venäjä nimittäin jatkoi 15 vuoden tauon jälkeen ilmavalvontaa Jäämerellä sekä aktivoi laivastonsa arktisen rannikkovalvonnan osalta (Zysk 2011, 85-86). Vuosien 2000 ja 2008 välillä Venäjän puolustusbudjetti kasvoi 500 % (Laurrelle 2014, 115). Venäjän strategisten julistusten mukaan panostamisen arktisten alueiden puolustukseen tulee yhä entisestään kasvamaan tulevaisuudessa.

Näiden tapahtumien valossa näyttäisikin vahvasti siltä, että Venäjä haluaa palauttaa arktisten alueiden puolustuksen samalle tasolle kuin mitä se oli vielä Neuvostoliiton aikana. Mielestäni on turha puhua paluusta ”jäiseen kylmään sotaan”, sillä maailmanpoliittinen tilanne on muuttunut hyvin paljon kylmän sodan ajoista. Ilmastonmuutos sulattaa vauhdilla pohjoista merijäätä, jolloin arktisten alueiden rajavalvontaan sekä puolustukseen jokainen rantavaltio tulee väistämättä investoimaan, myös Venäjä. Kun kaikenlainen inhimillinen toiminta pohjoisessa lisääntyy, on aivan ymmärrettävää, että valtiot haluavat taata pohjoisten rajojen turvallisuuden. Venäjällä turvattavaa ja valvottavaa rajaa arktisilla alueilla on ylivoimaisesti eniten, joten on aivan loogista, että maa haluaa investoida pohjoisten alueiden rajavalvontaan sekä puolustukseen. Erityisesti Venäjä haluaa panostaa pohjoisessa uudenlaisten

turvallisuusuhkien kartoittamiseen sekä niiden ennaltaehkäisyyn (Heininen, Sergunin & Yarovoy 2014, 82). Näiden uhkien torjuntaan Venäjä tulee muun muassa perustamaan uusia arktisia prikaateja sekä avaamaan 20 rajavalvontapistettä arktiselle rannikolle (Heininen, Sergunin & Yarovoy 2014, 83).

Paluusta jäiseen kylmään sotaan on kuitenkin olemassa pieniä viitteitä. Tällä hetkellä Venäjän ja lännen kiristyvät välit muun muassa Ukrainan kriisin sekä pakotepolitiikan takia eivät heijastu arktisille alueille, mutta tähänkin tilanteeseen voi tulla nopea muutos. Venäjän strategisten linjausten mukaan sotilaallista valmiutta on ylläpidettävä ennen kaikkea siltä varalta, jos Venäjä kohtaa arktisilla alueilla aggressiota (AT 2013, 15). Lisäksi strategisissa linjauksissa todetaan, että kasvavalla sotilaallisella läsnäololla Venäjä pystyy turvaamaan omat kansalliset intressit Jäämerellä (AT 2013, 15). Kylmän sodan aikaiset muistot elävät yhä vahvasti, sillä Venäjä on huolissaan erityisesti Naton kasvavasta läsnäolosta arktisilla vesillä.

Meridoktriinin mukaan Venäjän puolustuspolitiikan yksi keskeisimmistä kulmakivistä on estää Naton laajentuminen sen rajoille, erityisesti Naton sotainfrastruktuurin leviäminen Venäjän rajoille (MD 2015 s. 20). Venäjä haluaa pitää kiinni tästä periaatteesta ja se on myös näkynyt Venäjän puolelta konkreettisenä toimintana. Venäjän ärsyyntymistä Naton toimintaa kohtaan kuvaavat esimerkiksi viimeaikaiset tapahtumat Norjassa ja Suomen Lapissa. Nato järjesti syksyllä 2018 suursotaharjoituksen, johon Venäjä reagoi ilmoittamalla testaavansa ohjuksia Norjan edustalla samoilla vesillä, joilla Natokin harjoitteli (Yle-uutiset 30.10.2018). Venäjä myös päätyi lopulta kritisoimaan kovin sanoin Naton toimintaa Pohjoismaissa (IL 27.10.2018). Tilanne eskaloitui niin, että sotaharjoitusten aikana GPS-häirintää esiintyi Suomen Lapissa asti (Yle-uutiset 9.11.2018). Venäjän toiminta osoittaa selvästi sen, ettei se pidä Naton lisääntyvästä läsnäolosta ja on valmis puolustamaan omaa alueherruuttaan Jäämeren ympäristössä. Naton jäsenvaltioista Venäjä pitää erityisesti Kanadaa merkittävänä uhkana arktisilla alueilla (Honneland 2016, 57).

Venäjä ei kuitenkaan missään nimessä halua sotilaallista yhteenottoa arktisilla vesillä, sillä Venäjän sotilaallinen varustautuminen on pahasti jäljessä Naton sotilaallisesta valmiudesta pohjoisessa (Heininen, Sergunin & Yarovoy 2014, 79). Olisi erittäin harkitsematon liike ajautua konfliktiin itseään vahvempien toimijoiden kanssa. Heinisen, Serguninin ja Yarovoyin (2014, 79) mielestä sotilaallisen yhteenoton sijasta Venäjä

haluaa vain demonstroida ulkovalloille omaa arktista suurvaltastatustaan sekä puolustuksellista valmiuttaan pohjoisessa. Kyseessä ei siis ole niinkään riidan haastaminen, vaan oman arktisen identiteetin pönkittäminen alueella. Heininen, Sergunin ja Yarovoy (2014, 79) kutsuvatkin Venäjän kasvavaa sotilaallista läsnäoloa ennen kaikkea poliittiseksi työkaluksi, eikä niinkään uudeksi kylmän sodan kaltaiseksi aggressiiviseksi kilpavarusteluksi. Heininen, Sergunin ja Yarovoy (2014, 83) korostavat sitä, että vaikka Venäjä virallisissa lausunnoissaan painottaa vahvaa sotilaallista läsnäoloa pohjoisessa, eivät federaation budjettirahat tule millään tavalla riittämään kaiken arktisen infrastruktuurin sekä sotakaluston uusimiseen. Saman totesi myös Venäjän suurlähettiläs Pavel Kuznetsov joulukuussa 2018 pitämässään puheessaan. Kuznetsov kertoi, ettei Venäjä aio lähteä mukaan kalliiseen asevarusteluun, sillä Venäjän sotilasbudjetti on noin 15 kertaa pienempi kuin Yhdysvaltain sotilasbudjetti ja 20 kertaa pienempi kuin koko Naton budjetti (HS 11.12.2018). Virallisen lausunnon mukaan Venäjä aikoo päinvastoin vähentää puolustusmenojaan, sillä federaation tulee ensisijaisesti ratkaista kotimaisia taloudellisia ongelmia asevarustelun sijasta (HS 11.12.2018).

Vaikka Venäjä ei suoranaisesti halua haastaa muita arktisia rantavaltioita sotilaallisesti, Venäjän Nato- ja länsivastainen retoriikka on jatkuvasti kasvanut (Baev 2009, 19). Tämä ei ole mitenkään uusia ilmiö, sillä Venäjän identiteetin rakentuminen on pyörinyt vuosikymmeniä lännen varassa (Honneland 2016, 176). Venäjä on rakentanut omaa toimijuuttaan jo neuvostoajoista lähtien länsivastaisen retoriikan avulla. Toki Neuvostoliiton romahdettua hetkellisesti 1990-luvulla vaikutti siltä, että tästä vastakkainasetteluista oltaisiin pääsemässä eroon. Tällä hetkellä näyttää kuitenkin taas siltä, että Venäjä vastaan länsi –narratiivin merkitys kasvaa entisestään (Honneland 2016, 176). Retorisella tasolla olemme siis kovaa vauhtia menossa takaisin jäisen kylmän sodan aikaiseen vihamielisyyteen. Tällaiset verbaaliset rakennelmat taas puolestaan rakentavat identiteettiä.

Mälksoon (2015, 159) mielestä Venäjän ja lännen vastakkainasettelu on ollut aina vahvasti läsnä, myös 1990-luvulla. Omassa tutkimuksessaan Mälksoo (2015, 159) painottaa, että Venäjä menetti kasvonsa Neuvostoliiton hajottua ja joutui maailmanpoliittisesti heikkoon asemaan, minkä seurauksena maa ei pystynyt tuolloin kunnolla puolustamaan omia intressejään. Tästä alennustilasta Venäjä on pyrkinyt aktiivisesti nousemaan presidentti Putinin johdolla. Venäjä on alkanut muun muassa aktiivisesti investoimaan omaan sotilaalliseen valmiuteensa sekä puolustamaan

aktiivisesti kansainvälisellä areenalla omia kansallisia intressejään. Osaltaan tähän Venäjän suurvalta-aseman palauttamisyhteyteen on kuulunut vahva skeptisyys länsimaita kohtaan. Venäjä pyrkii tietoisesti tekemään pesäeroa vahvoihin kansainvälisiin toimijoihin, kuten esimerkiksi EU:iin sekä Yhdysvaltoihin. Tällä tavoin Venäjä haluaa osoittaa olevansa kykenevä esittämään, puolustamaan ja toimimaan omien kansallisten intressiensä mukaisesti. Voidaan siis todeta, että länsivastainen retoriikka oli vain hetkellisesti tauolla Venäjän heikon valtiojohtoon takia. Mälksoon (2015, 185) mielestä Venäjää elää sellaisessa rinnakkaistodellisuudessa, jossa kaikkea valtion harjoittamaa toimintaa ohjaa syvä epäluottamus länsimaita kohtaan. Mälksoon mielipide on melko vahva, mutta se kuvaa jossain määrin nykyistä Venäjän harjoittamaa länsivastaista retoriikkaa.

Mielestäni Venäjän länsivastainen retoriikka on ennen kaikkea sisäpoliittinen työkalu. Lupaukset kasvavasta sotilaallisesta ja puolustuksellisesta valmiudesta erilaisissa arktisissa strategioissa ovat mielestäni suunnattu ennen kaikkea kotimaan yleisölle, sillä Venäjä ei tule pärjäämään Nato-valtioille potentiaalisen konfliktin sattuessa Jäämerellä. Näyttäisikin vahvasti siltä, että puolustusidentiteettiä Venäjä luo ensisijaisesti omalle kansalleen. Venäläiset kaipaavat vahvaa valtiota, joka on valmis puolustamaan maan kansallisia intressejä ulko- ja turvallisuuspolitiikan avulla. Tähän kaipuuseen Venäjän hallinto vastaa lietsomalla länsivastaista retoriikkaa sekä rakentamalla Venäjälle vahvaa puolustusidentiteettiä.

Mielestäni Venäjän puolustusidentiteetti on melko aggressiivinen siinä mielessä, että sillä pyritään todistamaan ulkopuolisille oma sotilaallinen toimintakyky, arktinen sotilaallinen valmius. Puolustusidentiteettiä tuotetaan ikään kuin peilaamalla omaa toimintaa Natoa vastaan. Tämä johtaa helposti vihollisidentiteettien syntyyn. Tällöin oma identiteetti nähdään ainoana oikeana, kun taas vastapuolen identiteetti muuttuu ”vääräksi”. Ongelmana tällaisissa vihollisidentiteeteissä on tavallisesti se, että vihollinen menettää helposti inhimillisyytensä, jolloin vihollinen muuttuu tuhottavaksi kohteeksi (Harle 2005, 111). Kyse on psykologisesta prosessista. Identiteetin rakentumisessa koetaan, ettei itsellä ei ole mitään yhteistä vihollisen kanssa (Harle 2005, 112). Väkipalta vihollista vastaan muuttuu oikeutetuksi, koska vihollinen nähdään hyvän vastustajana (Harle 2005, 112).

Vihollisidentiteeteistä huolimatta positiivista on se, että arktisessa kontekstissa rantavaltioiden välit ovat pysyneet suhteellisen lämpiminä. Ongelmaksi kuitenkin saattaa muodostua liiallinen vastakkainasettelu, jota tuotetaan hyvin pitkälle vihollisidentiteettien keinoin. Tästä kierteestä tulisi päästä eroon avoimen dialogin kautta. Esimerkiksi Laurellen (2014, 128) mielestä arktisessa kontekstissa kaivattaisiin pysyvää foorumia, jossa rantavaltiot voisivat kollektiivisesti käsitellä turvallisuuspoliittisia kysymyksiä sekä maiden välisiä suhteita. Tällä hetkellä tällaista yhteistä pysyvää alustaa turvallisuuskysymyksille ei ole, sillä Arktisen neuvoston puitteissa sotilaallis-strategisia kysymyksiä ei saa käsitellä lainkaan. Tällainen turvallisuuspoliittisesti anarkinen tilanne helposti johtaa uhkakuviin sekä vastakkainasetteluun.

Joka tapauksessa Venäjä on valmis yhteistyöhön, jotta tästä ikävästä pattitilanteesta päästään eroon. Esimerkiksi Venäjän meridoktriinin mukaan vakautta arktisilla alueilla pystytään lisäämään rajoittamalla ulkomaalaisten sotilastoimintaa bi- ja multilateraalisilla sopimuksilla (MD 2015 s. 27). Toisessa strategisessa linjauksessaan Venäjä toteaa, että mahdollinen sotilaallinen yhteenotto voidaan välttää parhaiten sopimalla kansainvälisesti arktisten alueiden kansainvälisoikeudellisesta statuksesta (AT 2013, 17). Tämä vähentää potentiaalisen konfliktin riskiä huomattavasti. Venäjä näyttää siis olevan halukas irtautumaan vastakkainasettelusta. Venäjän yhteistyöhaluista arktisessa kontekstissa jatkan kuitenkin seuraavassa luvussa, jossa kerron kolmannesta tutkimustuloksestani, yhteistyöidentiteetistä.

4.3. Yhteistyöidentiteetti

Honneland (2016, 57) kuvaa Venäjän arktista politiikkaa ”turvallisuus ensin” sekä ”yhteistyö ensin” väliseksi dilemmaksi. Tällä Honneland (2016, 57) tarkoittaa sitä, että Venäjä arktisissa strategioissaan painottaa sekä turvallisuuspolitiikan että monenkeskisen yhteistyön tärkeyttä. Honneland (2016, 57) kuitenkin korostaa, että nämä kaksi ikään kuin täydentävät toinen toistaan venäläisellä julkisessa keskustelussa. Myös valitsemassani tutkimusaineistossani oli helposti nähtävissä Honnelandin esille nostama ”turvallisuus ensin” sekä ”yhteistyö ensin” välinen dilemma. Sotilaallista läsnäoloa sekä puolustuksellista valmiutta pidetään merkittävänä prioriteettina, mutta samaan aikaan

arktisen yhteistyön kehittämistä pidetään yhtä tärkeänä arvona Venäjän arktisessa politiikassa. Tutkimusaineistossa esille nousseet yhteistyöhön sekä kansainvälisten suhteiden parantamiseen tähtäävät teemat päättin nimetä Venäjän yhteistyöidentiteetiksi.

Yhteistyöidentiteetti perustuu Venäjän harjoittamaan sekä kahdenkeskeiseen että monenkeskiseen yhteistyöhön arktisten rantavaltioiden kesken kansainvälisen oikeuden puitteissa (AS 2008, 3). Venäjän mukaan kansainvälistä yhteistyötä on kehitettävä yhä entisestään ensisijaisesti arktisten valtioiden kesken sekä toissijaisesti kansainvälisissä järjestöissä (ES 2014, 60). Venäjän arktisen politiikan keskeisin pitkän aikavälin tavoite on pitää arktinen alue vakaana (MD 2015 s. 24). Venäjän mielestä vakauteen päästään vain lisäämällä kansainvälistä yhteistyötä arktisten rantavaltioiden kesken (MD 2015 s. 24). Venäjä kuitenkin huomauttaa strategisissa linjauksissaan, että kansainvälistä yhteistyötä on kehitettävä niin, että se hyödyttää yhdenvertaisesti kaikkia osapuolia (KT 2015, 36). Yhteistyö ei siis saa Venäjän mukaan olla sellaista, että se hyödyttää vain yhtä valtiota. Venäjä on ollut esimerkiksi pettynyt Norjan saamaan erikoiskohteluun.

Elena Wilson Rowen (2009, 6) mukaan Venäjä on suhtautunut varovaisen positiivisesti, mutta samaan aikaan melko varauksella monenkeskiseen yhteistyöhön esimerkiksi Arktisessa neuvostossa sekä Barentsin alueen yhteistyöelimessä, sillä Venäjä kokee, että erityisesti Norja on päässyt hyötymään Venäjän heikosta tilanteesta 1990-luvulla. Tällä Wilson Rowe tarkoittaa sitä, että Venäjä oli Neuvostoliiton romahdettua sekavassa tilassa sisäpoliittisesti, minkä seurauksena se ei pystynyt 1990-luvulla valvomaan omia etujaan kansainvälisillä foorumeilla niin hyvin kuin se ehkä olisi halunnut (Wilson Rowe 2009, 6).

Honneland (2016, 173) nostaa esille konkreettisen esimerkin Venäjän ja Norjan välisistä kahdenkeskisistä jännitteistä. Honnelandin (2016, 173) mukaan Barentsin merellä sovittu Venäjän ja Norjan välinen meriraja esiintyy venäläisten keskuudessa ”huonona diilinä”. Venäjä kuitenkin suostui tähän, sillä se halusi tällä tavoin vahvistaa kansainvälisen merioikeusyleissopimuksen statusta Pohjoisella jäämerellä (Honneland 2016, 173). Lisäksi venäläiset kalastuselinkeinon lobbarit olivat pettyneitä vuonna 2010 solmittuun Venäjän ja Norjan väliseen merirajasopimukseen, sillä venäläisten kalastajien mukaan sopimus takaa huomattavasti paremmat kalastusmahdollisuudet norjalaisille kuin venäläisille (Heininen, Sergunin & Yarovoy 2014, 73). Vaikka yhteistyö muiden arktisten rantavaltioiden kanssa ei ole ollut aina Venäjän näkökulmasta tuloksellista, pitää Venäjä

yhteistyötä välttämättömänä arktisessa kontekstissa ja osallistuu aktiivisesti arktiseen päätöksentekoon kansainvälisissä järjestöissä.

Tällä hetkellä arktinen yhteistyö on hyvin moninaista. Tällä tarkoitan sitä, että avointa dialogia käydään jatkuvasti monilla eri foorumeilla. Yhteistyötä tehdään esimerkiksi Arktisessa neuvostossa, johon kuuluvat rantavaltioiden lisäksi Islanti, Ruotsi ja Suomi. Arktinen neuvosto perustettiin vuonna 1996 erilaisten arktisten kysymysten käsittelyä varten. Neuvoston asemaa on kuitenkin alkanut haastaa A5-ryhmittymä, joka tarkoittaa pelkkien arktisten rantavaltioiden välistä yhteistyötä. Tämä arktinen viisikko vuonna 2008 totesi Ilulissatin julistuksessa, että sulavaa Jäämerta tullaan hallinnoimaan kansainvälisen merioikeusyleissopimuksen mukaisesti. Ongelma on kuitenkin se, että Yhdysvallat ei ole ratifioinut koko sopimusta, joten oikeudellisesti sopimus sitoo vain neljää arktista rantavaltiota. (Dodds & Hemmings 2018, 492-484.)

Joka tapauksessa näyttäisi siltä, ettei arktisten alueiden hallintaa sekä jakoa varten tulla luomaan omaa erillistä kokonaisvaltaista arktista sopimusta, vaan toimintaa arktisilla vesillä tulee sääntelemään pääasiallisesti kansainvälinen merioikeusyleissopimus, jonka noudattamiseen kaikki arktiset rantavaltiot ovat sitoutuneet vuonna 2008 Ilulissatissa. Arktiset rantavaltiot ovat siis tyytyväisiä nykyiseen järjestelyyn eivätkä ne halua luoda uutta oikeudellista instrumenttia arktisia alueita varten. Myös Venäjän vahva kanta strategisissa linjauksissa on se, että arktiset merialueet sekä mannerjalusta-alueet on rajattava nykyisen kansainvälisen merioikeusyleissopimuksen mukaisesti (ES 2014, 61). Näiden linjausten pohjalta arktiset rantavaltiot ovat keskenään sopineet, että arktiset merialueet sekä mannerjalustat tullaan jakamaan valtioiden kesken kansainvälisen oikeuden sekä tieteellisten faktojen perusteella (Byers 2013, 281).

On kuitenkin selvää, että kansainvälinen merioikeusyleissopimus ei anna vastauksia kaikkiin arktisiin kysymyksiin. Tämän takia on rantavaltioiden intressien mukaista kehittää yhteistyötä arktisen tematiikan ympärillä. Venäjä esimerkiksi haluaa lisätä kansainvälistä yhteistyötä erilaisilla foorumeilla ja houkutella kansalaisyhteiskunnan toimijoita tähän yhdentymistyöhön (AS 2008, 4). Arktisen neuvoston lisäksi yhä merkittävämpään asemaan on nousemassa Barentsin alueen kansainvälinen foorumi (BEAR), jossa arktista yhteistyötä tehdään ns. pehmeän politiikan sektoreilla, kuten terveydenhuollon, kalastuksen ja ympäristöasioiden alueilla (Honneland 2009, 49). Vaikka tällaisella pehmeällä politiikalla sivuutetaan turvallisuuspoliittiset sekä

aluejakoon liittyvät vaikeat kysymykset, pehmeä politiikka kuitenkin ratkaisee monta niin sanottua ruohonjuuritason ongelmaa sekä luo rantavaltioiden välille keskusteluyhteyden.

Turvallisuuspolitiikan osalta ei ole Venäjän intressien mukaista ajautua konfliktiin muiden arktisten rantavaltioiden eli Nato-maiden kanssa, sillä Venäjän sotilaallinen valmius on huomattavasti heikommalla tasolla verrattuna muihin arktisiin naapureihin. Tämän takia Venäjä puhuu vahvasti yhteistyön puolesta. Voimatasapainon säilyttämisen lisäksi Venäjä tarvitsee yhteistyöidentiteettiä ennen kaikkea omien taloudellisten intressiensä toteuttamiseksi. Arktisen merijään sulaessa Venäjä tiedostaa, että painopiste turvallisuuspoliittisista kysymyksistä tulee väistämättä tulevaisuudessa siirtymään yhä enemmän taloudellisiin kysymyksiin, jotka taas puolestaan vaativat pitkäjänteistä yhteistyötä.

Kuten jo kerroin aiemmin Venäjän puolustusidentiteetti on luotu ensisijaisesti sisäpolitiikkaa varten. Yhteistyöidentiteettiä taas puolestaan mielestäni tuotetaan ensisijaisesti ulkopoliittikkaa varten. Muut rantavaltiot toivovat Venäjän toimivan kansainvälisen oikeuden puitteissa sekä kunnioittavan yhteisiä sääntöjä. Venäjä vastaa tähän toiveeseen strategisilla linjauksillaan, joissa se lupaa lisäävänsä kansainvälistä yhteistyötä. Näyttäisikin vahvasti siltä, että Venäjä luo kahta erilaista arktista identiteettiä ennen kaikkea sen takia, että se pystyy täyttämään näin kaikkien toimijoiden toiveet. Tällaisesta samasta identiteetin kahtiajaosta puhuvat myös Gritsenko ja Tynkkynen (2016, 4), joiden mielestä ulkovalloille Venäjä korostaa omissa strategisissa linjauksissaan sitoutuvansa kansainvälisen oikeuden normeihin sekä multilateraaliseen yhteistyöhön. Sen sijaan omille kansalaisilleen Venäjä korostaa arktisten alueiden turvallisuuskysymyksiä sekä sotilaallista valmiutta (Gritsenko & Tynkkynen 2016, 15). Puolustusidentiteetti on siis ennen kaikkea puhtaasti kansallinen projekti, kun taas yhteistyöidentiteetti on suunnattu kansainvälisille foorumeille sekä muille arktisille rantavaltioille.

Venäjän ensimmäisen arktisen strategian mukaan kansainvälinen yhteistyö on välttämätöntä yksiselitteisten merellä olevien ulkorajojen määrittelemiseksi, minkä perusteella tapahtuu myös merenpohjalla olevien luonnonvarojen jako (AS 2008, 3). Venäjän mielestä arktinen yhteistyö korostuu etenkin silloin, kun yksiselitteisiä rajoja mannerjalustalla aletaan määritellä. Näiden rajojen määrittelyssä tulisi ottaa huomioon Venäjän kansalliset intressit (MD 2015 s. 25). Lisäksi taloudellisesta näkökulmasta

Venäjän mukaan erityisen tärkeä yhteistyön osa-alue on tieteellinen ja teknologinen yhteistyö (AT 2013, 11). Venäjän öljyntuotanto on nimittäin kärsinyt länsimaiden asettamista pakotteista, kun nykyaikaista teknologiaa ei ole voitu toimittaa merenalaisten luonnonvarojen kartoittamiseksi (ES 2014, 19).

Öljy- ja kaasusektorin lisäksi Venäjä haluaa lisätä yhteistyötä logistiikan alalla, erityisesti Barentsin alueella (KS 2008, 80). Mahdollistaahan toimiva kuljetusinfrastruktuuri suurien projektien toteuttamisen mm. öljyntuotannon tehostamisen Siperiassa sekä maakaasun haltuunoton mannerjalusta-alueella (KS 2008, 18). Toimivilla logistisilla puitteilla Venäjä saa myös vietyä arktisia luonnonvaroja maailmanmarkkinoille. Tällä hetkellä kuitenkin pakotepolitiikan takia Venäjän toivoma taloudellinen yhteistyö luonnonvarojen hyödyntämisen osalta on jäädytetty. Länsimaiden asettamat pakotteet ovat haitanneet erityisesti arktista kaasuntuotantoa sekä öljynporausta. Osaltaan pakotepolitiikka on johtanut siihen, että Venäjä on alkanut etsimään yhteistyökumppaneita esimerkiksi Aasiasta. Koska Venäjä ei saa pakotteiden takia teknologista apua arktisilta rantavaltioilta, on Venäjä alkanut kääntyä muun muassa Kiinan ja Vietnamin puoleen (Dodds & Hemmings 2018, 496). Itä-Aasian maat ovat taas puolestaan erittäin kiinnostuneita arktisista alueista, sillä näiden valtioiden mielestä arktiset alueet kuuluvat yhteisesti koko ihmiskunnalle, joten vahvojen aasialaisten alueellisten toimijoiden mukaan pohjoiset merireitit sekä luonnonvarat kuuluvat kaikille maailman valtioille yhteisesti (Heininen, Sergunin & Yarovoy 2014, 72).

Venäjän yhteistyöidentiteetti osoittaa hyvin sen, kuinka paljon arktisessa kontekstissa rantavaltiot ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Arktinen alue ei siis ole missään nimessä tyhjiö, jossa jokainen toimija tekee itsenäisiä ratkaisuja. Päinvastoin arktiset rantavaltiot tekevät yhdessä päätöksiä ja kehittävät suhteitaan kansainvälisillä foorumeilla. Venäjän yhteistyöidentiteetti osoittaa myös hyvin sen, kuinka identiteetti on aina lopulta sosiaalisen vuorovaikutuksen tulos (Harle 2005, 106). Identiteettiä ei voi olla ilman muita toimijoita. Identiteetti voi siis syntyä vain ”toisen” havaitsemisen kautta (Harle 2005, 105). Toisesta havaitaan erilaisuutta, jota itsessään ei ole. Tätä toiseutta tarvitaan oman identiteetin muodostamiseksi (Harle 2005, 2016). Ilman toiseutta ei voi olla identiteettiä.

Julkisessa keskustelussa ollaan hyvin usein huolissaan arktisten alueiden jaosta sekä rantavaltioiden välisistä erimielisyyksistä, jotka voivat pahimmassa tapauksessa johtaa konfliktiin. On totta, että alue on luonnonvaroiltaan hyvin merkittävä. Lisäksi sulava

merijää tulee avaamaan myös muunlaisia taloudellisia mahdollisuuksia. Michael Byersin (2013, 280) mukaan viimeaikainen arktinen buumi on johtanut siihen, että muun muassa monet arktisiin asioihin perehtymättömät toimittajat ovat virheellisesti kuvanneet Pohjoista jäämerta potentiaalisena valtioiden välisenä konfliktin näyttämönä. Byersin (2013, 280-281) mielestä konfliktin sijasta monenkeskinen yhteistyö tulee entisestään kehittymään, sillä kaikki rantavaltiot kunnioittavat kansainvälistä oikeutta ja ovat pystyneet tähänkin mennessä ratkaisemaan kaikki erimielisyydet avoimen dialogin avulla. Sotilaallinen yhteenotto ei ole minkään rantavaltioin intressissä, sillä kaikki toimijat ovat kiinnostuneita kehittämään toimintaansa arktisilla alueilla ennen kaikkea taloudellisesta näkökulmasta.

Tällä hetkellä arktisilla alueilla ainoastaan yhdestä pienestä Hansin saaresta käydään vääntöä, erityisesti siitä, mille valtiolle tämä kyseinen saari kuuluu (Byers 2013, 281). Hansin saaren esimerkki osoittaa hyvin sen, että arktisista alueista kiistelevät enemmänkin Nato-valtiot keskenään sekä kansainväliset öljy-yhtiöt kuin Venäjä (Rautala 2013, 22). Venäjä on siis jäänyt ikään kuin arktisten erimielisyyksien ulkopuolelle, vaikka maalla on arktisilla alueilla valtavia taloudellisia toimintamahdollisuuksia, joista kerron tarkemmin seuraavassa luvussa. Ottaen huomioon, kuinka laajoista ja luonnonvaroiltaan merkittävistä alueista puhutaan, yksi pieni symbolinen konflikti pienestä saaresta osoittaa sen, kuinka hyvin rantavaltiot ovat osanneet selvittää välinsä yhteistyön keinoin. Uskon vahvasti, että yhteistyöidentiteetin merkitys tulee vain kasvamaan tulevaisuudessa.

4.4. Talousidentiteetti

Arktiset alueet ovat rikkaita luonnonvaroiltaan. Merijään vetäytyessä rantavaltiot pääsevät käsiksi arktisiin öljy- ja kaasuesiintymiin sekä arvokkaisiin kalakantoihin. Taloudellisesta näkökulmasta Venäjän ensisijaisin tavoite arktisilla alueilla onkin kartoittaa, ottaa haltuun ja hyödyntää näitä pohjoisen luonnonvaroja. Arktiset alueet ovat pullollaan arvokkaita raaka-aineita, joita Venäjän on päästävä hyödyntämään täydellä teholla (AS 2008, 3). Tuoreimmassa kansallisen turvallisuuden strategiassa Venäjä

määrittelee taloudellisten intressien aseman muuttuvassa kansainvälisessä järjestyksessä seuraavasti:

Valtioiden välinen kiristynyt kilpailu heijastuu arktisille alueille niin, että Pohjoisen jäämeren luonnonvaroista tullaan lopulta käymään taistelua (KT 2015, 5).

Jotta arktisen mannerjalustan luonnonvarat voidaan hyödyntää parhaalla mahdollisella tavalla, kartoitustöitä sekä geologisia töitä on huomattavasti laajennettava nykyisestä (ES 2014, 42). Venäjä aikoo myös jatkaa tieteellistä tutkimustyötä historian, kulttuurin ja talouden saralla todistaakseen, että maalla on tieteellisesti todistettuihin historiallisiin tosiseikkoihin perustuva oikeus arktisiin merialueisiin rannikkonsa edustalla (AT 2013, 11). Venäjä haluaa ensisijaisesti ottaa haltuun nämä merialueet, minkä jälkeen Venäjä voi yksinoikeudella hyödyntää alueen raaka-aineita. Haltuunotolla tässä yhteydessä tarkoitetaan ennen kaikkea luonnonvarojen haltuunottoa arktisilla alueilla, mukaan lukien mannerjalusta-alue. Tämä taas puolestaan vaatii tuekseen teknologiaa (ES 2014, 59). Teknologisista innovaatioista kerroin aiemmassa luvussa. Tässä luvussa kuitenkin keskityn tarkastelemaan luonnonvarojen hyödyntämistä taloudellisesta näkökulmasta. Perustuuhan Venäjän talousidentiteetti lähes yksinomaan arktisten luonnonvarojen hyödyntämiselle.

Arktisten luonnonvarojen hyödyntämisen osalta Venäjä on kuitenkin joutunut pattitilanteeseen. Yhtäältä Venäjä haluaisi houkutellessa pohjoiseen yksityisiä investointeja, mutta toisaalta samaan aikaan maa haluaisi pitää ”strategisesti” arvokkaat luonnonvarat valtion kontrollin alaisuudessa (Wilson Rowe 2009, 9). Venäjä on löytänyt jossain mielessä kompromissiratkaisun tähän ristiriitaiseen tilanteeseen. Esimerkiksi offshore-toiminnan osalta Venäjä edellyttää yrityksiltä sitä, että niiden omistussosuudesta yli 51 % kuuluu venäläisille, käytännössä valtio-omisteisille Gazpromille tai Rosneftille (Wilson Rowe 2009, 9). Näin Venäjä saa pidettyä joka tilanteessa veto-oikeuden itsellään. Ajatuksena on siis, että ulkomaiset yhtiöt ovat aina toissijaisia toimijoita Venäjän öljy- sekä kaasusektorilla (Emmerson 2010, 237).

Marlene Laurelle (2014, 148) kutsuu Venäjän kaasu- sekä öljypolitiikkaa sekoitukseksi yhteistyötä ja poissulkemista. Yhtäältä Venäjä haluaa pitää arktiset raaka-aineet tiukasti

valtionhallinnon alaisuudessa, toisaalta Venäjän on väistämättä tehtävä yhteistyötä ulkomaisten toimijoiden kanssa öljy- ja kaasusektorilla. Ulkomaisten toimijoiden ulossulkemista on harjoitettava, jotta tuotot arvokkaista luonnonvaroista saadaan ohjattua suoraan valtiolle, mutta samaan aikaan yhteistyötä näiden toimijoiden kanssa on kuitenkin väistämättä harjoitettava, sillä näitä raaka-aine-esiintymiä ei päästä edes täsmällisesti kartoittamaan ilman massiivista apua ulkomailta. Tällaista ”raaka-ainernationalismia” ei kuitenkaan harjoiteta pelkästään Venäjällä, vaan arvioiden mukaan yli 80 % maailman öljy- ja kaasunvaroista ovat valtio-omisteisten yhtiöiden hallinnan alaisuudessa (Laurrelle 2014, 148). Arktisten alueiden kontekstissa yhteistyötä ulkomaisten sekä yksityisten toimijoiden kanssa on kuitenkin kehitettävä, sillä arktinen öljyn- ja kaasuntuotanto menestyäkseen vaatii poissulkemisen sijasta hyvin laajaa, pitkäaikaista ja pitkälle vietyä yhteistyötä.

Vaikka viime aikoina Venäjän kaasu- ja öljysektorin kehitystä ovat hidastaneet länsimaiden asettamat pakotteet, on nykyinen pakotepolitiikka vain jäävuoren huippu kehittymättömän talousyhteistyön osalta. Länsimaiset öljy- ja kaasuyhtiöt ovat nimittäin nihkeästi lähteneet mukaan Venäjän arktisten luonnonvarojen kartoittamiseen sekä hyödyntämiseen. Pitkäaikaiset arktiset projektit Venäjällä sisältävät yksinkertaisesti liian paljon riskejä eivätkä ne ole taloudellisesti kannattavia (Laurrelle 2014, 150). Tämän takia monet ulkomaiset sekä yksityiset toimijat eivät ole lähteneet edes ennen nykyisiä pakotteita pitkäaikaisiin öljy- ja kaasuprojekteihin Venäjän arktisille alueille.

Vaikka rantavaltiot ovat strategisissa lausunnoissaan valmiita panostamaan arktisten luonnonvarojen etsintään sekä hyödyntämiseen, tuleviin öljy- sekä kaasuprojekteihin tulee vaikuttamaan ennen kaikkea raaka-aineiden hintakehitys maailmanmarkkinoilla. Esimerkiksi vuonna 1986 kaikki öljyntuotantoon liittyvät projektit pohjoisessa jäädytettiin kokonaan, kun öljyn hinta yhtäkkiä romahti (Avango & Högselius 2013, 152). Vasta 1990-luvun lopulla öljyn markkinahinta palasi sille tasolle, että suuret öljy-yhtiöt uskalsivat jälleen alkaa investoimaan arktiseen tutkimukseen, tuotekehittelyyn sekä öljyesiintymien kartoittamiseen (Avango & Högselius 2013, 153). Näiden tapahtumien osalta näyttäisikin hyvin vahvasti siltä, että raaka-aineiden etsintä sekä niiden hyödyntäminen pohjoisessa on erittäin riippuvaista raaka-aineiden hintakehityksestä. Tämä on aivan ymmärrettävää, sillä yritysten pitkäaikaiset projektit arktisilla vesillä tulevat lopulta hyvin kalliiksi. Tällaiseen toimintaan kannattaa siis ryhtyä vain, jos raaka-aineiden hintakehitys näyttää lupaavalta markkinoilla. Joulukuussa 2018

öljyntuottajavaltiot kuitenkin totesivat, että öljyä pumpataan tällä hetkellä enemmän kuin sitä menee markkinoilla kaupaksi, mikä on osaltaan johtanut siihen, että öljyn hinta on laskenut yli 25 prosenttia (Yle-uutiset 7.12.2018). Nykykehitys ei siis näytä tekevän arktista öljynporaamista kannattavaksi. Lisäksi yritysten on hyvä tiedostaa se tosiasia, että maailmanpolitiikan toimijoilla alkaa olla yhteistä tahtoa panostaa yhä enenevässä määrin uusiutuviin energialähteisiin. Pariisin ilmastopöytäkirja todistaa, kuinka päättäjät ovat tiedostaneet ilmastonmuutoksen vaikutukset ja ovat valmiita ryhtymään toimiin sen pysäyttämiseksi.

Venäjän federaation budjettituloista kuitenkin lähes 60 % on peräisin öljyn- ja kaasunviennistä (Sirina 2009, 187). Koska Venäjän talous perustuu raaka-aineiden viennille, tulee Venäjä väistämättä hyödyntämään arktisia luonnonvaroja, myös offshore-alueilla (Baev 2009, 28). Lopulta tämä on vain ajan kysymys. Federaation budjetti on yksinkertaisesti liian riippuvainen raaka-aineiden viennistä, joten uskaltaisin väittää, että Venäjän intressissä on jatkaa arktisten luonnonvarojen kartoitusta sekä kehittää arktista öljyn- ja kaasuntuotantoa. Tämä ei kuitenkaan onnistu ilman ulkomaisia toimijoita sekä tieteellis-teknologista osaamista. Öljyn ja kaasun lisäksi Venäjä pitää hyvin merkittävänä luonnonvarana arktisten vesien kalakantoja.

Arktisiin luonnonvaroihin kuuluvat myös siis valtavat kalakannat, joiden käyttöä Venäjä haluaa säännellä (AT 2013, 10). Venäjä on hakeutunut pysyväksi jäseneksi esimerkiksi kansainväliseen merentutkimusneuvostoon, Koillis-Atlantin kalastuskomissioon sekä Norjan ja Venäjän yhteiseen kalastuskomissioon (Honneland 2016, 173). Venäjä on suhtautunut hyvin myönteisesti kaikenlaiseen yhteistyöhön kalastusvalvonnan sekä kalakantojen hallinnoinnin osalta (Honneland 2016, 173). Monenkeskinen yhteistyö kalakantojen valvonnan ja hallinnoinnin osalta on tervetullutta, sillä ilmastonmuutoksen edetessä monet kalalajit tulevat hakeutumaan yhä pohjoisemmaksi (Laurette 2014, 155). Jo nyt Pohjoisella jäämerellä on yli 150 arvokasta kalalajia (Heininen, Sergunin & Yarovoy 2014, 10). Näiden kalalajien määrä tulee moninkertaistumaan ilmastonmuutoksen kiihtyessä, mikä lisää yhä entisestään tarvetta säännellä kalastusta pohjoisessa. Venäjällä monet pohjoiset alueet, kuten esimerkiksi Chukotkan alue, ovat riippuvaisia kalastuksesta elinkeinona, sillä kalastus on merkittävä työllistäjä ja tuo harvaan asutuille alueille tarvittavia tuloja (Heininen, Sergunin & Yarovoy 2014, 49). Karkeiden arvioiden mukaan kalastussektori työllistää suoraan yli 100 000 sekä epäsuorasti yli miljoona ihmistä Venäjällä (Laurette 2014, 49).

Kalastukseen liittyvien erimielisyyksien välttämiseksi onkin hyvä, että arktiset rantavaltiot ovat perustaneet komissioita kala-asioiden hoitamiseksi. Onhan Venäjällä kaikki mahdollisuudet nousta ilmastonmuutoksen edetessä maailman johtavaksi kalastussuurvallaksi, sillä maalla on toiseksi eniten rantaviivaa koko maailmassa, heti Indonesian jälkeen (Laurelle 2014, 155). Suurvaltastatuksen saavuttamiseksi Venäjän on kuitenkin uusittava laivastoaan, sillä tällä hetkellä käytössä olevat neuvostoaikaiset kalastuslaivat ovat vanhentuneita (Laurelle 2014, 159). Lisäksi Venäjän on puututtava kovalla kädellä salakalastukseen, johon syylistyvät venäläiset järjestäytyneet rikollisryhmittymät (Heininen, Sergunin & Yarovoy 2014, 49). Näyttäisikin siltä, että Venäjän kalastuspolitiikka vaatii strategisten linjausten lisäksi konkreettisia täytäntöönpanotoimia sekä tehokasta valvontaa. Lupaukset ovat nimittäin turhia, jos niitä ei käytännössä toteuteta.

Edellä esittämien esimerkkien valossa talousidentiteetti näyttää linkittyvän siis vahvasti innovaatioidentiteettiin, enemmän kuin mitkään muut tutkimustulokset. Talousidentiteetti vaatii lisäksi tuekseen yhteistyöidentiteettiä, sillä Venäjä ei yksinkertaisesti pysty taloudellisesti hyödyntämään omia arktisia luonnonvarojaan ilman yhteistyötä yksityisten, ulkomaisten sekä arktisten toimijoiden kesken. Talousidentiteetti on erityisen tärkeä Venäjälle, sillä maan talous perustuu raaka-aineiden viennille. Venäjän federaation budjetti on vahvasti riippuvainen öljyn- ja kaasunviennistä, mikä väistämättä tulee johtamaan siihen, että myös arktisia raaka-aine-esiintymiä tullaan kartoittamaan sekä hyödyntämään budjettitulojen turvaamiseksi. Mielestäni tämä on vain ajan kysymys, sillä Venäjä on jo kääntynyt aasialaisten kumppaneiden puoleen tieteellisteknologisen osaamisen toivossa. Seuraavaksi kuitenkin esittelen viimeisen tutkimustuloksen, nimittäin paikallisidentiteetin.

4.5. Paikallisidentiteetti

Paikallisväestön sekä asumisen näkökulmasta arktiset alueet eivät ole kovin houkuttelevia. Käytännössä tämä on johtanut väestön poismuuttoon alueelta. Kyse ei kuitenkaan ole pelkästä alueen houkuttelevuudesta, sillä negatiivinen väestönkehitys johtuu ennen kaikkea pohjoisen huonosta elintasosta. Asuntokanta on hyvin vanhaa,

julkiset palvelut ovat olemattomat sekä paikoin on pulaa jopa puhtaasta juomavedestä (AT 2013, 2). Erityisen haavoittuvassa asemassa ovat alkuperäiskansat (AS 2008, 4). Venäjä tiedostaa paikallisväestön ongelmat ja on valmis strategisissa lausunnoissaan parantamaan pohjoisen elinoloja. Venäjän virallislähteissä tästä tavoitteesta puhutaan sosio-ekonomisena kehittämisenä. Tässä yhteydessä kuitenkin viimeinen tutkimustulokseni on nimeltään paikallisidentiteetti, sillä se kuvaa mielestäni paremmin sitä, mitä pohjoisessa halutaan tehdä paikallisten elinolosuhteiden parantamiseksi. Sosio-ekonomisesta kehittämisestä puhuttiin tutkimusaineistossa kaikista vähiten, vaikka paikallisväestön elinolosuhteiden parantaminen tulee olemaan tulevaisuudessa avainasemassa, jos arktisia alueita halutaan tavoitteellisesti kehittää. Ongelmana tässä yhteydessä yhä edelleenkin on se, että arktinen päätöksenteko on keskitetty Venäjällä presidentin hallinnon alaisuuteen. Hallinto taas pitää ensisijaisena tavoitteena pohjoisen taloudellista hyödyntämistä, minkä seurauksena sosiaaliset kysymykset sekä paikallisväestön ongelmat ovat toissijaisia kiinnostuksen kohteita (Laurrelle 2014, 6).

Venäjällä on kuitenkin olemassa kunnianhimoisia tavoitteita paikallisväestön elintason parantamiseksi. Ensinnäkin Venäjän on valmis panostamaan arktisten alueiden terveydenhuoltoon, koulutustasoon sekä julkisten palveluiden tarjontaan (AS 2008, 5). Toiseksi Venäjä haluaa auttaa alkuperäiskansoja säilyttämään oman kulttuurinsa ja kielensä (AS 2008, 6). Venäjän kolmas tavoite on saada toimiva informaatio- ja kommunikaatioteknologia paikallisten käyttöön (AT 2013 6). Venäjän hallinnolla on olemassa selkeä syy, miksi paikallisten elinolosuhteita tulee parantaa valtiojohtoisesti. Tällä hetkellä arktisilla alueilla on pula osaavasta työvoimasta (AT 2013, 6). Arktisia luonnonvaroja ei taas päästä hyödyntämään, jos alueelta puuttuvat osaajat (AT 2013, 6). Osaajia taas puolestaan saadaan houkuteltua vain paremmilla elinolosuhteilla. Lisäksi jo alueella asuvan väestön elinolosuhteita tulee parantaa koulutuksen kautta (AS 2013, 6). Venäjä haluaa siis kaikin keinoin nostaa pohjoisen väestön siitä ikävästä kierteestä, johon paikalliset joutuivat Neuvostoliiton hajottua.

Venäjällä arktisia alueita on asutettu pääasiallisesti valtiollisin menetelmin. Useimmat Venäjän pohjoisimmat kaupungit kehittyivät neuvostoaikana erillisiksi saarekkeiksi, joilla ei ollut lähes minkäänlaisia yhteyksiä ympäröivään maaseutuun. Tällainen tasapainoton valtiollisesti johdettu asuttamistoiminta johti Neuvostoliiton romahdettua kriisiin, jonka seurauksena paikallisväestö joutui poikkeuksellisen voimakkaaseen köyhtymys- ja rappiokierteeseen. Esimerkkinä tundrakaupungit Norilsk ja Vorkuta, jotka

joutuivat taloudellisesti kestävämpään tilaan 1990-luvun alussa, mikä yhä entisestään lisäsi arktisten alueiden muuttotappiota. (Kauppala 1998, 9-10.)

Esimerkiksi Chukotkan alueella Neuvostoliiton romahdettua pula peruselintarvikkeista oli niin huutava, että alueen tilanteesta puhuttiin humanitaarisena kriisinä, johon jopa Punainen risti päätti lopulta puuttua ohjaamalla apua Chukotkan paikallisasukkaille (Wilson Rowe 2009, 3). Tämä johtui osittain myös osittain siitä, että tuolloin valtaa hajautettiin hyvin paljon paikallistasolle, kun taas Putinin kaudella valtaa on puolestaan keskitetty federaatiolle, mikä näkyy pohjoisessa tällä hetkellä elinolosuhteiden paranemisena (Wilson Rowe 2009, 4). Vaikka vallan keskittäminen on näkynyt pohjoisessa elintason nousuna, yksinomaisen Kremlin arktinen päätöksenteko on vienyt vallankäytön kauas ruohonjuuritasolta. Uskaltaisinkin jopa väittää, että elinolojen parantuminen ei ole yhteydessä pelkästään vallan keskittämiseen, sillä lähes varmasti kaivosteollisuus sekä öljyn- ja kaasuntuotanto on tuonut pohjoiseen taloudellista hyvinvointia ja sitä kautta parantanut paikallisten elinolosuhteita.

Siirtyminen sosialistisesta järjestelmästä vapaaseen markkinatalouteen oli siis erityisen kipeää Venäjän pohjoisilla alueilla. Tuolloin monet kaivoskaupungit tyhjenivät lähes kokonaan. Samalla myös monia arktisia sotilastukikohtia suljettiin. Neuvostoliiton romahduksen jälkeen peruselintarvikkeiden hinnat sekä lämmityskustannukset moninkertaistuivat. Miljoonat ihmiset muuttivat arktisilta alueilta pois paremman elämän toivossa. Tällä hetkellä alueen kehitys on kuitenkin menossa parempaan suuntaan. Pohjoisessa on muutama suurempi ”urbaani saareke”, jossa uusi positiivinen kehitys on nähtävissä. Näissä suurimmissa asutuskeskuksissa asukasluku on 100 000-300 000 asukkaan välillä. Näihin arktisiin keskuksiin muuttaa jatkuvasti myös hyvin paljon vierastyöläisiä sekä maahanmuuttajia. (Laurrelle 2017, 1-3.)

Yksinkertainen tosiasia on se, että ihmiset tulevat muuttamaan tulevaisuudessa sinne, missä töitä on tarjolla. Ennusteiden mukaan pohjoisessa työpaikkoja tulee syntymään erityisesti kuljetusalalle, puolustusvoimille sekä öljy- ja kaasusektorille (Heininen, Sergunin & Yarovoy 2014, 74). Jos Venäjän taloudelliset tavoitteet arktisilla alueilla toteutuvat ilmastonmuutoksen edetessä, osaavasta työvoimasta tulee olemaan huutava pula arktisilla alueilla. Tämä taas puolestaan tulee houkuttelemaan niin vierastyöläisiä kuin maahanmuuttajiaakin. Ongelma on kuitenkin yhä edelleen se, että vauraus keskittyy suurimpiin kaupunkeihin, kun taas maaseutu jää irralliseksi maa-alueeksi kaiken

kehityksen ulkopuolelle. Tämä on myös harmillista sen takia, että alkuperäiskansat asuvat juurikin ”arktisella maaseudulla”. Venäjä haluaa selkeästi pois tästä ikävästä kierteestä. Lisäksi elinolosuhteiden parantamisella Venäjä tähtää alueen maineen parantamiseen.

Vaikka Venäjän tulee houkutella tulevaisuudessa arktisille alueille osaavaa työvoimaa pitkäaikaisten projektien toteuttamiseksi, Venäjä on silti erityisen huolissaan alueen alkuperäiskansojen asemasta. Venäjän arktisilla alueilla asuu 27 eri alkuperäiskansaa (Heininen, Sergunin & Yarovoy 2014, 84) Strategisten linjausten mukaan Venäjä tavoitteena on suojella ja ylläpitää paikallisväestön perinteisiä elintapoja sekä alkuperäiskulttuuria (AT 2013, 16). Venäjältä löytyy siis halua puolustaa alkuperäiskansojen oikeuksia. Alkuperäiskansojen asemaa arktisen päätöksenteon osalta on pyritty parantamaan muun muassa ottamalla alkuperäiskansojen edustajia mukaan Arktisen neuvoston toimintaan sekä rantavaltioiden väliseen yhteistyöhön (Byers 2013, 282). Tämä on hyvin tärkeää, sillä alkuperäiskansoilla on paikallistuntemusta arktisista asioista. Heillä täytyy myös olla oikeus päättää omaa asuinalueita koskevista asioista.

Alkuperäiskansojen osalta Venäjä on perinteisesti suhtautunut hyvin myönteisesti kansainvälisiin sopimuksiin, joilla turvataan alkuperäiskansojen asemaa. Vaikka Venäjä hyväksyy lainsäädännöllä laajasti alkuperäiskansojen oikeudet, näiden oikeuksien täytäntöönpano käytännön tasolla on jäänyt hyvin heikoksi. Lisäksi alkuperäiskansojen oikeuksia ja perinteistä elintapaa uhkaa tällä hetkellä kasvava kiinnostus arktisia alueita kohtaan. Jos suuret öljy- ja kaasuprojektit tulevat toteutumaan, alueelle tulee muuttamaan hyvin paljon uutta väestöä, mikä väistämättä tulee heijastumaan myös alkuperäiskansojen asemaan. (Overland 2009, 180-181.)

Viime aikoina Venäjän alkuperäiskansojen edustajat ovat kertoneet julkisuuteen, että alkuperäiskansojen asema ei ole missään nimessä parantunut, vaan päinvastoin huonontunut yhä entisestään. Paikallisten omistusoikeutta metsiin, vesiin sekä maihin ei vielä ole ollut laillisin keinoin tunnustettu. Lisäksi alkuperäiskansojen oikeutta metsästykseseen ja kalastukseen on rajoitettu niin, että perinteistä elinkeinoa harjoittavan henkilön on nykyään ensiksi todistettava oma Venäjän kansalaisuus tuomioistuimessa ennen kuin henkilö voi saada luvan harjoittaa elinkeinoaan. Kansalaisuus on myös todistettava, jos haluaa saada lakisääteistä eläkettä. Venäjän hallinto on tehnyt alkuperäiskansoille selväksi, että arktisia alueita tullaan hallinnoimaan ja kehittämään ensisijaisesti yritysten tarpeiden mukaan. Käytännössä tämä on selkeä viesti

paikallisasukkaille, ettei heidän elintasonsa parantaminen ole hallinnon ykkösprioriteetti (Heininen, Sergunin & Yarovoy 2014, 85-86.)

Paikallisidentiteetti ei ole pelkästään ylhäältä-alaspäin tapahtuvaa toimintaa, sillä esimerkiksi Venäjän kansallisen turvallisuusstrategian (KT 2015, 21) mukaan arktisten alueiden laaja-alaisen kehittämisen on perustuttava vahvasti paikallisten itsehallintoelinten, kansalaisyhteiskunnan sekä yksityisten yritysten panostukseen. Näiden toimijoiden ei kuitenkaan oleteta toteuttavan kaikkea yksin, vaan valtio tukee sellaista yksityistä toimintaa, joka tähtää strategisten ongelmien ratkaisuun (KT 2015, 21). Venäjällä on omat intressinsä tukea rahallisesti yksityisiä toimijoita, sillä nykyisellä infrastruktuurilla ja teknologialla luonnonvarojen hyödyntäminen on vielä pitkän aikaa taloudellisesti täysin kannattamatonta (AT 2013, 2). Jotta Venäjä saa vietyä kaivannaisia, öljyä ja kaasua maailmanmarkkinoille, on arktinen toimintaympäristö saatava moderniksi ja yritysystävälliseksi.

Suhtaudun skeptisesti tähän tavoitteeseen, jolla päätöksentekoa halutaan hajauttaa paikallistasolle muun muassa itsehallintoelimille. Arktinen päätöksenteko on vahvasti presidentin sekä hänen hallinnon käsissä. Tätä valtaa tuskin tullaan kovin paljoo hajauttamaan ruohonjuuritasolle. Venäjän hallintoa on jo kritisoitu pitkän aikaa siitä, että paikallistason tarpeita on mahdoton saada ylemmän hallinnon tietoon, ja jos kehittämisideoita saadaankin vietyä Kremlin päättäviin pöytiin, niitä ei lähes milloinkaan huomioida päätöksenteossa (Laurette 2014, 7). Venäjän hallinto on siis hyvin hierarkkista ja keskitettyä. Tällaista järjestelmää on vaikea lähteä muuttamaan ennen kaikkea sen takia, että sen avulla on pystytty tähän mennessä hyvin turvaamaan Putinin lähipiirin intressit, myös arktisilla alueilla (Laurette 2014, 7).

Paikallisten elinolosuhteiden lisäksi Venäjä on huolissaan arktisesta haavoittuvasta ympäristöstä. Strategisten linjausten mukaan Venäjä pyrkii minimoimaan ympäristöriskejä väestön terveyden suojaamiseksi (AT 2013, 11). Venäjän mukaan ympäristöriskeiltä vältetään muun muassa perustamalla luonnonsuojelualueita arktisten eläin- ja kasvilajien säilyttämiseksi (AT 2013, 12). Lisäksi Venäjä on valmis rahallisesti investoimaan erilaisiin arktisten alueiden puhdistustöihin (AT 2013, 12). Venäjä on siis tietoinen, että ympäristötuhojen välttäminen vaatii valtiolta vahvaa hallinnollista valvontaa sekä budjettivaroja. Venäjä onkin viime aikoina selkeästi alkanut panostamaan yhä enemmän ympäristöasioihin, ennen kaikkea yhteistyössä länsimaiden kanssa

(Emmerson 2010, 246). Putin on esimerkiksi varannut federaation budjetista 77 miljoona dollaria Frans Joosefin maan saaristoalueen puhdistamisprojektia varten (Heininen, Sergunin & Yarovoy 2014, 75). Venäjän arktinen ympäristöpolitiikka on kuitenkin hyvin hajanaista. Venäjällä on toki olemassa kunnianhimoisia ympäristötavoitteita, mutta nämä tavoitteet ovat hyvin irrallisia sekä epäjohdonmukaisia (Heininen, Sergunin & Yarovoy 2014, 75).

Venäjän arktisen ympäristöpolitiikan epäjohdonmukaisuudesta löytyy konkreettinen esimerkki. Nimittäin syksyllä 2018 Venäjällä kuohutti päätös, jonka mukaan moskovalaisten roskaa aletaan viedä junilla arktisille alueille Arkangeliin (The Barents Observer – 6.12.2018). Lähes 25 000 ihmistä osallistui mielenosoituksiin, joilla vastustettiin kaatopaikan perustamista Komin tasavallan läheisyyteen (The Barents Observer – 6.12.2018). Tämä päätös kuvastaa mielestäni hyvin Moskovan ja periferian välistä suhdetta. Arktiset alueet nähdään kaukaisena alueena, jonne voidaan yksipuolisella päätöksellä perustaa pääkaupungin kaatopaikkoja. Paikallisten mielipiteet sivuutetaan täysin. Päätökset tehdään pääkaupungissa. Tämä on kestävätilanne ja on aivan luonnollista, että ihmiset ovat tyytymättömiä ja osoittavat mieltä tällaisia päätöksiä vastaan. Mielestäni on myös hyvin absurdia varata budjetista miljoonia arktisten alueiden puhdistustöihin, kun taas samaan aikaan arktisista alueista tehdään jätteiden varastointikohteita. Venäjä kaipaa siis selkeää arktista ympäristöpolitiikkaa, mutta ennen kaikkea pelkkien lupauksen sijasta Venäjän tulisi alkaa huomioimaan toiminnassaan ilmasto- ja ympäristökysymykset.

Tähän mennessä Venäjä on ollut melko haluton osallistumaan kansainvälisiin ilmastopöytäkirjoihin (ZumBrunnen 2009, 79). Erilaisilla byrokraattisilla kikkailuilla Venäjä on jopa estänyt kymmenien ympäristöystävällisten projektien käytännön toteutuksen (ZumBrunnen 2009, 79). Tällainen viivytys ilmastopöytäkirjojen implementoinnin osalta voi olla jopa Venäjän näkökulmasta kannattavaa. Kansainvälisten ilmastopöytäkirjojen, kuten esimerkiksi Kioton sopimuksen, täytäntöönpano on ensinnäkin hyvin kallista Venäjälle ja tämän lisäksi ilmastomuutos on jossain määrin hyvä asia Venäjälle, sillä lämpenevä ilmasto pidentää kasvukautta ja helpottaa luonnonvarojen hyödyntämistä arktisilla alueilla (ZumBrunnen 2009, 74). Venäjä on yksi niistä harvoista valtioista, jotka hyötyvät ilmastomuutoksesta.

Mielestäni viimeisin tutkimustulokseni, paikallisidentiteetti, on tutkimustuloksistani kaikkein ristiriitaisin. Venäjä toki myöntää, että arktisilla alueilla paikallisten elinolosuhteet kaipaavat panostusta. Venäjä ei ole kuitenkaan johdonmukaisesti lähtenyt kehittämään esimerkiksi alkuperäiskansojen asemaa sekä ympäristöpolitiikkaa. Strategisten julistusten lupaukset näyttäisivät jäävän vaille käytännön toteutusta, sillä pohjoisia alueita kehitetään ennen kaikkea talouden ja yritysmailman tarpeiden mukaisesti. Paikallisten elinolosuhteiden parantaminen näyttäisi jäävän aina toissijaiseksi, epämääräiseksi ja kaukaiseksi lupaukseksi. Honnelandin (2016, 172) mielestä Venäjä ”menetti kasvonsa” kylmän sodan päätyttyä, kun Venäjä hävisi ideologisen taistelun. Samalla Venäjä menetti kasvonsa myös sisäpoliittisesti, kun arktinen infrastruktuuri jäi oman onnensa nojaan ja väestö pakeni pohjoisesta paremman elämän toivossa (Honneland 2016, 172). Näiden dramaattisten tapahtumien jälkeen Venäjä on tietoisesti halunnut luoda uudenlaista arktista paikallisidentiteettiä. Venäjä haluaa kertoa ja luoda uusia, valoisampia narratiiveja omasta arktisuudestaan. Nämä valoisat narratiivit eivät kuitenkaan auta, jos käytännön toimet eroavat strategisista linjauksista.

5. Yhteenveto tutkimustuloksista

Edellä esittelemäni tutkimustulokseni ovat osittain päällekkäisiä. Innovaatioidentiteetti nivoutuu vahvasti talous- ja yhteistyöidentiteettiin. Puolustusidentiteetti taas puolestaan perustuu melko pitkälle teknologiseen kehitykseen sekä infrastruktuurin uusimiseen eli kaikkiin niihin tekijöihin, joita esittelin innovaatioidentiteetin yhteydessä. Samalla Venäjä kuitenkin haluaa tasapainoilla puolustus- sekä yhteistyöidentiteetin välillä niin, että Venäjä pystyy suojaamaan omat kansalliset intressinsä samalla, kun maa kehittää yhteistyötä muiden arktisten rantavaltioiden kesken kansainvälisen oikeuden puitteissa.

Venäjänsä arktiset identiteetit eivät siis ole missään nimessä erillisiä tai toisiaan poissulkevia. Päinvastoin ne elävät osaltaan päällekkäin sekä täydentävät toinen toistaan. Vahvaa arktista taloutta ei voi olla ilman yhteistyötä ulkomaalaisiin toimijoihin. Uskottavaa puolustusta ei taas pystytä kehittämään ilman innovatiivisia ratkaisuja. Kaiken ytimessä ovat kuitenkin alueen paikallisasukkaat, joihin identiteettien sisältämää

hallinnointia kohdistetaan. Paikallisväestö näyttäisi kuitenkin jäävän toissijaiseen asemaan tutkimusaineiston valossa. Arktiset alueet ovat Venäjälle ennen kaikkea raaka-aineiden aarreaitta. Arktiset alueet eivät olisi näin kovan mielenkiinnon kohteena, ellei vetäytyvä arktinen jääpeite avaisi suuria taloudellisia mahdollisuuksia. Tässä yhteenvetoluvussa haluan kuitenkin vielä käydä kertaalleen läpi tutkimustulokseni kansainvälisten suhteiden teorioiden kautta. Tällä tarkastelulla pyrin saamaan teoreettista syvyyttä tutkimustuloksiini, sillä edellä esittelemiäni identiteettejä voi myös helposti peilata kansainvälisten suhteiden teorioiden kautta. Esimerkiksi puolustusidentiteettiä voidaan lähestyä realistisen koulukunnan näkökulmasta.

Robert Murray on tutkinut Venäjän sotilaallista läsnäoloa pohjoisessa ja hän on vahva realistisen koulukunnan kannattaja. Murray lähestyykin Venäjän arktista puolustuspolitiikkaa realismin näkökulmasta ja muistuttaa, että valtioiden välillä esiintyy lähes poikkeuksetta epäluottamusta, epävarmuutta ja jännitystä, koska kansainvälinen järjestelmä perustuu anarkiaan. Realistisen kansainvälisten suhteiden teorian mukaan anarkia tarkoittaa sitä, että valtioiden yläpuolella ei ole olemassa ylempää auktoriteettia, joka valvoisi valtioiden toimintaa. Murrayn mukaan tällainen turvaton tilanne johtaa siihen, että valtioiden ensisijainen tavoite kansainvälisessä politiikassa on turvata oma olemassaolo sekä suvereniteetti. Näihin tavoitteisiin liittyy aina väistämättä myös vahva sotilaallinen läsnäolo. (Murray 2014, 25-28.)

Robert Murrayn (2014, 41) mukaan Venäjä toimii arktisilla alueilla loukkaavan realismin mukaisesti. Loukkaavalla realismilla Murray tarkoittaa sitä, että valtion tärkeimpänä tavoitteena on saavuttaa hegemonia alueella, sillä se on ainoa keino turvata omat kansalliset intressit (Murray 2014, 41). On totta, että Venäjä varmasti haluaa saavuttaa jonkinlaisen suuravalta-aseman arktisilla alueilla. Venäjän sotilaalliset resurssit eivät kuitenkaan ole riittävät uuteen ”jäiseen arktiseen kylmään sotaan” sekä Nato-valtioiden kanssa käytävään asevarusteluun. Venäjä todennäköisesti tyytyy vain demonstroimaan ulkopuolisille toimijoilleen omaa arktista identiteettiä sekä kiinnostusta pohjoisia alueitaan kohtaan lisääntyvällä sotilaallisella läsnäolollaan. Suhtaudun varauksella siihen ajatukseen, että arktiset alueet ovat puhtaasti anarkian ja epävarmuuden näyttämö, jossa vahvistuva sotilaallinen läsnäolo sanelee toimijoiden liikkumatilan. Päinvastoin pohjoinen mielestäni näyttäisi olevan kasvavan yhteistyön aluetta.

Murrayn realistista näkemystä haastaa Tom Keating, jonka mielestä arktiset alueet eivät ole pelkän vastakkainasettelun ja voimatasapainon aluetta. Keating edustaa niin sanottua liberalistista kansainvälisten suhteiden koulukuntaa, jonka mukaan demokraattiset valtiojärjestelmät, kansainväliset taloussuhteet sekä hallitusten väliset viralliset järjestöt takaavat rauhallisen kansainvälisen järjestelmän. Kansainväliset suhteet eivät perustu pelkkien valtioiden toimintaan, vaan myös yksilöillä sekä erilaisilla organisaatioilla on yhä merkittävämpi asema maailmanpolitiikassa. Keating painottaa pohjoisen politiikan perustuvan melko pitkälle liberaaliin institutionalismiin, mikä käytännössä tarkoittaa sitä, että monenkeskinen diplomatia, kansainvälinen oikeus sekä erilaiset instituutiot ohjaavat vahvasti arktisten toimijoiden välisiä suhteita. (Keating 2014, 51-52.)

Keatingin näkemykset pitävät monessa suhteessa paikkaansa, sillä arktiset valtiot ylläpitävät suhteitaan ennen kaikkea erilaisten organisaatioiden kautta, kuten esimerkiksi Arktisen neuvoston puitteissa. Yhteistyötä tehdään myös kahdenkeskeisesti sekä A5-ryhmittymässä. Yhteiset intressit ovat luoneet arktisista valtioista ikään kuin tiiviin toimijaverkoston. Myös kansainvälisen oikeuden, erityisesti kansainvälisen merioikeusyleissopimuksen, kunnioitus osoittaa sen, että liberalistinen näkemys arktisesta politiikasta saattaa pitää hyvinkin paikkaansa. Kylmän sodan aikana arktisten suhteiden tulkintaan kävi realistisen koulukunnan tulkinta kansainvälisistä suhteista. Tällä hetkellä kuitenkin kansainvälisen oikeuden kunnioitus sekä arktisten foorumeiden kasvava merkitys osoittaa sen, että liberaali institutionalismi kuvaa kansainvälisiä suhteita arktisessa kontekstissa paremmin kuin realistinen kansainvälisten suhteiden teoria. Nykyisiä arktisia suhteita leimaa vahva valtioiden välinen, anarkiaa rajoittava kompleksinen keskinäisriippuvuus, jossa huomio ei keskity pelkästään valtioiden sotilaalliseen turvallisuuteen sekä järjestelmän anarkiaan (Hakovirta 2012, 189).

Edellä esittelemäni kahden teorian perusteella on selvää, että realistinen näkemys kansainvälisistä suhteista on lähes vastakkainen liberalistisen koulukunnan näkemyksiin nähden. Koulukuntien välinen vastakkainasettelu on osittain samanlaista kuin Honnelandin esittelemä yhteistyö ensin sekä turvallisuus ensin -dilemma. Näiden kahden teorian välille onkin pyritty rakentamaan siltaa. Tätä siltaa kutsutaan englantilaiseksi koulukunnaksi, joka on kolmas kansainvälisten suhteiden teoria, jonka nostan tässä yhteenvetoluvussa esille. Englantilaisen koulukunnan edustajan Winertin (2014, 83) mukaan kansainvälisiä suhteita ohjaa ennen kaikkea valtioiden käsitys yhteisistä intresseistä, arvoista sekä normeista. Winertin (2014, 98) mielestä on totta, että arktisilla

alueilla oman suvereniteetin turvaaminen ohjaa valtioiden toimintaa, mutta Winertin mukaan tätä taistelua merialueista sekä luonnonvaroista ohjaavat hyvin pitkälle kansainväliset normit, joita arktiset valtiot kunnioittavat.

Kaikkien arktisten rantavaltioiden intressissä on päästä hyödyntämään arktisia luonnonvaroja. Lisäksi rantavaltiot ovat kiinnostuneita esimerkiksi avautuvista arktisista merireiteistä, jotka tulevat lyhentämään laivaliikenteen matkoja. Yhteiset taloudelliset intressit siis ohjaavat arktisia toimijoita yhteistyöhön. Yhteistyöhön, jolla sovitaan yhteisistä normeista ja periaatteista. Arktiset rantavaltiot ovat esimerkiksi päässeet yhteisymmärrykseen siitä, että kansainvälinen merioikeusyleissopimus on se ensisijainen oikeudellinen instrumentti, joka tulee pääasiallisesti sääntelemään valtioiden toimintaa arktisilla vesillä. Arktiset rantavaltiot siis toteuttavat suvereenia oikeuksiaan kansainvälisten normien puitteissa, mikä osoittaa mielestäni sen, että liberalistisen näkemyksen lisäksi myös englantilainen koulukunta on melko pitkälle oikeassa arktisten suhteiden kehityksestä. Venäjän yhteistyöidentiteettiä voisi mielestäni peilata melko pitkälle englantilaisen koulukunnan kansainvälisten suhteiden teoriaan.

Realismin, liberalismien sekä englantilaisen koulukunnan lisäksi arktista politiikkaa voidaan lähestyä myös konstruktivismien kautta. Byers (2013, 283) on esimerkiksi vahvasti sitä mieltä, ettei arktisia alueita tulisi tarkastella perinteisen realistisen politiikan näkökulmasta, vaan kylmän sodan jälkeistä pohjoisen politiikkaa tulisi lähestyä ennen kaikkea konstruktivistisesta näkökulmasta. Konstruktivistisen suuntauksen mukaan kansainväliset suhteet selittyvät ensisijaisesti sosiaalisilla tekijöillä, ennen kaikkea diskurssimaisessa vuorovaikutuksessa rakentuvilla identiteeteillä, mielikuvilla, uskomuksilla sekä muulla ”kollektiivisella tiedolla” (Hakovirta 2012, 34). Tämä tutkielma edustaa juurikin tällaista konstruktivistista kansainvälisen politiikan tutkimusta, jossa tutkimuksen kohteeksi otetaan valtionhallinnon rakentama virallinen arktinen identiteetti ja sen moninaisuus. Tällöin turvallisuus- ja geopolitiikkaan liittyvät kysymykset jäävät luonnollisesti vähemmälle huomiolle.

Haluan kuitenkin vielä tässä yhteydessä korostaa, että kansainvälisten suhteiden teoriat eivät esiinny selvärajaisina missään. Osittain teoriat ovat päällekkäisiä. Osittain niitä kehitetään maailmapoliittisten muutosten mukaan. Edellä esiteltyjen koulukuntien lisäksi kansainvälisten suhteiden oppiaineeseen on viime aikoina syntynyt aivan uudenlaisia lähestymistapoja. Nämä uudet teoriat pyrkivät osaltaan paikkaamaan vanhempien

teorioiden valuvikoja. Perinteisiä kansainvälisten suhteiden teorioita kritisoidaan monesta eri näkökulmasta. Mielenkiintoisen ja uuden näkökulman kansainvälisiin suhteisiin tuo kuitenkin vihreä teoria, joka soveltuu mielestäni erinomaisesti arktisen politiikan tutkimukseen. Tämän teorian mukaan valtiokeskeinen maailmanjärjestys ei kykene reagoimaan sellaisiin rajat ylittäviin ongelmiin, kuten erilaisiin saasteisiin ja ilmastonmuutokseen (Cote & Paterson 2014, 117). Arktisessa kontekstissa tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että yhtä arktista ekosysteemiä hallinnoi viisi rantavaltiota (Cote & Paterson 2014, 119). Jokaisella valtiolla on omat norminsa sekä hallinnolliset valvonnan keinot tämän arktisen ekosysteemin hallinnointiin ja suojeluun. Lisäksi valtiokeskeisessä järjestelmässä ongelmaksi muodostuu tavallisesti se, että paikallisväestön vaikutusmahdollisuudet oman alueensa tulevaisuuteen ovat hyvin rajalliset (Cote & Paterson 2014, 119).

Vihreä teoria nostaakin esille hyvin tärkeitä asioita. Ympäristökysymykset ovat sellaisia, jotka vaikuttavat paikallisväestön, erityisesti alkuperäiskansojen arkeen. Etenkin Venäjällä arktista päätöksentekoa ja vallankäyttöä on keskitetty Kremliin, mikä on vienyt paikallisten osallistumisoikeuden. Valitsemani tutkimusaineiston valossa on selvää, että paikallisväestön elintason parantaminen sekä ympäristökysymykset ovat toissijaisia tavoitteita arktisessa kontekstissa. Venäjän tärkein ja ensisijaisin tavoite on taloudellinen hyötyminen. Vihreä teoria vahvasti kritisoi juuri tällaista valtiokeskeistä, tiukasti hierarkkista sekä jatkuvaan taloudelliseen kasvuun perustuvaa politiikkaa.

Lopuksi haluan vielä huomauttaa, että laajemmassa mittakaavassa tarkasteltuna edellä esittelemäni kansainvälisten suhteiden teorit ovat hyvin länsikeskeisiä. Tällä tarkoitan sitä, että kansainvälisten suhteiden koulukunnat ovat muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta amerikkalaislähtöisiä. Kansainvälisten suhteiden tutkimusta onkin aiheellisesti kritisoitu varsin amerikkalaiseksi oppialaksi (Hakovirta 2012, 38). Toki viime vuosikymmenten aikana eurooppalaisten tutkijoiden vaikutus alalla on lisääntynyt esimerkiksi englantilaisen koulukunnan ja konstruktivismin kautta (Hakovirta 2012, 38-39). Kansainvälisten suhteiden teorioiden filosofiset juuret ovat joka tapauksessa lähtöisin antiikista, renessanssista, humanismista, valistuksesta ja eurooppalaisista 1700-luvun sekä 1800-luvun aatevirtauksista (Hakovirta 2012, 38). Näin ollen oppialan teorit edustavat mielestäni vahvasti länsimaalaista ajattelua, erityisesti länsieurooppalaisten sekä amerikkalaisten tutkijoiden näkemyksiä. Osittain yhdysvaltalaisen ja eurooppalaisen julkaisutoiminnan sekä oppikirjatarjonnan maailmanlaajuinen yliote on johtanut siihen,

että omaleimaisen kansainvälisten suhteiden tutkimuksen esille pääsy on ollut lähes mahdotonta (Hakovirta 2012, 39). Tällaista omaleimasta kansainvälisten suhteiden teorian perinnettä on vanhastaan esimerkiksi Venäjällä/Neuvostoliitossa, Kiinassa ja Intiassa (Hakovirta 2012, 39). Näissä maissa maailmanpolitiikan tutkimus eroaa länsimaisesta kansainvälisten suhteiden tutkimuksesta. Seuraavaksi haluan vielä lyhyesti avata venäläisten näkemyksiä oppialasta.

Venäläiset politiikan tutkijat Andrei Tsygankov ja Pavel Tsygankov avaavat omassa artikkelissaan mallikkaasti, kuinka venäläinen kansainvälisten suhteiden tutkimus eroaa niin sanotusta perinteisestä amerikkalaislähtöisestä oppialasta. Ensinnäkin Tsygankovien mielestä maailmassa on olemassa monta erilaista alueellista kansainvälisten suhteiden oppialaa. Tällä he viittaavat esimerkiksi aasialaiseen, venäläiseen ja etelä-amerikkalaiseen lähestymistapaan. Nämä alueelliset lähestymistavat ikään kuin haastavat perinteistä amerikkalaislähtöistä kansainvälisten suhteiden tutkimusta tarjoamalla omanlaista näkemystä maailmapolitiikasta. Tsygankovien mukaan on olemassa oma venäläinen kansainvälisten suhteiden tutkimus, joka perustuu amerikkalaisen mallin mukaisesti koulukuntajakoihin. Nämä koulukunnat ovat lähes samanlaisia kuin amerikkalaisessa oppialassa. Koulukuntien sisällä kuitenkin venäläiset tutkijat korostavat Venäjän omia historiallisia ja kulttuurisia tekijöitä. (Tsygankov & Tsygankov 2010, 6375-6387.)

Venäläinen näkemys maailmanpolitiikasta alkoi erottua omanlaisekseen jo tsaarin vallan aikana. Tuolloin venäläinen eliitti oli erityisen huolissaan potentiaalisesta hyökkäyksestä, joko idästä tai lännestä päin. Samaan aikaan eli vahva tunne slaavilaisten kansojen yhtenäisyydestä ja solidaarisuudesta sekä siitä, että venäläisyys oli jotain omalaatuista ja erilaista. Nämä ajatukset kuitenkin päätettiin hetkeksi haudata, kun Neuvostoliitto hyväksyi viralliseksi kansainvälisten suhteiden ohjenuoraksi marxismiin. Kansainvälisten suhteiden tutkimus kuitenkin hajautui uudestaan kilpaileviin koulukuntiin Neuvostoliiton romahdettua. Nämä koulukunnat perustuivat amerikkalaisen oppialan jakoon, mutta niissä oli myös vaikutteita tsaarin ajoilta sekä Venäjän omista historiallisista tapahtumista. Esimerkiksi liberalismia kutsutaan Venäjällä länsimielisten tutkijoiden lähestymistavaksi kansainvälisiä suhteita kohtaan. Venäläinen realismi taas puolestaan vahvasti keskittyy tutkimaan Venäjää suhdetta muihin länsimaihin sekä suurvaltojen välisiä keskinäisiä suhteita. Kolmas venäläiseen valtavirtaan kuuluva kansainvälisten suhteiden koulukunta on sivistyksellinen teoria, joka on lähimpänä konstruktivistista

teoriaa. Sivistyksellinen teoria korostaa Venäjän historiallisia ja kulttuurisia erityispiirteitä, jotka vaikuttavat Venäjän ulkopoliittikkaan. Näihin erityispiirteisiin lukeutuvat muun muassa ortodoksinen usko sekä venäläiset perinteiset arvot. Venäjän kansainvälisten suhteiden tutkimus on siis osaltaan omaperäistä ja ainutlaatuista, mutta samaan aikaan se on vahvasti sidottu länsimaisten esikuvien oppialajakoon. (Tsygankov & Tsygankov 2010, 6375-6387.)

Seuraavaksi siirryn kuitenkin teoriasta takaisin käytännön arktiseen politiikkaan. Toiseksi viimeinen luku tässä tutkielmassa käsittelee tulevaisuuden skenaarioita arktisilla alueilla.

6. Tulevaisuuden skenaariot arktisilla alueilla

Vaikka arktisilla alueilla sotilaallisen yhteenoton mahdollisuus on tällä hetkellä hyvin pieni, rantavaltioiden väliset suhteet voivat muuttua hyvinkin nopeasti ratkaisemattomien kysymysten takia. Ensinnäkin yksiselitteisten merirajojen, talousvyöhykkeiden sekä mannerjalusta-alueiden määrittely saattaa kiristää arktisten rantavaltioiden välejä. Toiseksi kansainvälisen merioikeusyleissopimuksen tulkinta mm. pohjoisten merireittien oikeudellisesta statuksesta sekä ympäristönsuojelunormeista saattaa aiheuttaa syviäkin erimielisyyksiä Jäämeren sulamisen kiihtyessä. Näihin mahdollisiin erimielisyyksiin on mielestäni kuitenkin löydettävissä melko helppo ratkaisu. Avoimen dialogin sekä monenkeskisen yhteistyön voidaan välttyä monelta kriisiltä. Myös Venäjä itse korostaa strategisissa linjauksissaan kansainvälisen yhteistyön merkitystä.

Kansainvälisen yhteistyön puolesta puhuvat myös monet arktisen politiikan tutkijat. Esimerkiksi Douglas Brubaker (1997, 98) ehdotti jo vuonna 1997 laaja-alaista arktista kokousta, jossa käsiteltäisiin kansainvälisen merioikeusyleissopimuksen asemaa sekä sen tulkintaa Jäämeren kontekstissa. Brubakerin (1997, 98) mielestä tällaiseen kokoukseen tulisi kutsua kaikkien arktisten rantavaltioiden lisäksi Islanti, Ruotsi ja Suomi, jotta lopullinen yhteinen sopimus saisi laajan hyväksynnän pohjoisessa. Brubakerin ehdotus on erittäin mielenkiintoinen, sillä se on yhä edelleenkin relevantti. Kansainvälinen merioikeusyleissopimus on nimittäin solmittu 1980-luvulla, jolloin Jäämeren erityistä asemaa ilmastonmuutoksen kontekstissa ei osattu huomioida. Vaikka kansainvälinen merioikeusyleissopimus on hyvin kattava ja se soveltuu hyvin pitkälle myös arktisen

vesien hallinnointiin, olisi sen yksiselitteisestä tulkinnasta Jäämerellä hyvä löytää kompromissi. Lisäksi Yhdysvallat ei ole ratifioinut koko sopimusta, mikä taas puolestaan puoltaa laajan arktisen kokouksen tärkeyttä. Samalla tällaisen kokouksen yhteydessä valtiot voisivat käsitellä turvallisuuspoliittisia kysymyksiä, joita Arktisen neuvoston puitteissa ei tällä hetkellä käsitellä.

Monet tutkijat ovat laajan arktisen kokouksen sijasta ehdottaneet jopa erillistä arktista sopimusta, joka olisi Antarktiksien sopimuksen kaltainen (Dey Nuttal 2014, 615). Tällä sopimuksella voitaisiin säännellä muun muassa alueen hallinnointia, aluejakoa sekä turvallisuuskysymyksiä (Dey Nuttal 2014, 615). Sopimus siis korvaisi kansainvälisen merioikeusyleissopimuksen ja se olisi uudenlainen oikeudellinen instrumentti, joka olisi suunniteltu puhtaasti arktisia alueita varten. Suhtaudun varauksella tähän ajatukseen, sillä arktiset alueet eroavat hyvinkin paljon Antarktiksista. Lisäksi kaikki viisi arktista rantavaltiota ovat jo sopineet Ilulissatissa vuonna 2008 jakavansa arktiset alueet kansainvälisen merioikeusyleissopimuksen mukaisesti. Rantavaltioilla ei siis ole halua lähetä neuvottelemaan uutta oikeudellista sopimusta arktisten alueiden jakoa ja hallinnointia varten.

Heinisen (2014, 254) mukaan arktiset alueet ovat olleet alkujaan jaettavaa ei-kenenkään maata (terra nullius), mutta hyvin nopeasti kylmän sodan aikana pohjoisesta tuli valtioiden voimatasapainon sekä strategisten tavoitteiden näyttämö. Heinisen (2014, 254) mielestä Neuvostoliiton romahtamisen jälkeen pohjoisesta on tullut päinvastoin rauhan ja vakauden alue. Monet tutkijat ovat kuitenkin eri mieltä Heinisen kanssa. Esimerkiksi Katarzyna Zyskin (2011, 104) mukaan Venäjä jatkaa yhä kovaa turvallisuuspolitiikkaansa pohjoisessa muun muassa panostamalla omaan sotilaalliseen läsnäolonsa sekä korostamalla omaa valmiutta suojella kansallisia intressejään pohjoisessa. Pahimmassa tapauksessa tällainen valtioiden vastakkainasettelu saattaa johtaa ”jäisen esiripun” syntymiseen (Knecht & Keil 2017, 301). Heinisen ja Zyskin vastakkaiset näkemykset kuvaavat hyvin sitä kahtiajakoa, joka vallitsee Venäjän arktisen politiikan tutkimuksen kentällä. Mielestäni kuitenkin Venäjän arktista politiikka ei tulisi lähestyä kategorisesti sotilaallisen läsnäolon tai vastaavasti pelkän arktisten yhteistyön kautta. Venäjän arktinen politiikka on sekoitus molempia.

Esimerkiksi Elena Wilson Rowe (2009, 1) kutsuu Venäjän arktista politiikkaa sekoitukseksi pragmaattista avoimuutta sekä sulkeutuneisuutta. Tällä hän tarkoittaa sitä,

että samaan aikaan, kun Venäjä painottaa valtioiden välisen yhteistyön tärkeyttä, Venäjä myös kertoo olevansa valmis puolustamaan ”kansallisia intressejään” pohjoisessa sotilaallisin keinoin (Wilson Rowe 2009, 2). Venäjä siis ikään kuin ylläpitää puolustusidentiteettiä yhtäläillä kuin se ylläpitää yhteistyöidentiteettiä. Nämä kaksi elävät vahvasti rinnakkain, tukien, ei poissulkien toistaan. Samaa mieltä on myös venäläinen arktisen politiikan professori Gleb Yarovoy.

Yarovoy on seurannut jo pitkän aikaan venäläisten tutkijoiden sekä päättäjien käymää keskustelua arktisen politiikan suunnasta. Yarovoy (2014, 215) näkee arktisen politiikan tulevaisuuden osalta kaksi erilaista skenaariota. Ensimmäisen skenaarion mukaan arktisilla alueilla Venäjän sotilaallinen läsnäolo tulee kasvamaan yhtä entisestään, mikä tulee samalla houkuttelemaan uusia toimijoita pohjoiseen, kuten Kiinan, Intian ja Japanin (Yarovoy (2014, 215). Toisen potentiaalisen skenaarion mukaan rantavaltioiden yhteistyö tulee olemaan niin vahvaa, että konflikteilta ja erimielisyyksiltä vältytään kokonaan kansainvälisten foorumeiden sekä kahdenkeskeisen diplomatian avulla (Yarovoy 2014, 215). Valitsemani tutkimusaineiston pohjalta näyttäisi kuitenkin siltä, että molemmat skenaariot tulevat toteutumaan yhtä aikaa, rinnakkain.

Arktisen politiikan, identiteettipolitiikan sekä kansainvälisten suhteiden teorioiden osalta yhdyn hyvin vahvasti Geir Honnelandin ajatuksiin Venäjän arktisesta identiteetistä. Honnelandin (2016, 174) mukaan narratiivit luovat identiteettiä, identiteetit luovat intressejä ja intressit luovat lopulta toimintaa. Näin ollen identiteetin tutkimus on tärkeää, sillä sen avulla voidaan arvioida valtion intressejä sekä sen tulevaa toimintaa. Monet Venäjän luomat arktiseen politiikkaan liittyvät strategiat kuitenkin vanhenevat pian. Oiva jatkotutkimuksen kohde olisikin tarkastella tulevia uusia strategisia linjauksia sekä verrata näitä edellisiin asiakirjoihin. Tällaisella jatkotutkimuksella voitaisiin selvittää sitä, kuinka strategisia linjauksia on pystytty käytännössä toteuttamaan sekä onko Venäjän arktinen politiikka jollain tavalla muuttunut, esimerkiksi Ukrainan tapahtumien jälkeen. Toinen mielekäs jatkotutkimuksen kohde voisi olla esimerkiksi yhteistyöidentiteetin sekä puolustusidentiteetin välisen suhteen tutkiminen.

Tämän luvun loppuyhteenvetona halua nostaa esille vielä Andrew Foxallin ajatuksia Venäjän arktisesta politiikasta. Andrew Foxall on nimittäin tutkinut Venäjän viimeaikaista arktista politiikkaa ja hänen tutkimuksensa on keskittynyt erityisesti Venäjän strategisiin linjauksiin sekä poliittisiin julistuksiin. Foxallin (2014, 109) mielestä

Venäjä luo tietoisesti narratiivia omasta arktisesta identiteetistä ja korostaa jatkuvasti arktisten alueiden tärkeyttä. Lisäksi Foxall (2014, 109) väittää, että Venäjä toimii arktisilla alueilla hyvin pragmaattisesti ja pyrkii välttämään valtiosuhteiden kiristymistä. Olen täysin samaa mieltä Foxallin kanssa. Venäjän arktiseen politiikkaan sisältyy toki joitain konkreettisia tekoja, mutta se on vielä tällä hetkellä enemmänkin identiteetikerrontaa sekä narratiivien luomista omasta arktisuudesta. Viisi tutkimustulostani osoittavat hyvin Venäjän arktisen politiikan keskeisimmät painopistealueet, joiden kautta Venäjä tulee kehittämään arktisia alueitaan. Venäjän arktinen politiikka on sekoitus pragmaattisuutta, yhteistyötä sekä oman arktisuuden pönkittämistä.

7. Johtopäätökset

Se, että Venäjä on aktiivisesti luonut arktisia strategisia julistuksia sekä jatkuvasti myös päivittää niitä, osoittaa arktisten alueiden kasvavan merkityksen. Venäjä pitää pohjoisia alueitaan tärkeinä ja kertoo tästä avoimesti strategioissaan. Osittain kiinnostus arktisiin alueisiin selittyy Neuvostoliiton romahtamiseen liittyvillä geopolittisillä muutoksilla. Tuolloin eteläiset tasavallat itsenäistyivät ja merkittäviä rannikkoalueita muun muassa Mustaltamereltä ja Itämereltä menetettiin. Venäjän geopolittinen painopiste ikään kuin siirtyi pohjoisemmaksi. Toki tähän muutokseen havahduttiin kunnolla vasta 1990-luvun jälkeen Putinin johdolla. Venäjästä tuli siis Neuvostoliiton romahtamisen jälkeen aiempaa arktisempi valtio.

Geopoliittisten muutosten lisäksi ilmastonmuutos on herättänyt kiinnostuksen pohjoisia alueita kohtaan. Vuosituhannen vaihteessa keskustelu ilmaston lämpenemisestä sekä sen seurauksista kiihtyi. Lopulta tämä debatti alkoi koskea myös maapallon pohjoisia alueita ja puhuttiin jopa ”arktisestä buumista”. Yhtäkkiä tutkijat, poliitikot ja monet muut tahot alkoivat kiinnostuneesti keskustella arktisista alueista, erityisesti alueen potentiaalista ilmastonmuutoksen edetessä. Tämä arktinen buumi on näkynyt valtioiden politiikassa ennen kaikkea niin, että arktiset valtiot ovat alkaneet selkeästi rakentaa omaa toimijuuttaan arktisuuden ympärille. Jokainen rantavaltio haluaa näyttäytyä jollain tavalla arktisena ja sitä kautta todistaa omat oikeutensa avautuviin luonnonvaroihin.

Myös Venäjä on lähtenyt innolla mukaan tähän identiteetikerrontaan. Venäjän strategiset linjaukset osoittavat selkeästi sen, että Venäjä pitää itseään arktisena suurvaltana. Venäjä myöskin avoimesti kertoo strategisilla linjauksillaan, millaisia arktisia tavoitteita maalla on. Tässä tutkielmassa olen pyrkinyt purkamaan, hahmottamaan ja lopulta kootusti avaamaan lukijalle näitä arktisia tavoitteita. Toisin sanoen tällä tutkielmalla haluan kertoa, millaista arktista identiteettiä Venäjä itselleen luo. Viisi tutkimustulostani osaltaan vastaavat tähän kysymykseen. Venäjän arktinen identiteetti nivoutuu arktisiin innovaatioihin, uskottavaan puolustukseen, monenkeskiseen yhteistyöhön, taloudellisiin mahdollisuuksiin sekä paikallisten elinolojen parantamiseen.

Nämä tavoitteet, joita käsitteletin tutkimustuloksissani, ovat hyvin kunnianhimoisia. Ne ovat myös osaltaan päällekkäisiä. Jokainen ymmärtää, että näitä kaikkia esitettyjä tavoitteita ei voida toteuttaa. Jostain on luovuttava. Tutkimusaiheeseen perehtyneenä uskon vahvasti, että Venäjä tulee kehittämään arktisia alueita ennen kaikkea taloudellisesta näkökulmasta. Muita tavoitteita tullaan toteuttamaan sen mukaan, kuinka hyvin ne tukevat taloudellisia intressejä. Esimerkiksi arktista osaamista sekä yhteistyötä tullaan kehittämään, mutta ennen kaikkea sen takia, että luonnonvarojen päästään täysmittaisesti hyödyntämään. Puolustusta tarvitaan tällöin oman taloudellisen toiminnan suojaamiseksi muun muassa merialueilla. Paikallisten elinolosuhteita taas puolestaan halutaan parantaa osaavan työvoiman houkuttelemiseksi alueelle.

Tällainen talous ensin –menteliteetti osoittaa myös hyvin sen, ettei arktisia alueita kehitetä sotilaallisesta, vastakkainasettelun näkökulmasta. Paluusta jäisen kylmän sodan aikaan emme voi puhua, sillä Venäjän ei ole missään nimessä järkevää ajautua muiden Nato-rantavaltioiden kanssa konfliktiin. Venäjän sotilaallinen valmius on kaukana Naton puolustuksellisesta kyvystä. Joten on aivan loogista, että Venäjän kasvava läsnäolo pohjoisessa liittyy ennen kaikkea taloudellisiin intresseihin. Taloudelliset tavoitteet tulevat taas puolestaan väistämättä lisäämään kansainvälistä yhteistyötä niin kahdenkeskisesti kuin monenkeskisesti eri foorumeilla.

Venäjän arktinen identiteetti on siis hyvin moninainen. Se on myös muuttuva. Uusia strategisia linjauksia luodaan. Edellisiä arktisia strategioita päivitetään. Tämä pro gradu –tutkielma on avannut Venäjän arktista identiteettiä tuoreimpien strategisten julistusten kautta. Jatkotutkimuksen avulla Venäjän arktisten identiteetin moninaisuutta sekä

muutosta voitaisiin tutkia. Tällaiseen Venäjän arktisen identiteetin tutkimukseen voitaisiin soveltaa esimerkiksi kriittistä geopolitiikkaa.

8. Lähteet

Tutkimusaineisto:

Osnovy gosudarstvennoi politiki Rossijskoi Federazii v Arktike na period do 2020 goda i dal'nejshuju perspektivu (2008). Основы государственной политики Российской Федерации в Арктике на период до 2020 года и дальнейшую перспективу (2008). Venäjän federaation arktista aluetta koskevan valtiollisen politiikan perusta vuoteen 2020 ja sen jälkeen (2008) <http://government.ru/info/18359/> (haettu 12.11.2018).

Transpartanaja strategija Rossijskoj Federazii na period do 2030 goda (2008). Транспортная стратегия Российской Федерации на период до 2030 года (2008). Venäjän federaation kuljetusstrategia vuoteen 2030 saakka (2008). <http://government.ru/docs/22047/> (haettu 12.11.2018).

Strategija razvitija Arkticheskoja zony Rossijskoi Federazii i obespechenija nazional'noj bezopasnosti na period do 2020 (2013). Стратегия развития Арктической зоны Российской Федерации и обеспечения национальной безопасности на период до 2020 (2013). Venäjän federaation arkisten alueen kehitystä ja kansallista turvallisuutta koskeva strategia vuoteen 2020 saakka (2013). <http://government.ru/info/18360/> (haettu 12.11.2018).

Sozialno-ekonomicheskoje razvitie Arkticheskoj zony Rossijskoi Federazii (2014). Социально-экономическое развитие Арктической зоны Российской Федерации (2014). Venäjän federaation arktisen alueen sosioekonominen kehittäminen vuoteen 2020 saakka (2014). <http://government.ru/programs/236/events/> (haettu 12.11.2018).

Energiticheskaja strategija Rossii na period do 2035 goda (2014). Энергетическая стратегия России на период до 2035 года (2014). Venäjän federaation energiastategia vuoteen 2035 saakka (2014). <https://minenergo.gov.ru/system/download-pdf/1920/69055> (haettu 12.11.2018).

Strategija nazional'noj bezopasnosti (2015). Стратегия национальной безопасности (2015). Venäjän federaation kansallisen turvallisuuden strategia (2015). <https://rg.ru/2015/12/31/nac-bezopasnost-site-dok.html> (haettu 12.11.2018).

Morskaya doktrina (2015). Морская доктрина (2015). Venäjän meridoktriini (2015). http://www.mid.ru/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICkV6BZ29/content/id/462098 (haettu 12.11.2018).

Kirjalliset lähteet:

Avango, Dag & Högselius, Per (2013) *Under the Ice: Exploring the Arctic's Energy Resources, 1898-1985*. Teoksessa Miyase Christensen, Annika E. Nilsson ja Nina Wormbs (toim.) *Media and the Politics of Arctic Climate Change – When the Ice Breaks*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Baev, Pavel K. (2009) *Troublemaking and Risk-Taking: The North in Russian Military Activities*. Teoksessa Elena Wilson Rowe (toim.) *Russia and the North*. Ottawa: University of Ottawa Press.

Brubaker, Douglas (1997) *Environmental Regulation in the Russian Arctic*. INSRP Working Paper NO 79 – 1997.

Byers Michael (2013) *International Law and the Arctic*. New York: Cambridge University Press.

- Cote, Guy-Sege & Paterson, Matthew (2014) *Ecological Sovereignty and Arctic Politics*. Teoksessa Robert W. Murray ja Anita Dey Nuttall (toim.) *International Relations and the Arctic – Understanding Policy and Governance*. New York: Cambria Press.
- Dey Nuttall, Anita (2014) *Sovereignty, Security, and International Cooperation – Significance of the Antarctic Experience for the Arctic*. Teoksessa Robert W. Murray ja Anita Dey Nuttall (toim.) *International Relations and the Arctic – Understanding Policy and Governance*. New York: Cambria Press.
- Dodds, Klaus & Hemmings, Alan D. (2018) *Arctic and Antarctic Regionalism*. Teoksessa Anssi Paasi, John Harrison ja Martin Jones (toim.) *Handbook on the Geographies of Regions and Territories*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Emmerson, Charles (2010) *The Future History of the Arctic*. London: The Bodley Head.
- Foxall, Andrew (2014) ”We have proved it, the Arctic is ours”: resources, security and strategy in the Russian Arctic. Teoksessa Richard C. Powell ja Klaus Dodds (toim.) *Polar Geopolitics? Knowledges, Resources and Legal Regimes*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Gritsenko, Daria & Tynkkynen, Veli-Pekka (2016) *Arktinen Venäjän poliittisessa viestinnässä*. Idäntutkimus 4/2016.
- Gunnar, Sander (2014) *Changes in Arctic Maritime Transport*. Teoksessa Stepien Adam, Koivurova Timo & Kankaanpää Paula (toim.) *Strategic Assessment of Development of the Arctic*. European Union and the Arctic Centre. University of Lapland. http://www.arcticinfo.eu/images/pdf/sada_chapters/Chapter4.pdf (haettu 13.11.2018).
- Hakapää, Kari (2010) *Uusi Kansainvälinen oikeus*. Helsinki: Talentum.
- Hakovirta, Harto (2012) *Maailmanpolitiikka – Teoria ja todellisuus*. Toinen uudistettu laitos. Tampere: Kustannus 54.
- Hall, Bruce Rodney (1999) *National Collective Identity, Social Constructions and International Systems*. New York: Columbia University Press.
- Hall, Stuart (1999) *Identiteetti*. Teoksessa Mikko Lehtonen ja Juha Herkman (toim.) *Identiteetti*. Tampere: Vastapaino.

Harle, Vilho (2005) Identiteettipolitiikka ja kansainvälisten suhteiden tutkimus. Teoksessa Mika Luoma-aho, Sami Moisio & Monica Tennberg (toim.) *Politiikan tutkimus Lapin yliopistossa*. Rovaniemi: P.S.C Inter julkaisuja 4.

Harle, Vilho (1991) *Hyvä, paha, ystävä, vihollinen*. Rauhankirjallisuuden edistämisseura ry. Rauhan- ja konfliktintutkimuslaitos. Tutkimuksia, No 44. 1991. Jyväskylä: Gummerus.

Heininen, Lassi (2014) Northern Geopolitics. Teoksessa Richard C. Powell ja Klaus Dodds (toim.) *Polar Geopolitics? Knowledges, Resources and Legal Regimes*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.

Heininen, Lassi, Sergunin, Alexander & Yarovoy, Gleb (2014) *Russian Strategies in the Arctic: Avoiding New Cold War*. Moscow: Valdai Discussion Club Grantees Report.

Hirvonen, Sanna (2005) Saamelaisidentiteetti ja tunnustamisen politiikka. Teoksessa Mika Luoma-aho, Sami Moisio & Monica Tennberg (toim.) *Politiikan tutkimus Lapin yliopistossa*. Rovaniemi: P.S.C Inter julkaisuja 4.

Honneland, Geir (2016) *Russia and the Arctic: Environment, Identity and Foreign Policy*. London: I.B.Tauris & Co. Ltd.

Honneland, Geir (2014) *Arctic Politics, the Law of the Sea and Russian Identity. The Barents Sea Delimitation Agreement in Russian Public Debate*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Honneland Geir (2009) Cross-Border Cooperation in the North: The Case of Northwest Russia. Teoksessa Elena Wilson Rowe (toim.) *Russia and the North*. Ottawa: University of Ottawa Press.

Hänninen, Sakari (1998) Kamppailu identiteetistä. Teoksessa Sakari Hänninen (toim.) *Missä on tässä?* Yhteiskuntatieteiden, valtio-opin ja filosofian julkaisuja 18. Jyväskylän yliopisto.

IPCC 2018: Summary for Policymakers. <https://www.ipcc.ch/2018/10/08/summary-for-policymakers-of-ipcc-special-report-on-global-warming-of-1-5c-approved-by-governments/> (haettu 6.1.2019)

Juntunen, Alpo (2014) Koillisväylä – Arktinen unelma. *Tiede Ja Ase*, 72 (1). Noudettu osoitteesta <https://journal.fi/ta/article/view/50145> (haettu 13.11.2018)

Kauppala, Pekka (1998) *Venäjän Pohjola. Valtiollisen asutustoiminnan synty, kukoistus ja nykytila*. Tutkimuksia pohjoisesta ulottuvuudesta – Studies on the Northern Dimension No 1. Helsinki: Venäjän ja Itä-Euroopan instituutti.

Keating, Tom (2014) *International Institutions and State Sovereignty – Frozen in Time or Warming in Change*. Teoksessa Robert W. Murray ja Anita Dey Nuttall (toim.) *International Relations and the Arctic – Understanding Policy and Governance*. New York: Cambria Press.

Knecht, Sebastian & Kiel, Kathrin (2017) *Conclusion: Governing the Arctic as a Globally Embedded Space*. Teoksessa Knecht, Sebastian & Kiel Kathrin (toim.) *Governing Arctic Change. Global Perspectives*. Lontoo: Macmillan Publishers.

Knuutila, Seppo (1998) *Menneisyys identiteetin paikkana*. Teoksessa Sakari Hänninen (toim.) *Missä on tässä? Yhteiskuntatieteiden, valtio-opin ja filosofian julkaisuja 18*. Jyväskylän yliopisto.

Koivurova, Timo (2016) *Arktinen konflikti – totta, fantasiaa vai vähän molempia?* Perustelehti 17.11.2016. <http://perustelehti.fi/arktinen-konflikti-totta-fantasiaa-vai-vahan-molempia/> (katsottu 28.10.2018)

Koivurova, Timo (2016) *Arktisen alueen kokonaisvaltainen muutos*. Lehdessä Rannikon puolustaja 2/2016. s. 12-14.

Koivurova Timo (2012) *Johdatus kansainväliseen ympäristöoikeuteen*. Helsinki: Tietosanoma.

Käpylä, Juha & Mikkola, Harri (2016) *Venäjä Arktiksella: Epävarmuus maan arktisen politiikan suunnasta on kasvanut*. Lehdessä Rannikon puolustaja 2/2016. s. 18-21.

Laurrelle, Marlene (2017) *Introduction*. Teoksessa Marlene Laurrelle (toim.) *New Mobilities and Social Changes in Russia's Arctic Regions*. New York: Routledge.

Laurrelle, Marlene (2014) *Russia's Arctic strategies and the future of the Far North*. New York: Routledge.

Liebkind, Karmela (1988) *Me ja muukalaiset: ryhmärajat ihmisten suhteissa*. Helsinki: Gaudeamus.

Linjakumpu, Aini (2003) Identiteettien politiikka verkostojen maailmassa. Teoksessa Pirja Jukarainen (toim.) *Sodan ja rauhan identiteetit*. Tutkimustiedote No 89. Tampere: Rauhan- ja konfliktitutkimuskeskus. s. 135-155.

Martikainen, Sampo (2018) *Venäjän sotilaallinen varustelu arktisella alueella – tarkoitusperät ja kehitystrendit*. Sotatieteiden maisterikurssi 7. Maanpuolustuskorkeakoulu.

Metsämuuronen, Jari (2000) *Laadullisen tutkimuksen perusteet*. Metodologia – sarja 4. International Methelp.

Moisio, Sami (2001) *Synnystä häpeän kautta uudelleenpolitisoitumiseen – Viisi näkökulmaa geopolitiikkaan*. Tieteessä Tapahtuu 19 (4). <https://journal.fi/tt/article/view/57994> (Haettu 3.1.2019).

Murray, Robert W. (2014) Westphalian Sovereignty and Realism in Contemporary International Security. Teoksessa Robert W. Murray ja Anita Dey Nuttall (toim.) *International Relations and the Arctic – Understanding Policy and Governance*. New York: Cambria Press.

Mälksoo, Lauri (2015) *Russian Approaches to International Law*. Oxford: Oxford University Press.

Overland, Indra (2009) Indigenous Rights in the Russian North. Teoksessa Elena Wilson Rowe (toim.) *Russia and the North*. Ottawa: University of Ottawa Press.

Paasi, Anssi (1998) Alueiden renessanssi ja identiteettipuhe. Teoksessa Sakari Hänninen (toim.) *Missä on tässä?* Yhteiskuntatieteiden, valtio-opin ja filosofian julkaisuja 18. Jyväskylän yliopisto.

Pirnes, Susanna (2017) *Pelkoa ja uhkakuvia. Suomalaisen median kuva Venäjän toiminnasta arktisella alueella*. Lähde: Historiatieteellinen aikakauskirja 2017, s. 63-81.

Prizel, Ilya (1998) *National identity and foreign policy. Nationalism and leadership in Poland, Russia and Ukraine*. Cambridge: Cambridge University Press.

Rautala, Ari (2013) *Arktinen alue Venäjän sotilaallisesta näkökulmasta*. Maanpuolustuskorkeakoulu strategian laitos, julkaisusarja 4: työpapereita No 48: Tampere.

- Sirina, Anna A. (2009) Oil and Gas Development in Russia and Northern Indigenous Peoples. Teoksessa Elena Wilson Rowe (toim.) *Russia and the North*. Ottawa: University of Ottawa Press.
- Tsygankov, Andrei & Tsygankov, Pavel (2010) Russian Theory of International Relations. Teoksessa Robert Denemark (toim.) *International Studies Encyclopedia*. Chichester: Wiley-Blackwell Publishers.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2018) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos*. Helsinki: Tammi.
- Vihma, Timo (2016) *Ilmaston muutokset Arktiksella*. Lehdessä Rannikon puolustaja 2/2016. s. 8-11.
- Wallenius, Tomas (2017) Essee: Geopolitiikka ei ole tieteellistä. Konfliktit ja turvallisuus. The Ulkopolitist. <https://www.ulkopolitist.fi/2017/03/31/essee-geopolitiikka-ei-ole-tieteellista-2/> (Haettu 3.1.2019)
- Weinert, Matthew S. (2014) Sovereignty as an Institution of International Society. Teoksessa Robert W. Murray ja Anita Dey Nuttall (toim.) *International Relations and the Arctic – Understanding Policy and Governance*. New York: Cambria Press.
- Wilson Rowe, Elena (2009) Policy Aims and Political Realities in the Russian North. Teoksessa Elena Wilson Rowe (toim.) *Russia and the North*. Ottawa: University of Ottawa Press.
- Yarovoy, Gleb (2014) Russia's Arctic Policy. Teoksessa Robert W. Murray ja Anita Dey Nuttall (toim.) *International Relations and the Arctic – Understanding Policy and Governance*. New York: Cambria Press.
- ZumBrunnen, Craig (2009) Climate Change in the Russian North: Threats Real and Potential. Teoksessa Elena Wilson Rowe (toim.) *Russia and the North*. Ottawa: University of Ottawa Press.
- Zysk, Katarzyna (2011) Military Aspects of Russia's Arctic Policy: Hard Power and Natural Resources. Teoksessa James Kraska (toim.) *Arctic Security in an age of Climate Change*. Cambridge: Cambridge University Press.

Verkkolähteet:

Perustelevti 2016, Tyhmiä kysymyksiä arktiksesta – vastaamassa professori Lassi Heininen (17.11.2016). <https://perustelevti.fi/tyhmiä-kysymyksiä-arktiksesta/> (katsottu 25.10.2018)

Uutislähteet:

The Barents Observer 6.12.2018 - Moscow garbage sparks mass protest across Northwest-Russia. <https://thebarentsobserver.com/en/ecology/2018/12/moscow-garbage-plan-sparks-mass-protest-across-arkhangelsk-region>

(haettu 3.1.2019)

HS 11.12.2018 - Venäjän suurlähettiläs piti puheen maailman tilasta suomeksi ja teki rehellisen tunnustuksen: Venäjän rahat eivät riitä ase-varusteluun Yhdysvaltoja vastaan. <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000005929145.html> (haettu 12.12.2018)

IL 27.10.2018 - Venäjä kritisoi Naton massiivista sotaharjoitusta Pohjoismaissa - Suomessa vierailnut Nato-amiraali tylytti takaisin: ”Ai Moskovan Marija...” https://www.iltalehti.fi/politiikka/417777c3-049a-4a56-b952-528945a747e6_pi.shtml

(haettu 13.11.2018)

Yle-uutiset 7.12.2018 - Opec ja muut öljyntuottajamaat ovat erimielisiä tuotannon vähentämisestä – Wienissä neuvotellaan vielä perjantaina. <https://yle.fi/uutiset/3-10542888> (haettu 7.12.2018)

Yle-uutiset 9.11.2018 - Venäjän GPS-häirintä ulottui Lappiin Naton sotaharjoituksen aikana. <https://yle.fi/uutiset/3-10498891> (haettu 13.11.2018)

Yle-uutiset 30.10.2018 - Naton Stoltenberg Ylelle Norjan suursotaharjoituksessa:
"Venäjälle lähetettävä viesti, että meitä ei pelotella" <https://yle.fi/uutiset/3-10483941>
(haettu 13.11.2018)